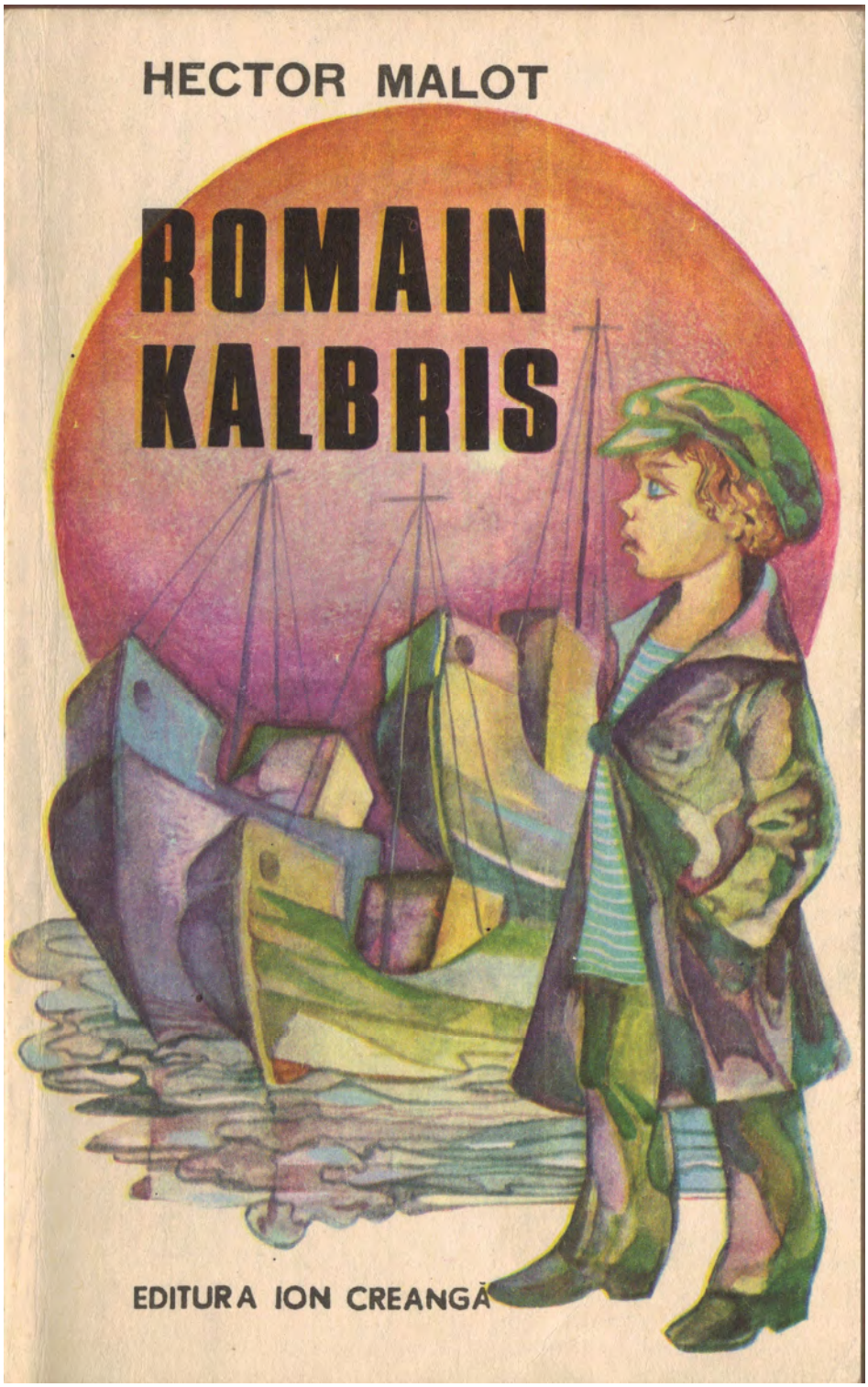

ROMAIN KALBRIS
HECTOR MALOT

Orfan de încă de mic, Romain Kalbris este crescut de un unchi avar care îl tratează cu brutalitate şi aproape îl lasă să moară de foame. El scapă, dar după mai multe aventuri ajunge să aibă un stăpîn şi mai sever decît unchiul său. Dorinţa sa de libertate şi voinţa de a deveni marinar îl vor băga într—o mulţime de încurcături. Va triumfa oare energia şi perseverenţa sa?

Cuprins

I.”AŞTEPTAREA UNEI SCRISORI” 2

II.” MÎNĂ DE ARGINT” 4

III.” SĂ—I SPUI MAMEI TALE CĂ O SĂRUT” 5

IV.” DOMNUL BIHOREL” 8

V.” UŞILE VOR FI ÎNCUIATE” 14

VI.” TRISTĂ PLECARE!” 18

VII.” PRIN UŞILE ÎNCUIATE” 25

VIII.” FUGEAM DREPT ÎNAINTE, FĂRĂ SĂ ÎNTORC CAPUL” 29

IX.” BIETELE MELE HAINE” 37

X.” SALTIMBANC” 41

XI.” AM DEBUTAT LA BÎLCIUL CEL MARE DIN ALENGON” 48

XII.” AM PORNIT IAR LA DRUM” 53

XIII.” FĂRĂ CÎRMĂ ŞI FĂRĂ VELE” 70

XIV.” MAMĂ !” 80

I.”AŞTEPTAREA UNEI SCRISORI”

Din situaţia mea de acum, nu trebuie să trageţi concluzia că Norocul mi—a fost naş. Strămoşii mei, dacă cuvîntul nu este prea ambiţios, erau pescari ; tatăl meu a fost cel mai mic din unsprezece copii, iar bunicul a muncit din greu să—şi întreţină familia, pentru că în îndeletnicirea asta, mai mult ca în oricare alta, cîştigul nu este pe măsura muncii ; de oboseală şi de primejdie poţi fi sigur, dar numai din întîmplare cîştigi cîţiva gologani.

La vîrsta de optsprezece ani tatăl meu a fost recrutat la marină ; datorită acestui sistem de recrutări, Statul poate beneficia de serviciul tuturor marinarilor timp de treizeci şi doi de ani, de la optsprezece la cincizeci. Cînd tata a intrat în serviciu nu ştia nici să citească şi nici să scrie. A fost liberat cu gradul de prim—maistru, cel mai frumos grad la care pot ajunge cei care n—au trecut prin şcolile de stat.

Ţinutul nostru, Port—Dieu, învecinîndu—se cu insulele engleze, Statul a dispus ca un cuter de război să staţioneze aici cu scopul de a împiedica pe cei din Jersey să pescuiască în apele noastre, dar în acelaşi timp şi pentru a—i forţa pe marinarii noştri să respecte regulamentele referitoare la pescuit ; pe acest cuter a fost trimis tatăl meu să—şi continue serviciul militar. Era o favoare, pentru că, oricît de mult ai fi obişnuit să te socoti în patrie pe nava pe care faci serviciu, eşti totdeauna fericit cînd te întorci în ţinutul natal.

La cincisprezece luni după întoarcerea tatii din militărie, mi—am făcut apariţia pe lume, şi pentru că era în martie, într—o vineri, zi cu lună nouă, toţi mi—au prezis că voi avea o viaţă plină de aventuri, că

voi face călătorii pe mare şi că voi fi foarte nenorocit dacă influenţa lunii nu avea să înfrîngă pe aceea a zilei de vineri. Aventuri am avut, şi tocmai despre ele vă voi povesti ; călătorii pe mare am făcut şi pot spune că bătălia dintre cele două influenţe a fost aprigă ; însă voi veţi fi cei care, la sfîrşitul povestirii mele, veţi spune care din cele două influenţe a ieşit învingătoare.

Prezicerea aventurilor şi călătoriilor era ca o recunoaştere că fac şi eu parte din familie, căci, din tată în fiu, toţi cei din neamul Kalbris fuseseră marinari, ba chiar, dacă legenda este adevărată, de pe vremea războiului Troiei. Bineînţeles că nu noi ne atribuim această obîrşie, ci învăţaţii care pretind că în Port—Dieu trăiesc vreo sută de familii ai căror membri se trag dintr—o colonie de fenicieni. Ce este sigur e că ochii noştri negri şi chipul oacheş arată că nu avem nimic comun cu tipul normand sau breton şi că bărcile noastre de pescuit sînt aidoma cu corabia lui Ulise, aşa cum ne—o descrie Homer : un singur catarg şi o pînză pătrată ; asemenea model de barcă este comun în Arhipelag, dar unic în Marea Mînecii.

Pentru noi, amintirile nu mergeau atît de departe, şi pentru că toate erau la fel, dădeau naştere la confuzii ; cînd se vorbea despre vreo rudă, povestea acesteia nu se deosebea de a alteia : orice băiat navigase şi murise pe mare, sau dincolo de mări, în ţinuturile popoarelor ale căror nume sînt greu de ţinut minte, într—un naufragiu, sau în bătălii pe pontoanele englezeşti ; în cimitir, crucile pe care erau săpate nume de fete sau de văduve erau mai numeroase decît cele pe care erau săpate nume de băieţi sau de bărbaţi ; aceştia nu mureau acasă. Dar, ca în toate familiile, aveam şi noi eroii noştri ; unul era bunicul din partea mamei şi el fusese tovarăşul lui Surcouf[1] ; celălalt era Flohy, unchiul din partea tatii.

Cînd am ajuns să înţeleg ce se vorbea în preajma mea, i—am auzit numele rostit de zece ori pe zi ; era în slujba unui rege al Indiei, care avea elefanţi ; era comandantul trupelor care luptau contra englezilor şi avea un braţ de argint ; elefanţi şi un braţ de argint, astea nu—s de colo.

Pofta de aventuri, înnăscută în toţi cei din neamul Kalbris, l—a făcut şi pe tatăl meu să se îmbarce iar, la cîţiva ani după căsătorie ; ar fi putut să comande, în calitate de secund, una din goeletele care în fiecare primăvară pleacă la pescuit în apele Islandei, dar el era făcut pentru slujba la Stat, care îi plăcea.

Nu—mi mai aduc aminte de plecarea lui. Singurele mele amintiri din această vreme se leagă de zile cu vijelii, de nopţi cu furtună şi de orele pe care le petreceam în faţa biroului poştei.

De cîte ori, în timpul nopţii, nu m—a pus mama să mă rog în faţa lumînării pe care o aprindea ! Pentru noi, cînd era furtună la Port—Dieu, era furtună pretutindeni, şi vîntul care ne zgîlţîia casa ne părea că în acelaşi timp zgîlţîie şi nava pe care se afla tata. Uneori, vîntul sufla aşa de tare, că trebuia să ne sculăm pentru a înţepeni ferestrele, deoarece casa noastră era casă de oameni săraci ; cu toate că într—o parte era adăpostită de o surpătură a ţărmului şi în cealaltă de o baracă ce altădată fusese careul unei corăbii cu trei catarge, care naufragiase, abia mai rezista împotriva răbufnirilor echinocţiului. Într—o noapte de octombrie, mama m—a trezit : uraganul era năprasnic, vîntul urla, casa gemea din încheieturi şi rafalele de vînt făceau să pîlpîie flacăra lumînării ce sta să se stingă ; în clipele cînd vîntul se potolea, se auzea frămîntarea mării printre stînci şi detunăturile valurilor care izbeau în crăpăturile ţărmului. Cu tot zgomotul acesta groaznic, am adormit în genunchi ; deodată o fereastră a fost smulsă din balamale şi aruncată în mijlocul camerei, unde s—a sfărîmat în bucăţi, în timp ce mie mi se părea că sînt tîrît de un vîrtej.

—Ah, Dumnezeule, strigă mama, tatăl tău a pierit ! Ea credea în presentimente şi prevestiri miraculoase;o scrisoare primită de la tata, la cîteva luni de la furtuna amintită, a făcut—o să creadă şi mai mult în ele ; printr—o ciudată coincidenţă, el fusese pus în mare primejdie de o rafală de vînt, chiar în aceeaşi lună octombrie. Somnul unei neveste de marinar este un somn necăjit. Visuri cu naufragii şi aşteptarea unei scrisori care nu mai vine sînt cele două chinuri între care se scurge viaţa lor.

În vremea despre care vorbesc, serviciul poştal nu se făcea ca azi : scrisorile se distribuiau la oficiu. În ziua în care curierul sosea de la Terra Nova, biroul era asediat. Cu copiii în braţe, femeile aşteptau să fie strigate pe nume. În timp ce citeau scrisorile, unele rîdeau, altele plîngeau. Cele care nu aveau scrisori întrebau pe cele care primiseră ; dar cînd marinarii sînt pe mare, nu se poate spune : „dacă nu sînt veşti, totul este bine.

Printre femei era o bătrînă care de şase ani venea în fiecare zi şi care de şase ani nu primise nici o scrisoare ; i se spunea tuşa Juan şi se povestea că o barcă în care se afla bărbatul ei şi cei patru băieţi ai lor dispăruse într—o vijelie şi nu se mai găsise nici barca, nici oamenii. De cînd se răspîndise acest zvon, ea

---

[1] Surcouf Robert (1773—1827) celebru pirat francez. A hărţuit navele comerciale engleze din Oceanul Indian, pricinuindu—le mari pierderi.

venea la poştă în fiecare zi. „Nu—i nimic pentru dumneata, poate că mîine o să ai."
„Da, poate mîine". Şi pleca acasă, pentru ca a doua zi să vină iar. Se spunea că se scrîntise la cap ; o fi fost ea nebună, dar n—am mai văzut niciodată o nebunie aşa de jalnică şi de blîndă ca a ei.

De cîte ori mă duceam la poştă, aproape totdeauna o găseam acolo. Pentru că funcţionarul era şi băcan, şi diriginte de poştă, se înţelege că la început se ocupa de cei care îi cereau sare sau cafea, dîndu—ne astfel timp să stăm de vorbă ; ca băcan purta un şorţ albastru şi pe cap o şapcă, iar ca diriginte de poştă îşi punea o vestă de poştaş şi pe cap o tocă de catifea. Pentru nimic în lume nu ar fi servit muştar cu toca pe cap, şi cînd avea în mînă o scrisoare de care depindea viaţa a zece oameni, nu ar fi înmînat—o fără să—şi scoată şorţul.

În fiecare duminică, tuşa Juan începea să—mi povestească : „Ieşiseră la pescuit, cînd s—a iscat o vijelie atît de năprasnică, încît au fost obligaţi să fugă cu vîntul în pupa, în loc să se întoarcă pe puntea *Prea—iubitului;* au trecut pe lîngă *Prudenţa* fără să se poată apropia de ea. Însă îţi dai seama că nu putea fi nici o primejdie cu un matelot ca Juan. Or fi întîlnit ei o corabie în largul mării, care i—a luat la bordul ei ; asta s—a întîmplat de multe ori ; tot aşa s—a întors şi băiatul Melaniei. Poate că au fost debarcaţi în America. Şi cînd se vor întoarce, Jerome o să fie atît de mare ! Avea patrusprezece ani pe atunci ; patrusprezece, şi cu şase cît fac ? Douăzeci de ani. Douăzeci de ani ! O să fie bărbat în toată firea."

Biata femeie nu a vrut să creadă niciodată să pieriseră. A murit cu convingerea că erau în viaţă, şi cu cîteva zile înainte de moarte a încredinţat preotului trei ludovici de aur ca să—i dea lui Jerome cînd avea să se întoarcă acasă.Îi păstrase pentru mezin, cu toată sărăcia şi nevoile în care se zbătuse.

II.” MÎNĂ DE ARGINT”

Îmbarcarea tatălui meu trebuia să dureze trei ani, dar a durat şase ; aveam zece ani cînd a venit acasă.

Era într—o duminică, după slujba de la biserică ; mă dusesem pe ţărm să văd cum se întoarce şalupa vămii. Lîngă timonier se zărea un marinar din flota de Stat ; se distingea mai uşor pentru că era în ţinută de paradă, în timp ce vameşii erau în uniforme de serviciu.

—Romain; îmi zise căpitanul Jouel luînd luneta de la ochi, uite—l pe tatăl tău. Fugi pe cheu dacă vrei să ajungi înaintea lui.

Aveam eu destulă poftă s—o iau la fugă, dar picioarele parcă—mi erau moi. Cînd am ajuns pe cheu, şalupa acostase şi tata debarcase ; era înconjurat de cunoscuţii cu care dădea mîna şi care voiau să—l ducă la cafenea, ca să—i facă cinste cu o bărdacă cu cidru.

—Pe deseară, zise el, mă grăbesc să—mi îmbrăţişez nevasta şi pe musul meu.

—Pe musul tău ? Uite—l !

Pe seară vremea s—a stricat, dar acasă nimeni nu şi—a mai dat osteneala să aprindă o lumînare.

În timpul celor şase ani de călătorii, tata văzuse multe şi eu eram totdeauna dornic să—l ascult. În aparenţă nerăbdător şi aspru, în fond tata era omul cel mai îngăduitor şi îmi povestea mereu, cu neschimbată bunăvoinţă, nu ce—i plăcea lui, ci numai ce—mi atrăgea închipuirea de copil.

Printre povestirile lui, era una de care nu mă plictiseam niciodată şi pe care i—o ceream mereu, adică aceea în care era vorba de unchiul meu Jean. În timpul unei opriri la Calcutta, tata auzise vorbindu—se despre un general Flohy, care venise ca ambasador la guvernatorul englez. Păreau adevărate minuni cele ce se vorbeau despre el. Era vorba de un francez care intrase ca voluntar în slujba regelui din Berar ; într—o bătălie dată împotriva englezilor, salvase armata indiană printr—o manevră îndrăzneaţă şi pentru asta fusese numit general ; într—o altă bătălie, o ghiulea îi smulsese o mînă, pe care şi—o înlocuise cu una de argint. Cînd s—a întors în capitală, ţinînd frîul cu această mînă de argint, preoţii s—au prosternat în faţa lui şi i s—au închinat, zicînd că în cărţile sfinte stătea scris că regatul Berar avea să ajungă la cea mai mare putere atunci cînd oştile aveau să fie comandate de un străin venit din Occident şi pe care aveau să—l recunoască după mîna de argint. Tatăl meu se înfăţişase acestui general Flohy, care—l primise cu braţele deschise. Timp de opt zile unchiul meu îl tratase ca pe un prinţ şi ar fi vrut să—l ducă în capitala lui ; însă, pentru că nu putea părăsi serviciul, tata a trebuit să rămînă la Calcutta.

Această povestire a produs asupra închipuirii mele cea mai vie impresie : unchiul îmi ocupa toate gîndurile, nu mai visam decît elefanţi şi litiere, îi vedeam neîncetat pe cei doi soldaţi care îl însoţeau purtîndu—i mîinile de argint. Pînă atunci avusesem o oarecare admiraţie pentru sviţerianul din biserica noastră, dar cei doi soldaţi, care erau sclavii unchiului meu, m—au făcut să—mi fie milă de halebarda lui de fier şi de pălăria lui galonată.

Entuziasmul meu îl făcea pe tata să se bucure, iar pe mama să sufere.

—Toate astea, spunea ea, or să—i deschidă gustul călătoriilor şi al mării.

—Ei şi ! O să facă ce—am făcut eu, sau — de ce nu ? ce—a făcut unchiul lui.

Să fac ce—a făcut unchiul ! Bietul tata nu ştia ce văpaie prindea în mine. Mama a trebuit să se resemneze la gîndul că voi fi marinar, dar, în dragostea ei pentru mine, a găsit mijlocul să—mi îndulcească începuturile acestei grele meserii. L—a convins pe tata să părăsească serviciul de stat, pentru ca, atunci cînd va avea comanda unei corăbii pentru Islanda, să—mi fac ucenicia sub poruncile lui.

În acest fel ea nădăjduia să ne reţină pe uscat în timpul iernii, cînd corăbiile de pescuit ancorează în porturi pentru descărcare şi debarcarea echipajului.

III.” SĂ—I SPUI MAMEI TALE CĂ O SĂRUT”

Tata venise acasă în august ; în luna septembrie, timpul, care fusese frumos mai mult de trei luni, a început să se strice ; au urmat cînd uragane, cînd zile senine. Pe tot ţărmul nostru nu se mai vorbea decît de naufragii.

Toată lumea trăia cu spaima în suflet, pentru că era vremea întoarcerii corăbiilor de la pescuit din apele Terra Novei.

Situaţia aceasta a durat aproape trei săptămîni, apoi, într—o zi, o linişte desăvîrşită a pus stăpînire şi pe ţărm, şi pe mare ; eu credeam că furtuna trecuse, dar seara, la masă, tata m—a luat în rîs cînd l—am întrebat dacă a doua zi aveam să ne ducem să scoatem plasele pe care le întinsese cînd începuse să se strice vremea.

—Mîine, în vest, zise el, vijelia o să fie în toi ; soarele a apus într—o ceaţă roşie, sînt prea multe stele pe cer, marea geme şi pămîntul este prea cald ; vei vedea ceva cumplit, cum n—ai mai văzut.

Astfel că a doua zi, în loc să ne ducem pe ţărm, am început să cărăm pietre pe acoperişul barăcii. Vîntul din apus pornise să bată din zori ; soarele dispăruse, cerul era murdar, luminat din loc în loc de fulgere verzi, şi cu toate că fluxul nu începuse, din depărtare se auzea un zgomot surd care semăna cu un urlet. Deodată, tata, care se afla pe acoperişul barăcii, se opri din lucru ; mă urcai lîngă el.

În depărtare, la orizont, pe cerul întunecat se zărea un mic punct alb : era o navă.

—Dacă nu au stricăciuni la bord, înseamnă că vor să se ducă pe copcă, zise tata.

Într—adevăr, pe vreme de furtună, nici o navă nu poate pătrunde în Port—Dieu.

Un fulger dădu la iveală nava care dispăru din vedere aproape în aceeaşi clipă. Nori negri se învălmăşeau, se înălţau iute, buluciţi, rostogolindu—se ca vîrtejurile de fum care izbucnesc într—un incendiu; vatra din care se ridicau se afla pe linia îndepărtată a orizontului.

Am coborît în sat ; toată lumea alerga spre dig pentru că aflase deja că se zărea o navă, cu alte cuvinte că era în primejdie.

În depărtare, ca şi lîngă ţărm, la dreapta şi la stînga, peste tot în jurul nostru, marea era numai spumă, un strat mişcător de zăpadă ; fluxul creştea mai repede ca de obicei, cu un zgomot înăbuşit care, îmbinat cu cel al furtunii, te asurzea ; cu toate că erau mînaţi de un vînt turbat, norii erau atît de joşi şi atît de greoi, încît se părea că toată greutatea lor era susţinută de spuma aceea ca de săpun. Silueta navei se mărise ; era un bric ; aproape că nu avea nici o pînză.

—Uite că înalţă pavilionul de semnalizare, zise căpitanul Piouel, care se uitase cu luneta. Este bricul fraţilor Leheu.

Fraţii Leheu erau cei mai bogaţi armatori din ţinut.

—Cere să i se trimită pilotul.

—Da, pilotul, dacă o putea să iasă în larg ! Cel care a răspuns a fost chiar pilotul, moş Housard, însă pentru că toţi erau oameni de meserie, nimeni n—a replicat ; ştiau că avea dreptate şi că era imposibil să ieşi din port.

În acelaşi moment, fu văzut venind dinspre sat cel mai vîrstnic dintre fraţii Leheu. Cu siguranţă că nu ştia ce forţă avea vîntul, pentru că îndată ce trecu de colţul ultimei case, fu răsucit şi zvîrlit în mijlocul străzii ca un pachet de zdrenţe. Cu chiu, cu vai, poticnindu—se, clătinîndu—se şi luptînd împotriva vîntului, ca un înotător contra valului, ajunse pînă la bateria de coastă, în dosul căreia ne adăpostisem.

Într—un minut toţi aflară că bricul îi aparţinea, că era la prima lui călătorie şi că nu era asigurat.

—Douăzeci de gologani butoiul dacă îl aduci în port, zise Leheu trăgîndu—l de mînecă pe moş Housard.

—Ca să—l aduc în port, ar trebui mai întîi să pot ieşi din port.

Talazurile treceau peste dig ; vîntul ajunsese o mătură uriaşă care ducea cu ea spuma valurilor, iarba de mare, nisipul de pe parapet, ţiglele de pe clădirea corpului de gardă ; norii zdrenţuiţi se tîrau pe suprafaţa apei şi spuma albă îi făcea să pară şi mai întunecaţi. Cînd bricul văzu că pilotul nu ieşea din port, vină în zigzag, ca să aştepte.

Aşteptarea însemna naufragiu sigur ; dar dacă vasul intra în port fără pilot, naufragiul era şi mai sigur.

Lumea din sat venea alergînd.

Leheu nu înceta să strige : „Douăzeci de gologani butoiul, patruzeci de gologani !"...

—Toţi sînteţi la fel : pe mare, cînd e bine, în pat, cînd e primejdie.

Nimeni nu răspundea. Leheu se înverşuna :

—Nu sînteţi buni de nimic, sînteţi nişte laşi ! Trei sute de mii de franci pierduţi.

Tata ieşi în faţă :

—Daţi—mi o navă ; mă duc eu.

—Kalbris, tu eşti om de nădejde !

—Dacă merge Kalbris, mă duc şi eu, grăi moş Housard.

—Douăzeci de gologani butoiul, nu—mi iau cuvîntul înapoi ! striga Leheu.

—Nu—i nevoie, zise moş Housard, nu mă duc pentru tine ; dar dacă voi pieri acolo şi baba mea îţi va cere doi gologani în vreo duminică, să n—o goneşti.

—Kalbris, zise Leheu, îţi voi adopta băiatul.

—Nu e vorba de asta, ne trebuie barca lui Gosseaume. Barca aceasta era vestită pe tot ţărmul pentru cît de bine naviga pe orice vreme.

—Primesc, zise Gosseaume, dar i—o împrumut lui Kalbris şi el trebuie să mi—o aducă înapoi.

În afară de tata şi de pilot, mai trebuia un al treilea marinar ; se prezentă unul din verii noştri.

Tata m—a îmbrăţişat şi cu o voce de care şi azi mi—aduc aminte mi—a spus :

—Nu se ştie ce se poate întîmpla, să—i spui mamei tale că o sărut.

...Barca lor tocmai depăşea capătul digului.

De îndată ce o zări, bricul schimbă direcţia şi se îndreptă spre far ; în cîteva minute se uniră : barca trecu pe sub bompresul navei şi aproape imediat se răsuci în loc ; acum erau legate una de alta.

—Parîma nu va rezista, grăi cineva.

—Chiar dacă va rezista, barca nu va putea să se apropie de bordul bricului, zise altul.

Într—adevăr, părea imposibil ca barca să se poată apropia de bric, pentru ca moş Housard să se caţăre pe puntea acestuia : sau barca avea să fie sfărîmată, sau moş Housard urma să cadă în mare.

Nava şi barca se apropiau, legate una de alta, mînate de aceeaşi rafală de vînt şi purtate de acelaşi val. Cînd bompresul se apleca, puntea se ridica şi vedeai echipajul care nu mai putea sta în picioare şi se agăţa de ce se nimerea.

—Urcă—te, urcă—te odată ! striga Leheu.

Moş Housard mai încercase de cîteva ori să se caţăre. În sfîrşit, bricul fu azvîrlit spre barcă şi în clipa cînd valul care îl ridicase se prăbuşea, pilotul se agăţă de scările de sart din bordul navei.

Bricul venea cu viteză, ca şi furtuna, folosind numai velele de care avea nevoie pentru a manevra. Cu toate că marea părea netedă, bricul avea mişcări de tangaj şi de ruliu, în timpul cărora se năpustea cînd la

stînga, cînd la dreapta ca şi cum ar fi vrut să vireze ; în timp ce era zgîlţîit astfel, se putu vedea că din vele nu mai rămăseseră decît zdrenţe, pavilionul îi fusese smuls şi, nemaiavînd cu ce să manevreze, se apropia în derivă ; se afla abia la două sau trei sute de metri de intrarea în port. Un singur strigăt izbucni din toate piepturile.

Barca, la bordul căreia rămăseseră tata şi vărul meu, venea în urma bricului la mică distanţă, dar eu eram cu ochii mai mult la ea decît la bric ; după ce acesta intră în port, o căutai cu privirea, dar nu o mai văzui. Însă aproape numaidecît o zării dincolo de dig ; stînjenită de manevra bricului, nu reuşise să pătrundă pe canalul îngust şi se îndrepta spre un fel de golf mic din dreapta digului, unde, de obicei, pe vreme de furtună, marea era mai puţin zbuciumată.

Dar în ziua aceea, ca peste tot, cît vedeai cu ochii, marea era furioasă şi ar fi fost absolut imposibil să foloseşti vîntul pentru a te apropia de ţărm ; vela fu coborîtă, ancora aruncată, şi acum prova bărcii spărgea valurile care năvăleau din larg ; între barcă şi plajă se înălţa un şir de stînci care nu puteau fi acoperite de apă mai înainte de o jumătate de oră. Avea să ţină ancora ?

Eram doar un copil, dar destul de priceput în ale mării ca să—mi dau seama cît de îngrozitor de lungă avea să fie această aşteptare.

Auzeam pe cei din jurul meu cum îşi puneau aceste probleme :

—Dacă vor mai rezista, vor fi împotmoliţi în nisipul de pe plajă, şi dacă barca va fi lovită în coastă, va fi făcută fărîme.

—Kalbris este un înotător straşnic.

—Ei, da, să înoate !

Chiar şi o scîndură ar fi fost înghiţită de acest vîrtej de apă, ierburi, pietre şi spumă.

În timp ce stăteam cu sufletul la gură, m—am simţit prins în braţe ; era mama care alergase tulburată spre mine.

Căpitanul Houel şi alţi cîţiva ne—au înconjurat ; ne vorbeau, încercau să ne încurajeze, dar biata mama privea în larg, fără să răspundă cuiva.

Pe neaşteptate un ţipăt groaznic a întrecut huietul furtunii.

—Ancora s—a rupt.

Mama a căzut în genunchi şi m—a forţat să fac la fel.

Cînd am ridicat ochii, am văzut barca venind cu flancul pe creasta unui talaz uriaş ; ridicată, purtată de val, a trecut peste bariera de stînci, dar numaidecît valul s—a spart şi s—a prăbuşit ; barca s—a înălţat vertical, răsucindu—se, apoi nu am mai văzut decît o dîră de spumă.

Trupul tatii, mutilat groaznic, a fost găsit abia după două zile ; al vărului meu nu a mai fost găsit niciodată.

IV.” DOMNUL BIHOREL”

Timp de şase ani locul tatii rămase gol în capul mesei, dar nu era ca golul înspăimîntător şi trist care a urmat imediat după catastrofă.

Moartea lui nu ne—a adus la sapă de lemn, pentru că aveam casa noastră şi un petic de pămînt ; totuşi mama a trebuit să lucreze ca să putem trăi.

În trecut mama fusese cea mai pricepută femeie din ţinut la călcatul rufelor şi, pentru că boneta din Port—Dieu este una dintre cele mai frumoase de pe tot ţărmul, şi—a reluat clientela.

Fraţii Leheu au socotit că trebuie să ne vină în ajutor.

—Fratele meu vă va pofti la masă de două ori pe lună, se adresă mamei mele cel mai în vîrstă, iar eu voi face la fel ; mîncârea asigurată o zi pe săptămînă înseamnă ceva.

Şi asta a fost tot. Nu se plătea prea scump viaţa unui om.

În vremea despre care vorbesc, ziua de muncă se stabilea după soare ; de aceea, în fiecare dimineaţă şi seară, înainte şi după şcoală, datorită absenţei mamei, mă bucuram de cîteva ore în care puteam să fac ce—mi place. Şi ce îmi plăcea era să hoinăresc pe dig sau pe plajă, după cum marea era în flux, sau reflux.

Într—una din aceste zile de flux puternic, cînd am chiulit de la şcoală, am avut o întîlnire care mi—a decis soarta. Era pe la sfîrşitul lunii septembrie şi refluxul de vineri trebuia să dezgolească stîncile care nu mai apăruseră de mult timp. Vineri de dimineaţă, în loc să mă duc la şcoală, am şters—o pe faleză, unde, aşteptînd să scadă marea, m—am apucat să mănînc ; aveam de aşteptat mai mult de două ore.

În ciuda nerăbdării mele, marea a rămas neclintită multă vreme, însă, pînă la urmă, a început să se retragă cu aceeaşi viteză cu care crescuse. După ce mi—am ascuns panerul şi saboţii într—o crăpătură, am pornit după ea, desculţ, pe nisip.

Îndeobşte, plajele noastre sînt nisipoase, dar poţi întîlni grupuri răzleţe de stînci, care în timpul refluxului formează insuliţe întunecate. În timp ce mă găseam pe una din aceste insuliţe căutînd crabi prin mormanele de iarbă de mare, am auzit că mă strigă cineva.

Cei cu musca pe căciulă nu prea sînt voinicoşi, aşa că pentru o clipă m—am înspăimîntat, însă după ce mi—am ridicat ochii, am văzut că nu aveam de ce mă teme, pentru că cel care mă strigase nu avea să mă trimită la şcoală : era un domn bătrîn cu barba albă, pe care îl botezasem Domnul Duminică pentru că avea un servitor căruia îi dăduse numele de Sîmbătă. Numele lui adevărat era Bihorel şi locuia într—o mică insulă, la un sfert de oră de Port—Dieu. Avea reputaţia de a fi cel mai ciudat om din partea locului, şi această reputaţie o datora unei umbrele uriaşe pe care o purta deschisă pe orice vreme, singurătăţii totale în care trăia, dar mai cu seamă unui amestec de asprime şi bunătate cu care îi trata pe toţi oamenii din ţinut.

—Hei ! Puştiule, strigă el, ce faci acolo ?

—După cum vedeţi, caut crabi.

—Haide, lasă crabii şi vino cu mine să—mi duci plasa, că n—are să—ţi pară rău. Spune—mi cum te cheamă?

—Romain Kalbris.

—Eşti băiatul lui Kalbris, cel care a pierit anul trecut, cînd a încercat să salveze un bric ? Tatăl tău era un om.

Eram mîndru de tata şi aceste cuvinte m—au făcut să—l privesc pe domnul Bihorel cu mai puţină neîncredere.

—Ai nouă ani, continuă el punîndu—mi mîna pe cap, astăzi e vineri, ora prînzului, deci chiuleşti de la şcoală.

Cu obrajii înroşiţi, am lăsat privirea în pămînt.

—Chiuleşti, urmă el, şi o să—ţi spun de ce. Nu tremura, prostuţule, nu sînt vrăjitor. Haide, uită—te la mine. Vrei să profiţi de reflux, ca să pescuieşti.

—Da, domnule, şi ca să văd Căpăţîna Cîinelui. Căpăţîna Cîinelui era o stîncă ce ieşea foarte rar din apă.

—Şi eu merg tot spre Căpăţîna Cîinelui, ia—mi plasa şi urmează—mă.

M—am luat după el fără să scot o vorbă. Cu toate că nu prea aveam poftă, a trebuit să răspund la toate întrebările ce nu înceta să mi le pună. Nu trecuse nici un sfert de oră de cînd mă ţineam după el, că şi aflase tot ce puteam să—i spun despre mine, despre tata şi mama, despre familia mea. Cele ce i—am povestit despre unchiul meu, indianul, se pare că l—au interesat.

—Curios, spunea el : spirit de aventură, sînge normand amestecat cu sînge fenician — de unde poate proveni Calbris sau Kalbris ?

Acest interogatoriu nu—l împiedica să cerceteze plaja pe care înaintam şi să adune, din timp în timp, tot felul de scoici şi de ierburi pe care trebuia să le bag în plasă.

—Cum numeşti tu asta ? mă întreba de fiecare dată. Aproape totdeauna stăteam mut, întrucît, chiar dacă cunoşteam din vedere ierburile şi scoicile, nu le ştiam numele.

—Eşti un adevărat fiu al ţinutului tău, zise el, scos din fire. Pentru voi, ăştia, marea nu este bună decît să

facă pagube şi să distrugă, veşnicul duşman de care trebuie să te aperi. Niciodată n—o să băgaţi de seamă că este o mamă care vă hrăneşte, ca şi pămîntul ? Vino lîngă mine, continuă el arătîndu—mi o crăpătură în stîncă din care apa nu se retrăsese, ca să te fac să înţelegi un pic ce înseamnă marea. Ce este asta ?

Şi îmi arătă cu degetul un mic lujer roşcat, lipit cu un capăt de o piatră şi terminat la vîrf cu un fel de corolă galbenă, a cărei margine era tăiată în fîşii de un alb ca de zăpadă.

—Este plantă, ori animal ? Nu ştii nimic, nu—i aşa ? Ei bine, este un animal. Dacă am avea timp să mai stăm aici, ai putea vedea că se deplasează, şi tu ştii bine că florile nu merg. Priveşte—o mai de aproape şi vei vedea că ceea ce ţi le pare o floare se întinde, se scurtează, se leagănă. Aceasta este, după cum o numesc savanţii, o anemonă de mare. Dar ca să te convingi într—adevăr că este un animal, dă—ţi osteneala şi prinde un crevete. Ştii că florile nu mănîncă creveţi, nu—i aşa ?

În timp ce grăia astfel, luă creveta, o aruncă pe corola anemonei şi dispăru înghiţită.

Într—o scobitură plină cu apă am prins un peştişor care îşi înfipsese aripioarele în nisip ca să se ascundă, dar petele lui vinete şi albe m—au ajutat să—l descopăr şi să—l duc domnului Bihorel.

—Ai găsit acest peştişor, îmi zise el, pentru că are pete de culoarea marmurei, iar ceea ce te—a ajutat să—l descoperi îl trădează şi în ochii peştilor răpitori ; or, cum pe fundul mărilor domneşte o luptă în care vieţuitoarele se ucid unele pe altele, aşa cum se întîmplă destul de des şi pe pămînt, numai pentru plăcere sau glorie, aceşti bieţi peştişori, care înoată greoi, ar fi exterminaţi repede dacă natura nu s—ar îngriji de ei. Priveşte ce zbîrlită, plină de ţepi şi ace este coada peştişorului tău, aşa că, atunci cînd fuge, nu poate fi atacat din spate, şi duşmanii, atraşi de petele lui, trebuie să se oprească în faţa platoşei sale. Este aici o lege a echilibrului universal pe care tu o poţi doar observa azi, dar pe care o vei înţelege mai tîrziu.

Eram uimit şi teama, care la început îmi pusese lacăt la gură, se risipise repede.

Ţinîndu—se pe urma mării care se retrăgea, am ajuns la Căpăţîna Cîinelui. Nu ştiu cît am stat acolo. Nu—mi mai dădeam seama de timp. Alergam din stîncă în stîncă şi—i aduceam domnului Bihorel scoici sau plante pe care le vedeam pentru prima dată. Îmi umpleam buzunarele cu o grămadă de lucruri care mi se păreau foarte curioase în momentul în care le găseam şi pe care le aruncam îndată, pentru a le înlocui cu altele care aveau darul de a fi mai noi.

Deodată, privind înapoi, nu am mai văzut ţărmul ; dispăruse învăluit de o ceaţă slabă ; cerul era peste tot de un cenuşiu palid, iar marea aşa de liniştită, că abia o mai auzeam în urma noastră.

Dacă aş fi fost singur m—aş fi întors la mal, pentru că ştiam cît este de anevoios să—ţi găseşti drumul în mijlocul nisipurilor pe vreme de ceaţă ; dar pentru că domnul Bihorel nu zicea nimic, nici eu nu am mai îndrăznit să vorbesc.

Cu toate acestea ceaţa, care învăluia toată coasta, înainta spre noi ca un nor de fum, ce se înălţa de la pămînt spre cer.

—Uite ceaţa, zise domnul Bihorel ; dacă nu vrem să ne jucăm de—a baba—oarba, trebuie să ne întoarcem. Ia plasa.

Dar aproape imediat pîcla ne—a ajuns, ne—a depăşit şi nu am mai văzut nimic, nici ţărmul, nici marea care era la cicizeci de paşi în urma noastră.

—Marea e în partea aceea, zise domnul Bihorel, fără să fie neliniştit, nu avem decît să mergem drept înaintea noastră.

Să mergem drept înainte pe nisip, fără nici un punct de reper. Şi pentru a ajunge pe faleză aveam de făcut cel puţin o jumătate de leghe.

Nu trecuseră nici zece minute de cînd pornisem, că am şi dat de nişte stînci.

—Astea sînt Pietrele Verzi, am spus eu.

—Ba este Pouldu, zise domnul Bihorel.

—Sînt Pietrele Verzi, domnule.

Domnul Bihorel mă bătu uşor pe obraz şi zise :

—Se pare că ne cam încăpăţînăm.

Dacă stâncile acestea erau Pietrele Verzi, trebuia să mergem pe lîngă ele la dreapta, ca să ne apropiem astfel de Port—Dieu. Dar dacă, din contra, era Pouldu, trebuia s—o luăm la stînga, ca să nu ne întoarcem cu spatele la sat.

În plină zi este destul de uşor să distingi cele două stînci, şi chiar noaptea, la lumina lunii, le—aş fi recunoscut cu uşurinţă, dar pe timp de ceaţă nu vedeam decît pietrele acoperite cu iarbă de mare şi atîta

tot.
—Să ciulim urechea, zise domnul Bihorel, zgomotele de pe coastă ne vor călăuzi.
Nu am auzit nimic, nici zgomotele de pe coastă, nici ar foşnetul mării. Nu adia nici un pic de vînt. Parcă eram cufundaţi într—o vată albă, care ne astupa urechile şi ochii.
—E Pouldu, zise domnul Bihorel.
N—am mai îndrăznit să—l contrazic şi am pornit după el, spre stînga.
—Vino lîngă mine, copile, grăi el cu voce blînda, dă—mi mîna şi să nu ne despărţim ; haide la pas, un, doi...
Mergeam de aproape zece minute, cînd am simţit că îmi strînge mîna. Se auzea un clipocit slab. Ne înşelasem,erau Pietrele Verzi şi noi înaintam drept spre mare.
—Aveai dreptate, zise el, trebuia s—o luăm la dreapta ; să ne întoarcem.
Unde să ne întoarcem ? Încotro să ne îndreptăm ?
Întunericul se făcea din ce în ce mai de nepătruns, pentru că, pe lîngă ceaţa deasă, se lăsa şi seara. De cîteva clipe nu ne mai zăream nici vîrful picioarelor şi domnul Bihorel abia a putut să vadă cît era ceasul. Era ora şase fluxul avea să înceapă.
—Trebuie să ne grăbim, zise el ; dacă ne prinde fluxul, el merge mai repede ca noi, pentru că are cizme vrăjite, de şapte poşte.
După tremurul mîinii mele îşi dădu seama că—mi era frică.
—Nu—ţi fie teamă, copile, o să înceapă să bată vîntul dinspre ţărm şi va goni ceaţa în larg ; dealtfel, vom vedea şi farul, care se va aprinde în curînd.
—Vorbele lui nu mă încurajau deloc ; ştiam bine că nu aveam să zărim lumina farului. De cîteva minute nu mă gîndeam decît la cele trei femei care, anul trecut, ca şi noi, fuseseră surprinse de ceaţă pe nisipuri şi se înecaseră.
Am început să plîng. Fără să se supere, domnul Bihorel a încercat să mă liniştească.
—Hai să strigăm, zise el, pentru că dacă o fi vreun vameş pe faleză, ne va auzi şi ne va răspunde.
Am început să strigăm, el cu o voce puternică, iar cu un glas întretăiat de suspine. Nu ne—a răspuns nimeni, nici măcar ecoul.
—Să mergem, zise el, poţi să mergi ?
Mă trase de mînă şi am pornit la întîmplare. Simţeam că şi el era neliniştit şi că nu avea încredere în ce spune.
După o nesfîrşită jumătate de oră de mers, deznădejdea m—a cuprins de—a binelea şi, dînd drumul mîinii lui, m—am prăbuşit pe nisip.
—Lăsaţi—mă să mor aici, am spus eu plîngînd.
—Cum să te gîndeşti la moarte cînd ai o măicuţă? Hai să mergem, ridică—te !
Dar eu nici nu puteam să mă mişc. Deodată am strigat.
—Domnule !
—Ce—i, copile ?
—Ia priviţi, aplecaţi—vă.
Şi, luîndu—i mîna, am pus—o cu palma pe nisip, lîngă a mea.
—Nu simţiţi ? E apă.
Plaja de pe ţărmul nostru este acoperită de un strat gros de nisip, foarte fin şi spongios ; cînd marea se retrage, acest nisip, care s—a îmbibat ca un burete, începe să mustească şi apa formează pîrîiaşe aproape nevăzute care curg spre mare, din cauza înclinării terenului. Mîna mea zăgăzuise unul din aceste pîrîiaşe.
—Ţărmul e într—acolo. Şi am întins braţul în direcţia de unde venea apa.
În acelaşi timp m—am şi ridicat; speranţa îmi redase puterea să merg.
Păşeam înaintea lui ; mă aplecam din minut în minut şi—mi lipeam mîna de nisip ca să—mi dau seama dincotro curge pîrîiaşul şi să merg împotriva cursului.
—Eşti un băieţel viteaz, zise domnul Bihorel ; cred că fără tine eram pierduţi.
Nu trecuseră nici cinci minute de cînd scăpase de orice teamă, cînd mi se păru că nu mai găsesc pîrîiaşul. După cîţiva paşi mîna mea a dat de nisip uscat.
—Nu mai este apă...
Domnul Bihorel se aplecă şi pipăi terenul cu ambele mîini, dar n—am mai simţit decît nisipul umed care mi se lipea de degete.

În acelaşi timp mi s—a părut că aud un clipocit slab.
—Poate că te—ai înşelat, zise el, şi mergem spre mare.
—Nu, domnule, dacă ne—am apropia de mare, nisipul ar fi mai ud.

Domnul Bihorel se ridică fără să rostească vreun cuvînt. Am rămas astfel nehotărîţi, rătăciţi a doua oară. Domnul Bihorel scoase ceasul, dar era prea întuneric ca să se poată vedea acele, de aceea îl făcu să sune : era ora şase şi trei sferturi.
—Fluxul creşte de mai bine de o oră.
—Atunci, domnule, înseamnă că ne—am apropiat de ţărm.
—În faţa noastră e un şanţ, zise el.
—Desigur, domnule.

Aceste plaje, formate din nisipuri mişcătoare, nu sînt complet netede ; ici şi colo se ridică movilițe de nisip uscat, despărţite de mici şanţuri care în timpul fluxului se umplu cu apă, transformînd movilițele în insule, bătute dintr—o parte de fluxul care creşte şi înconjurate în celelalte parte de apa care curge prin şanţuri, ca în albia unei gîrle. Ne găseam în faţa unei asemenea gîrle. Era adîncă ? Asta era întrebarea.
—Trebuie să trecem şanţul, zise domnul Bihorel ; ţine—te bine de mine.

Şi, pentru că şovăiam, continuă :
—Ţi—e teamă că ai să—ţi uzi picioarele, ori capul ? Alege. Eu prefer picioarele.
—Nu domnule, dar o să ne înecăm.
—Nu cumva vrei să stai aici, ca să te înhaţe marea ? Am intrat în apă, dar eu nu eram de statura domnului Bihorel, aşa că foarte curînd nu am mai dat cu picioarele de fund ; pentru mine, care înotam ca un peşte, asta nu era nimic. Nu a trecut mult şi am ieşit la mal, pe nisip.

Domnul Bihorel a răsuflat uşurat, cu o satisfacţie care mi—a arătat ce vie nelinişte îl stăpînise...
—Să luăm o priză de tabac, zise el ; o meritäm.

Însă abia atinsese tabacherea, că a şi exclamat scuturîndu—şi degetele :
—Ce—o să zică Sîmbătă de tabacul meu care s—a transformat în drojdie de cafea şi de ceasul care a ajuns moară de apă ?

Nu ştiam ce voia să spună cu asta, dar nu—mi mai era frică deloc. Mi se părea că pericolul trecuse.

Nu era aşa, şi ne rămînea de străbătut o bucată de drum mai mare ca aceea pe care o parcursesem ; eram înconjuraţi de aceleaşi primejdii.

Ceaţa părea că se făcuse mai deasă şi se înnoptase de—a binelea. În faţa noastră domnea o tăcere grea, iar în spate se auzea mugetul surd al mării care creştea. Acum, aceasta era singura noastră busolă, nesigură şi destul de perfidă.

Speranţa pe care o căpătasem, după ce traversasem şanţul, începea să ne părăsească ; deodată ne—am oprit amîndoi în acelaşi timp. Dangătul unui clopot sfîşia aerul care ne învăluia.

După două sau trei secunde, am auzit un al doilea şi un al treilea dangăt.

Era clopotul care se auzea din Port—Dieu ; nu mai trebuia decît să mergem în direcţia din care venea sunetul şi eram salvaţi. Am început să alergăm.
—Să ne grăbim, zise domnul Bihorel. Bătăile lui nu vor dura prea mult.

Cu ce emoţie număram dangătele clopotului, în timp ce alergam cu sufletul la gură ! Dacă ar fi încetat să se audă mai înainte să ajungem la ţărmul stîncos, ros de apă, ne puteam socoti salvaţi doar pentru cîteva momente, pentru ca apoi să fim pierduţi iar.
Dangătul clopotului încetă ; eram încă pe nisip.

Am trăit o clipă de neliniște groaznică. De—acum, singura noastră speranţă era ca vîntul să mäture ceaţa şi să ne lase să vedem farul, dar ceaţa era atît de deasă, încît, să ne punem nădejdea în adierea vîntului, ar fi însemnat să aşteptăm o minune.

Minunea s—a produs : clopotul care se oprise a început din nou să sune, sprinten.

Era botezul unui copil, şi de data aceasta eram siguri că vom ajunge la ţărm, întrucît clopotele pentru botez bat adesea o jumătate de oră şi cîteodată chiar mai mult, dacă naşul a avut grijă să „dea puteri" clopotarului.

În mai puţin de zece minute am sosit lîngă stîncile ţărmului şi am pornit pe şoseaua care lega insula domnului Bihorel de pămînt. Eram salvaţi.

Domnul Bihorel a vrut să mergem la el, dar am refuzat. Mă grăbeam să ajung acasă, unde mama poate că şi sosise.

—Să spui mamei tale că mîine seară voi veni s—o văd. Aş fi vrut să nu ne facă această vizită, datorită căreia mama ar fi aflat unde îmi petrecusem ziua.

Mama nu se întorsese încă ; iar cînd a venit, m—a găsit cu hainele uscate, lîngă vatra în care aprinsesem focul.

Mi—am îndeplinit însărcinarea pe care mi—o dăduse domnul Bihorel.

A venit a doua zi, pe seară, aşa cum promisese ; îl pîndeam şi, cînd i—am auzit paşii, îmi venea s—o iau la fugă.

—V—a povestit băiatul ăsta ce a făcut ieri ? se adresă el mamei, după ce luă loc.

—Nu, domnule.

—Ei bine, ieri am tras chiulul de la şcoală toată ziua. Biata mamă mă privea neliniştită şi îndurerată.

—Ah, Romain ! zise ea întristată.

—Nu—l mustraţi prea mult, o întrerupse domnul Bihorel, pentru că, în acelaşi timp, mi—a salvat viaţa.

Doamnă Kalbris, aveţi un copil viteaz, puteţi fi mîndră de el.

Şi îi povesti cum dăduse de mine în ajun şi cum fusesem surprinşi de ceaţă.

—Vedeţi, dar, că, fără el, continuă dînsul, eram pierdut, nu—i aşa, dragă doamnă ? Ieri—dimineaţă ignoranţa lui m—a supărat, pentru că nu ştia numele unei actinii. Dar cînd ne—a ameninţat primejdia, ştiinţa mea nu mi—a mai servit la nimic, şi dacă instinctul acestui copil nu m—ar fi ajutat, la ora aceasta actiniile, crabii şi racii mi—ar fi studiat anatomia. În felul acesta, am contractat o datorie faţă de băiatul dumitale şi vreau să mi—o achit.

Mama făcu un gest de refuz.

—Liniştiţi—vă, zise el, nu vreau să vă propun nimic care să vă jignească mîndria. Am stat de vorbă cu băiatul dumitale şi am constatat că este curios să vadă şi să ştie ; daţi—mi—l mie, o să am eu grijă de educaţia lui ; eu nu am copii, dar îmi sînt dragi şi nu se va simţi nefericit lîngă mine.

Mama a ascultat cu toată cuviinţa această propunere, dar nu a primit—o.

—Îngăduiţi—mi, zise domnul Bihorel întinzînd braţul spre ea, să vă spun de ce mă refuzaţi : vă iubiţi copilul cu pasiune, îl iubiţi de dragul lui însuşi, de dragul tatălui său pe care l—aţi pierdut, de—acum înainte el este totul pentru dumneavoastră şi vreţi să—l ţineţi aproape, nu este aşa ? Acum vă voi spune şi de ce trebuie să mi—l daţi ; are un fond de inteligenţă care nu cere decît să fie cultivat, ceea ce la Port—Dieu nu este posibil. Gîndiţi—vă la toate astea, reflectaţi pe îndelete ; voi reveni mîine seară.

După ce a plecat, ne—am aşezat la masă, dar mama nu a mîncat nimic ; mă privea îndelung şi cînd ochii mei îi întîlneau pe ai ei, întorcea faţa spre foc.

Cînd i—am urat noapte bună, înainte de a mă culca, am simţit pe obraji lacrimile ei.

—Nu plînge, mamă, i—am spus eu îmbrăţişînd—o, nu te voi părăsi.

—Ba da, copile, domnul Bihorel are multă dreptate, trebuie să primesc.

V.” UŞILE VOR FI ÎNCUIATE”

Primirea mea în casa domnului Bihorel a justificat în ochii mei reputaţia lui de original.

—Apropie—te, zise el fără să—mi lase timp să—mi revin. Ai scris vreodată o scrisoare ? Nu ? Ei bine, acum vei scrie una mamei tale, ca s—o înştiinţezi că ai sosit şi că Sîmbătă se va duce mîine să—ţi aducă rufăria.

M—a poftit să intru într—o cameră mare, plină cu cărţi, şi m—a lăsat singur.

Îmi venea mai degrabă să plîng decît să scriu, pentru că, după emoţia provocată de despărţirea de

mama, severitatea lui mă apăsa, mă înăbuşea ; totuşi, am încercat să—l ascult. Dar am mîzgălit hîrtia mai mult cu lacrimi decît cu cerneală, pentru că, deşi eram la prima scrisoare, îmi dădeam seama că : „Am sosit şi Sîmbătă va veni mîine să—mi ia rufăria"' era cam puţin ; însă mi—era cu neputinţă să găsesc altceva.

Mă chinuiam de un sfert de oră cu această nefericită frază, care nu voia să se lungească, dar deodată atenţia mi—a fost atrasă de discuţia care se purta în camera vecină, între domnul Bihorel şi Sîmbătă.

—Copilul a venit, spunea Sîmbătă.

—Gîndeai că nu va veni ?

—Mă gîndesc că ne va schimba tot rostul. Dumneavoastră prînziţi la amiază, eu trag o duşcă dimineaţa ; copilul o să aştepte pînă la prînz să mănînce, ori o să tragă o duşcă cu mine ?

—Ai înnebunit cu „duşca" ta.

—Deh, n—am fost niciodată guvernantă la copii.

—Dar ai fost şi tu copil, nu—i aşa ? Poartă—te cu el cum se purtau cu tine.

—Păi eu am fost crescut în nevoi, cu asprime, şi dacă vreţi să—l creşteţi tot aşa, ar fi mai bine să—l trimiteţi acasă. Nu uitaţi însă că—i datoraţi ceva puştiului ăsta.

—Să nu uiţi nici tu. Ai să—i dai să mănînce tot ce—ţi plăcea cînd erai de vîrsta lui, sau mai bine întreabă—l ce—i place lui.

—Dacă e vorba pe—aşa, toate vor merge bine.

—Sîmbătă, tu ştii la ce sînt buni copiii ?

—La nimic altceva decît să strice totul şi să te facă să—ţi iei lumea—n cap.

—Ba nu, te pot ajuta să—ţi refaci viaţa dacă a fost distrusă, să reuşeşti acolo unde ai dat greş.

Aproape imediat intră în odaia în care mă aflam.

—Cu atît mai bine că nu te pricepi la nimic, zise el citind scrisoarea mea ; nu va fi nevoie să defrişăm înainte de a semăna. Acum du—te la plimbare.

Era într—adevăr ciudat acest lăcaş, care se numea *Pierre—Gante.*

Dinspre ţărm, insula se înfăţişa ca un amfiteatru în formă de triunghi alungit, al cărui vîrf mai ascuţit şi mai jos este despărţit de uscat printr—o fîşie de apă, lată doar de patru sute de metri. Toată coasta dinspre ţărm este acoperită de verdeaţă, de iarbă şi de arbuşti din care răsar, ici şi colo, cîteva colţuri de stîncă cenuşii, de granit ; coasta dinspre mare este golaşă, bătută de vînturi şi acoperită cu sare.

Casa este aşezată în vîrful insulei, în punctul unde coastele se întâlnesc şi formează un mic podiş. Şi dacă, datorită poziţiei sale, se bucură de o vedere care îmbrăţişează circular tot orizontul, atît pe mare cît şi pe uscat, în schimb este expusă violenţei tuturor vînturilor, ori de unde ar sufla. Dar vînturile nu—i pot face nimic, căci, clădită sub guvernarea lui Choiseul pentru a împiedica debarcările englezilor, ţinînd legătura cu numeroasele unităţi de pază ale ţărmului, are ziduri de granit, cu o grosime de mai multe picioare, şi un acoperiş care rezistă obuzelor.

Totuşi, aceste vînturi năprasnice sînt o binefacere pentru insulă. În timpul iernii îi aduc o temperatură mai caldă decît în ţinuturile de pe ţărm, din care cauză în depresiunile terenului se întîlnesc leandri, cerceluşi şi smochini.

Domnul Bihorel, ajutat de Sîmbătă, transformase insula într—o grădină sălbatică şi numai partea dinspre apus scăpase nelucrată de ei ; bătută de vînturi fără încetare şi udată de spuma valurilor, această parte servea de păşune pentru două văcuţe bretone şi nişte oi negre.

Ciudat era că aceste lucrări de transformare şi de gospodărire, într—adevăr impresionante, fuseseră îndeplinite exclusiv de cei doi oameni, fără ajutorul nici unui lucrător.

Auzisem deseori prin ţinut că domnul Bihorel proceda aşa din zgîrcenie, dar cînd l—am cunoscut am văzut că, din contra, era călăuzit de un principiu : „Omul trebuie să se bizuie numai pe ceea ce poate realiza prin munca lui."

Chiar pentru treburile obişnuite şi zilnice nu recursese la nici un străin. Se hrănea cu laptele vacilor, cu legume şi fructe din grădină, cu peşte pescuit de Sîmbătă, cu pîinea frămîntată din făina măcinată de o mică moară de vînt, care, cu siguranţă, era capodopera domnului Bihorel; dacă insula ar fi fost destul de mare, ar fi fost lucrată ca să producă grîul necesar aprovizionării anuale, ca şi merele pentru făcut cidru.

Ca să fiu drept, trebuie să spun că partea de muncă îndeplinită de Sîmbătă era considerabilă : el fusese mus, marinar, ordonanţa unui ofiţer, bucătar la bordul unei baleniere şi în felul acesta făcuse ucenicia tuturor meseriilor.

Relaţiile dintre cei doi oameni nu erau ca de la stăpîn la slugă, ci ca între doi asociaţi ; mîncau la aceeaşi masă şi singura deosebire dintre ei era că domnul Bihorel şedea în capul mesei.

—Măi băiete, mi—a spus domnul Bihorel chiar în ziua sosirii mele ; nu am intenţia să fac din tine un „domn", adică un notar sau un medic, ci pur şi simplu un marinar şi un om dintr—o bucată. Sînt mai multe feluri de a te instrui ; poţi învăţa jucîndu—te şi plimbîndu—te. Îţi place aşa ?

Fusesem puţin cam surprins să aflu că educaţia se putea face jucîndu—te. Am fost şi mai surprins cînd m—a pus la lucru, adică în chiar după—amiaza aceleiaşi zile.

Îl întovărăşeam în plimbarea lui obişnuită pe ţărmul insulei, şi în timpul mersului mă făcea să vorbesc; intrasem într—o pădurice de stejari.

—Ce sînt astea ? întrebă el arătîndu—mi nişte furnici care traversau drumul.

—Furnici.

—Da, dar ce fac ?

—Unele le duc în cîrcă pe altele.

—Ai să le urmăreşti pînă la furnicarul lor, le vei privi şi îmi vei spune ce vei vedea ; dacă nu vei băga de seamă ceva care să te uimească, vei veni şi mîine, şi poimîine pînă cînd vei observa.

După două zile petrecute în preajma furnicarului, am văzut că unele furnici nu făceau nimic, în timp ce altele munceau necontenit, ba chiar dădeau de mîncare celor leneşe.

—Foarte bine, mi—a răspuns el, cînd i—am comunicat rezultatul observaţiilor mele, ai remarcat ce era principal, şi asta este de ajuns. Furnicile care nu fac nimic nu sînt bolnave sau invalide, după cum crezi ; sînt stăpînele celor care muncesc şi care sînt sclavele lor. Fără ajutorul acestor sclave, nu ar putea să—şi procure hrana necesară. Asta te surprinde, însă de multe ori tot aşa se întîmplă şi în lumea noastră. Mai sînt ţări unde trăiesc oameni care nu fac nimic şi sînt hrăniţi de cei care muncesc. Dacă această trîndăveală a stăpînilor s—ar datora infirmităţii lor, ar fi explicabilă munca unora şi odihna celorlalţi, pentru că oamenii trebuie să se ajute ; dar nu este aşa. La furnici, stăpînii sînt capabili de eforturi doar la război. Ne vom întoarce la furnicar să—l observăm împreună, şi fără îndoială că vom vedea izbucnind între ele o mare bătălie. La luptă iau parte numai stăpînii, şi scopul lor este să facă rost de sclavi. Pînă vei ajunge să fii martor la aceste lupte, am să—ţi dau să citeşti din cartea unui savant descrierea uneia din aceste lupte care a avut loc exact în acelaşi timp cu o altă mare bătălie ce se dădea între oameni, la o distanţă de cinci sute de leghe de aici.

„Nu ştiu dacă oamenii, în ziua aceea, aveau motive temeinice să se ucidă unii pe alţii, însă măcelul a fost îngrozitor. Nu a lipsit mult ca şi eu să rămîn mort pe acest cîmp de luptă. Mărşăluiam în lungul unui rîu şi dincolo, pe malul drept, inamicul avea instalată o puternică artilerie ale cărei detunături le auzeam, fără să vedem distrugerile pe care le producea, întrucît eram adăpostiţi de un cot al rîului şi de o ridicătură de pămînt. În timp ce mărşăluiam, eram stăpînit doar de ideea că, în ziua aceea, în care puteam muri, era aniversarea soţiei mele. Mă gîndeam cît de fericiţi am fi putut să fim. Deodată, am zărit la picioarele mele, în şanţul noroios prin care mergeam, o mulţime de nu—mă—uita înflorite. Nu trebuie să crezi că pe cîmpul de bătălie lucrurile se petrec aşa cum sînt înfăţişate în tablouri, într—o aliniere desăvîrşită. Eram desfăşuraţi în tărăgători, cu alte cuvinte, ne puteam mişca în voie. Cu toată gravitatea situaţiei în care ne găseam, micuţele flori albastre mă atrăgeau. M—am aplecat să culeg cîteva fire şi, în acelaşi moment, am simţit trecîndu—mi pe deasupra capului, la un lat de palmă, o rafală de vînt puternic, urmată imediat de o detunătură înspăimîntătoare, după care o ploaie de ramuri de salcie a căzut peste mine. Ajunsesem în faţa bateriei care îi secerase pe toţi camarazii din jurul meu. Dacă aş fi rămas în picioare şi nu m—aş fi aplecat să culeg micul buchet de flori, aş fi fost mort ca şi ei. Mărturiseşte că am făcut bine că m—am gîndit la soţia mea. Cînd am reuşit să ies de sub ramurile de salcie, tunurile inamice fuseseră făcute inofensive.

Nu—i prea plăceau cărţile. Cu toate acestea, numaidecît mi—a pus una în mînă : era cartea după care îşi modelase viaţa, datorită căreia crease *Pierre—Gante* şi toate realizările minunate care se vedeau acolo. Tot ea îi dăduse ideea de a purta marea umbrelă de care nu se despărţea, îl făcuse să—i dea tovarăşului său numele de Sîmbătă, pe care, din respect faţă de Robinson, nu voise să—l numească Vineri. Cartea aceasta era *Robinson Crusoe.*

—Din ea ai să afli, îmi spuse el, cît de mult îl poate ajuta pe om tăria morală.

Nu ştiu dacă există copii care să poată citi pe *Robinson Crusoe* fără emoţie ; eu unul am fost încîntat.

Totuşi, trebuie să mărturisesc că ceea ce m—a mişcat nu a fost partea filozofică asupra căreia mi se

atrăsese atenţia, ci partea romantică, aventurile pe mare, naufragiul, insula pustie, sălbaticii, spaima, necunoscutul. În mintea mea de—acum, unchiul meu, indianul, avea un rival.

Sîmbătă, care cunoştea atît de multe, nu ştia să citească. Văzînd entuziasmul meu, i—a venit poftă să afle şi el toate aventurile lui Robinson şi mi—a cerut să i le citesc.

—Ţi le va povesti, zise domnul Bihorel, şi va fi mai bine aşa.

Zece ani de călătorii îi dăduseră lui Sîmbătă o oarecare experienţă, şi de aceea nu primea tot ce—i povesteam, fără să obiecteze. Dar eu aveam un răspuns care nu îngăduia discuţia:

—Aşa e scris în carte.

—Eşti sigur de asta, micul meu Romain ?

Eu luam cartea şi citeam.

Sîmbătă asculta scărpinîndu—şi nasul pentru ca apoi, cu resemnare să spună:

—Dacă aşa e scris, n—am ce face, dar şi eu am fost pe acolo, pe coasta Africii, şi n—am văzut lei înotînd şi atacînd corăbiile. În sfîrşit !... El navigase mai mult prin mările din Nord şi, cu amintirile pe care le păstrase din aceste călătorii, îmi răsplătea povestirile. Amintirile lui erau aproape tot atît de frumoase ca şi ale lui Robinson, deşi uneori le găseam prea frumoase ca să le cred.

—Aşa e scris ?

Sîmbătă era obligat atunci să admită că nu le citise nicăieri ; însă el le văzuse.

—Şi ce—are a face dacă nu e scris ?

Asemenea convorbiri nu erau de natură să mă îndemne să trăiesc liniştit pe uscat ; aşa că mama, zbuciumată, a ţinut să intervină pe lîngă domnul Bihorel.

—Dragă doamnă, i—a răspuns el, am să vă trimit copilul acasă, dacă socotiţi că eu îl împing pe o cale pe care nu aţi vrea s—o urmeze. Dar să ştiţi că nu veţi reuşi să—l schimbaţi de tot, pentru că el face parte din tagma celor care caută imposibilul ; sînt de aceeaşi părere cu dumneavoastră că asta duce rareori la bogăţie, dar uneori te împinge la fapte mari.

Mama, tulburată de acest răspuns, nu a mai insistat să mă întorc acasă şi a trebuit să încep studierea dicţionarului.

Domnul Bihorel mi—a spus :

—Mai tîrziu vei vedea cît folos îţi poate aduce ceea ce azi ţi se pare caraghios. Mamei tale îi este teamă să nu ajungi marinar, şi nici eu nu ţi—o doresc. Dar pentru că tu ai pasiunea călătoriilor, ar trebui să—ţi aranjezi treburile în aşa fel, încît să—ţi satisfaci vocaţia, dar şi dorinţele mamei tale. Aş vrea să te pregăteşti pentru călătorii în ţările puţin cunoscute, în folosul patriei tale, să te îndrăgosteşti de plante noi şi de animale trebuincioase, în folosul ştiinţei al cărei soldat vei fi. Iată ce merită mai mult decît să fii marinar, adică să transporţi toată viaţa, ca un antreprenor de cărăuşie maritimă, cafea de la Rio de Janeiro la Havre şi articole pariziene de la Havre la Rio de Janeiro.

Era un vis frumos. Din nenorocire, n—a fost decît un vis.

De obicei îl întovărăşeam pe domnul Bihorel în toate drumurile ; totuşi, cîteodată pleca singur cu şalupa spre insula Grunes, care se afla la trei leghe în larg de Port—Dieu.

Într—o zi, cînd plecase tot aşa, mai înainte ca eu să mă fi sculat, am fost foarte surprinşi că nu l—am văzut venind la masa de prînz.

—Poate că n—a prins fluxul, a zis Sîmbătă ; poate că va veni deseară.

Vremea era bună şi marea calmă, nu era nici un semn de primejdie. Cu toate acestea Sîmbătă era neliniştit.

Domnul Bihorel nu s—a întors nici seara, şi Sîmbătă, în loc să se culce, a aprins un foc mare de găteje, pe locul cel mai înalt din insulă. Am vrut să stau cu el, dar el m—a trimis la culcare, cu vorbe aspre. Spre dimineaţă, înainte de a se face ziuă, m—am sculat şi m—am dus lîngă el.

La răsărit cerul a dat o geană de lumină.

—Cu siguranţă că i s—a întîmplat ceva, a zis Sîmbătă, şi trebuie să împrumutăm barca lui Gosseaume ca să ne ducem pe insula Grunes.

Această insulă este o îngrămădire de stînci granitice, locuită doar de păsări de mare ; am cercetat—o numaidecît, dar nu am găsit nici urmă de şalupă sau a domnului Bihorel.

La Port—Dieu toată lumea era întristată, deoarece, cu toate ciudăţeniile lui, bătrînul Duminică era iubit.

—Poate că s—a răsturnat, spuneau unii.

—S—ar fi găsit şalupa.
—Şi curenţii ?

Sîmbată nu vorbea deloc, dar toată ziua nu mai părăsea litoralul ; cînd mareea scădea, urmărea apa care se retrăgea şi cerceta toate stîncile, una după alta. Nu rostea deloc numele domnului Bihorel, însă cînd întîlnea vreun pescar, cu o voce chinuită, întreba :
—Nimic nou ?

Şi atunci, dacă vedea că—mi lăcrimează ochii, mă mîngîia pe cap şi spunea :
—Tu eşti un băiat bun, da, da, un băiat bun.

La cincisprezece zile după această inexplicabilă absenţă**,** la *Pierre—Gante* sosi un domn Berryais care locuia în Normandia de jos. Era strănepotul şi singura rudă a domnului Bihorel.

După ce ne—a pus să—i povestim pe îndelete tot ce se întîmplase, a tocmit doisprezece oameni din Port—Dieu şi le—a dat ordin să cerceteze litoralul. Cercetările au durat trei zile, însă în seara celei de—a treia zi le—a oprit, declarînd că de atunci încolo erau zadarnice, întrucît era sigur că domnul Bihorel pierise, că şalupa şi trupul fuseseră luate de curenţi.
—Ce ştiţi dumneavoastră ? izbucni Sîmbătă. Poate că şalupa a fost dusă de curenţi fără s—o răstoarne şi poate că stăpînul a fost debarcat în Anglia. De ce nu s—ar întoarce mîine ?

A doua zi domnul Berryais ne—a chemat în faţa lui, pe Sîmbătă şi pe mine, şi ne—a înştiinţat că nu mai avea nevoie de nimeni la *Pierre—Gante,* unde uşile vor fi încuiate, iar notarul va avea grijă de vite, pînă cînd vor fi vîndute.

Sîmbătă s—a mîniat aşa de tare, că n—a mai putut decît să bîlbîie vorbe de neînţeles ; pe urmă s—a întors brusc spre mine şi mi—a spus :
—Strînge—ţi lucrurile şi să plecăm imediat de aici.

După ce am părăsit insula, ne—am întîlnit cu domnul Berryais pe şosea ; Sîmbătă s—a dus drept la el şi i—a zis :
—Domnule, după lege poate că eşti nepotul lui, dar pentru mine nu eşti, nu, nu eşti, şi asta ţi—o spune un matelot adevărat.

Ne înţelesesem că Sîmbătă va primi să locuiască la noi pînă cînd avea să—şi găsească locuinţă în sat, dar n—a rămas mult timp în casa noastră.

În fiecare dimineaţă se ducea pe litoral şi continuu cercetările. Acestea au durat aproape trei săptămîni, după care, într—o seară, ne—a înştiinţat că a doua zi avea să ne părăsească pentru ca să treacă în insulele englezeşti, poate chiar în Anglia.
—Pentru că, să vedeţi, zicea el, e sigur că marea nu păstrează nimic ; deci, dacă nu înapoiază nimic, poate că nici nu a luat nimic.

Mama a vrut să—l facă să mai spună ceva, dar el nu a mai scos nici o vorbă. Eu l—am condus pînă la cuterul pe care s—a îmbarcat.

Cînd l—am îmbrăţişat, mi—a zis :
—Tu eşti un băiat bun şi ai să te duci — nu—i aşa ? — din cînd în cînd, la *Pierre—Gante,* să—i duci un bulgăre de sare vacii negre, care te iubea şi pe tine.

VI.” TRISTĂ PLECARE!”

Aveam un unchi în care sîngele neamului Kalbris nu—şi rostise chemarea şi care preferase uscatul ; era portărel la Dol şi trecea drept un om bogat.

Cînd m—am întors acasă, mama, necăjită din cauza mea, i—a scris ca să—i ceară un sfat. O lună mai tîrziu, l—am văzut sosind la Port—Dieu.
—Nu v—am răspuns la scrisoare, a zis el, deoarece, avînd de gînd să vin pe la voi, nu mai era nevoie să

cheltuesc cu poşta nişte bani care se cîştigă atît de greu. N—am venit mai devreme pentru că aşteptam o ocazie, şi am găsit un pescar care m—a dus cincisprezece leghe pentru doisprezece gologani. Tot e ceva.

Din acest fel de a vorbi este uşor de ghicit că unchiul meu Simon era un om econom ; în curînd ne—a şi dovedit—o.

—Acum, a zis el după ce a fost pus la curent cu situaţia în care ne aflam, văd şi eu despre ce este vorba. Tu nu vrei ca băiatul să plece pe mare şi ai dreptate, cumnată, pentru că este o meserie păcătoasă care nu aduce nici un cîştig, iar ţie ţi—ar conveni să termine ce a început la bătrînul Duminică. Dar bineînţeles că nu te—ai bizuit pe mine pentru asta, nu—i aşa ?

—Niciodată nu m—am gîndit să—ţi cer bani, răspunse mama cu mîndrie reţinută.

—Bani n—am. Se spune că—s bogat, dar nu—i adevărat.

—Preotul mi—a explicat, a continuat mama, că moartea tatălui său, ca şi serviciile pe care le—a adus statului, l—ar putea ajuta pe băiat să intre într—un colegiu, fără să plătească taxe.

—Şi cine ar face demersurile necesare ? Eu unul, nu.

N—am vreme şi nici nu—mi place să plictisesc oamenii influenţi pe care—i cunosc şi de care aş putea avea nevoie mai tîrziu. Fraţii Leheu au făgăduit că se însărcinează cu educaţia băiatului, aşa că ei trebuie să plătească taxele.

—Nu suflă o vorbă.

—Atunci am să le vorbesc eu.

Şi pentru că mama încerca să—l întrerupă, unchiul continuă:

—Delicateţea nu—şi are rostul, şi dacă mi—am lăsat treburile ca să mă ocup de ale voastre, cel puţin să faceţi cum vă sfătuiesc. Tu, a zis el întorcîndu—se spre mine, te vei duce imediat la fraţii Leheu, să vezi dacă sînt la birou.

Deoarece amîndoi erau la birou, am intrat şi noi. Cînd am trecut pragul uşii, îmi ardeau obrajii ; mi se părea că, cerînd bani acestor egoişti, aş fi profanat devotamentul tatii.

Auzind propunerea unchiului meu, cei doi fraţi au început să se foiască pe scaune, de parcă ar fi stat pe ghimpi.

—Să—l trimitem la colegiu ? a grăit cel mai tînăr.

—La colegiu ! a exclamat cel mai vîrstnic.

Apoi a început o discuţie zgomotoasă şi fără noimă. Unchiul meu nu se lăsa dus cu vorba, şi cînd cei doi fraţi repetau în cor : „noi ne îndeplinim făgăduiala cu prisosinţă, îi dăm de lucru maică—si, le rîdea în nas, închizîndu—le gura numaidecît.

În sfîrşit, pentru că aduceau mereu acelaşi argument, începu să—şi piardă răbdarea.

—Nu s—ar crede că asta vă ruinează, a zis el. Ce—i daţi ? îi daţi... de lucru !... Pentru o mîncare şi zece gologani... O plătiţi cumva pe mamă—sa mai mult ca pe o altă lucrătoare ?

—O plătim cu bani peşin, a răspuns cel mai tînăr cu un gest de satisfacţie. Dacă vrei să spui că soţul ei a murit ca să ne salveze averea, află că nu—i adevărat. A murit ca să salveze nişte oameni, mateloţi ca şi el, care erau gata să se înece. Şi asta, bagă bine de seamă, nu—i treaba noastră, ci a statului, care are fonduri în buget pentru cei care se distrează făcînd pe eroii ; cu toate astea, cînd băiatul va fi mare, o să—i dăm de lucru, nu—i aşa Jerome ?

—Da, să muncească atît cît o pofti, a zis cel mai vîrstnic.

Asta a fost tot ce a putut să obţină unchiul.

—Ăştia—s oamenii... a zis el după ce am ieşit din birou.

Am crezut că va urma o izbucnire de mînie mult timp stăpînită.

—Ăştia—s oamenii demni de admiraţie, a continuat unchiul, uimit că găsise alţii mai neomenoşi ca el. Să—ţi, servească de exemplu. Ăştia ştiu să spună nu. Bagă—ţi în cap acest cuvînt : cu el şi numai cu el poţi fi sigur că vei putea păstra ce ai cîştigat.

Neputînd să mă înscrie la colegiu cu o bursă dată de fraţii Leheu, unchiul i—a propus mamei să mă ia în slujbă la el ; se potrivea de minune, întrucît avea nevoie de un copist. Eram prea tînăr ca să îndeplinesc această funcţie, dar dacă în primii ani nu—mi puteam cîştiga hrana, luîndu—mi angajamentul să rămîn în slujbă la el timp de cinci ani fără simbrie, pînă la urmă l—aş fi despăgubit de cheltuiala făcută cu mine. Dealtfel, eram nepotul său şi se cuvenea să facă ceva pentru cei din familia lui.

Din păcate, biata mamă nu năzuise aşa de sus, să mă trimită la colegiu, ci doar ca să mă împiedice să plec marinar ; aşa că am plecat cu unchiul meu. Tristă plecare ! Eu plîngeam, mama plîngea mai tare ca

mine şi unchiul ne bruftuia pe amîndoi.

Înfăţişarea orăşelului Dol, care, desigur, este foarte pitoresc pentru călători, a produs asupra mea prima impresie întunecată pe care mi—a dat—o realitatea. Cînd am sosit, se înnoptase şi cădea o ploaie rece. Pe lîngă obida mea, mă cuprinsese o foame de abia mă ţineam pe picioare, însă pentru că unchiul, în tot timpul acelei zile nesfîrşite, nu suflase un cuvinţel despre mîncare, n—am îndrăznit să deschid eu vorba. În sfîrşit, după ce am străbătut cîteva străzi pustii, unchiul s—a oprit în faţa unei case înalte şi cu un portal sprijinit în stîlpi groşi. A scos o cheie şi după ce a descuiat o broască am dat să intru, însă unchiul m—a oprit, pentru că descuierea uşii nu se terminase ; a scos din buzunar a doua cheie, apoi o a treia, foarte mare. Cheile răsucite în broască produceau un zgomot metalic pe care, de—atunci, l—am mai auzit doar la teatru, în piese în care era vorba de o închisoare ; în sfîrşit, uşa s—a deschis. Aceste trei broaşte m—au speriat şi m—au uluit ; acasă la noi era doar un cîrlig, iar la domnul Bihorel, o clanţă. De ce—şi lua unchiul toate aceste precauţiuni ?

Unchiul a încuiat uşa tot aşa cum o descuiase, apoi mi—a spus să—l iau de mînă. M—a călăuzit astfel pe întuneric, prin două camere care mi s—au părut foarte mari şi în care paşii noştri răsunau pe dalele de piatră ca într—o biserică. În aceste camere plutea un iz ciudat pe care nu—l cunoşteam, de pergamente şi de terfeloage mucegăite. Cînd a fost aprinsă lumînarea, am văzut că ne aflam într—un fel de bucătărie, atît de plină cu bufete, dulapuri şi scaune vechi din stejar, că nu—ţi mai puteai da seama de forma şi mărimea ei.

În ciuda acestei privelişti prea puţin plăcute, m—am bucurat un pic : în sfîrşit aveam să ne încălzim şi să mîncăm.

— Vreţi să aprind focul ? m—am adresat eu unchiului.

— Foc ! ?

Mi—a răspuns atît de aspru, că nu am mai îndrăznit să—i spun că eram ud pînă la piele şi că—mi clănţăneau dinţii.

— Vom îmbuca ceva şi ne vom culca, a zis el.

Şi ducîndu—se la un bufet, a scos o turtă, a tăiat din ea două felii, a pus pe fiecare felie o fărîmiţă de brînză, mi—a întins mie una, iar pe aceea pe care o păstrase pentru el a pus—o pe masă ; apoi a băgat turta la loc în bufet şi l—a încuiat cu cheia.

În acelaşi moment, trei motani jigăriţi au năvălit în bucătărie şi au început să se frece de picioarele unchiului ; asta mi—a dat un pic de nădejde. Pisicile veniseră să ceară mîncare şi, odată bufetul deschis, poate că aş fi prins ocazia să capăt a doua bucată de pîine.

Dar unchiul n—a deschis bufetul.

—Voinicii ăştia sînt însetaţi, a zis el, să nu—i lăsăm să turbeze.

Şi le turnă apă în strachină.

—Pentru că acum eşti la tine acasă, a continuat el, să nu—i laşi niciodată fără apă. Asta va fi treaba ta.

—Şi de mîncare ?

—Sînt destui şoareci şi şobolani pe—aici cu care să se sature. Dacă i—am îndopa cu mîncare, s—ar lenevi.

După cina care s—a terminat repede, unchiul mi—a spus că mă va conduce în camera în care aveam să locuiesc de aici încolo.

Pe scară domnea aceeaşi îngrămădeală de lucruri pe care o observasem în bucătărie, şi cu toate că era de o lărgime neobişnuită, abia puteai să—ţi găseşti loc de trecere. Pe trepte erau înghesuite grătare de fier ruginite, orologii, statui din lemn şi din piatră, frigări, vase de faianţă, olărie de forme ciudate şi tot felul de mobile, al căror nume şi întrebuinţare nu le ştiam. Pe pereţi erau agăţate rame, tablouri, săbii, coifuri, într—un talmeş—balmeş care făcea, în ochii mei, şi mai pîlpîietoare flacăra micuţei lumînări care ne lumina calea. La ce—i foloseau unchiului meu toate astea ?

Aceasta era întrebarea care mă neliniştea şi pe care mi—o puneam mereu fără să—i găsesc răspuns, pentru că abia mai tîrziu am aflat că unchiul, pe lîngă profesiunea de portărel, mai avea încă una, mult mai rentabilă.

Plecînd din Port—Dieu de mic copil, a intrat în slujbă la un agent financiar, unde a stat douăzeci de ani şi de unde s—a întors la Dol şi şi—a cumpărat un birou de notariat, în realitate, acest birou era doar un accesoriu, pentru că ocupaţia lui principală era comerţul cu mobile vechi şi antichităţi. Datorită profesiunii sale afla toate ocaziile bune şi putea să profite de ele mai mult ca oricare altul. Printr—un

intermediar, cumpăra tot ce avea o oarecare valoare şi apoi îl vindea marilor negustori din Paris cu cîştiguri enorme.

Camera în care m—a condus unchiul era vastă, dar atît de plină cu obiecte, că a trebuit să—mi arate patul ca să—l bag de seamă. Pe pereţi atîrnau tapiserii cu personaje în mărime naturală, iar de tavan, animale împăiate — un cormoran, un crocodil cu fălcile deschise, roşii. Într—un colţ, după un cufăr mare, se afla o armură cu chivără, ce părea că adăposteşte un războinic viu.

—Ţi—e frică ? m—a întrebat unchiul, văzîndu—mă înspăimîntat.

Nu am îndrăznit să mărturisesc adevărul şi i—am răspuns că—mi era frig.

—Hai, grăbeşte—te, pentru că am să iau lumînarea. Aici dormim fără lumină.

M—am strecurat în pat, dar abia închisese unchiul uşa, că l—am şi strigat. S—a înapoiat.

Armura se clătinase şi zăngănise.

—Unchiule, e un om în armură.

Unchiul s—a apropiat de patul meu şi m—a privit drept în ochi :

—Căzneşte—te să nu mai repeţi asemenea prostii, pentru că altfel o să ai de—a face cu mine.

Timp de mai bine de o oră, am stat chitic sub păturile jilave, dîrdîind de frică, de frig şi de foame. Am închis ochii, dar în fiecare colţ al acelei camere, în dosul fiecărei mobile era ceva ca un magnet care îmi ridica fără voie pleoapele, aşa că, deşi nu aş fi vrut, îi deschideam. Chiar în acel moment o bufnitură de vînt a zgîlţîit casa şi a făcut lemnăria să trosnească ; din tapiseria care se mişca s—a desprins un om îmbrăcat în roşu, care ameninţa mereu cu o sabie, crocodilul agăţat de sfoară a început să danseze pe tavan, în timp ce războinicul, trezit de această gălăgie, se vînzolea în armura lui. Am vrut să strig, să întind braţele, să—l rog pe războinic să mă apere de omul îmbrăcat în roşu însă n—am putut articulat nici un sunet, n—am putut să mă mişc şi am simţit că mor.

Cînd mi—am venit în fire, unchiul mă zgîlţîia de braţ; se făcuse ziuă. Mai întîi mi—am îndreptat privirea spre omul îmbrăcat în roşu : îşi reluase locul pe tapiseria nemişcată.

—Să faci bine să te scoli singur şi mai de dimineaţă ca astăzi, în fiecare zi, mi—a spus unchiul ; acum grăbeşte—te, ca să—ţi dau de lucru înainte de a pleca.

Sculat la ora patru, în fiecare dimineaţă, unchiul cobora în biroul său, unde lucra cu îndîrjire pînă cînd începeau să vină clienţii, adică pînă la ora opt sau nouă. Tot ce lucra în acele patru sau cinci ore, trebuia să copiez eu în fiecare zi.

Abia plecase unchiul, că am şi lăsat lucrul care mi—l dăduse, pentru că, din clipa în care mă trezisem, nu mă preocupa decît omul îmbrăcat în roşu de pe tapiserie şi pentru că simţeam că, dacă şi noaptea următoare s—ar fi desprins de pe perete, aş fi murit de—a binelea.

Am început să scotocesc prin casă, cu gîndul să găsesc un ciocan şi nişte cuie. Apoi m—am dus drept spre omul în roşu, care acum luase atitudinea cea mai inofensivă şi stătea liniştit în mijlocul tapiseriei. Nu m—am lăsat înşelat de această ipocrită cuminţenie şi cu puternice lovituri de ciocan i—am ţintuit braţul pe perete. Războinicul a încercat să se mişte în armura lui, dar soarele era sus pe cer, ora fantomelor trecuse ; i—am dat o zdravănă izbitură de ciocan peste armură şi cu un gest hotărît l—am făcut pe crocodil să înţeleagă că trebuie să se poarte frumos dacă nu voia să fie şi el executat.

După ce am făcut toate astea, am coborît în birou şi mi—am terminat lucrarea la timp, înainte de sosirea unchiului.

A catadixit să se arate mulţumit şi să—mi spună că, de cîte ori voi termina treaba, voi putea să mă recreez, distrîndu—mă cu ştersul prafului de pe mobile, să frec cu o perie pe cele din stejar vechi şi apoi să le lustruiesc cu o cîrpă de lînă.

Ce diferenţă între această viaţă nouă şi aceea, atît de fericită, pe care o dusesem în casa domnului Bihorel !

Mă deprindeam destul de bine cu munca neîntreruptă, de patrusprezece ore pe zi, la care eram silit, dar nu m—am putut obişnui cu regimul de hrană al unchiului. Turta de grîu încuiată în dulap nu era o simplă întîmpiare, ci o regulă, şi de fiecare dată cînd mîncam trebuia să mă mulţumesc cu felia pe care o găseam pe masă.

În a patra sau a cincea zi, îndemnat de foame, am cutezat să întind mîna, în clipa în care unchiul încuia dulapul.

—Ai vrea încă o felie de pîine, a zis el continuînd să încuie broasca uşii, şi bine ai făcut că mi—ai spus. Cu începere de astă—seară, îţi voi da o turtă întreagă numai pentru tine şi, cînd ţi—o fi foame tare, vei

putea lua din ea cît vei voi.

Îmi venea să—l îmbrăţişez. Unchiul continuă :

—Numai că a doua zi va trebui să mănînci mai puţin ; în aşa fel ca turta să—ţi ajungă toată săptămîna. Ca pentru orice lucru, şi pentru mâncare trebuie să fie o regulă. Treizeci şi opt de decagrame de pîine pe zi este aproape cît se dă şi la spital, şi această cantitate este de ajuns pentru oameni mari, aşa că trebuie să—ţi ajungă şi ţie.

Abia am rămas singur că am şi căutat în dicţionar ce înseamnă un decagram : zece grame sau o sută de centi—grame. Asta nu—mi mulţumea nici ochii, nici burta.

Voiesem doar să fiu sigur că aşa este. Înainte de a pleca de acasă, mama îmi dăduse o monedă de patruzeci de gologani.

M—am dus la un brutar şi i—am cerut să—mi dea treizeci şi opt decagrame de pîine şi el, după îndelungate explicaţii, mi—a cîntărit trei sferturi de livră[2] .

Deci o livră fără un sfert pe zi, atît cîntăreau cele treizeci şi opt decagrame oferite cu atâta generozitate de unchiul meu. Am devorat întreaga bucată în zece minute, cu toate că nu trecuse nici o oră de cînd prînzisem. De aceea, la masa de seară eram mai puţin înfometat.

—Ştiam bine că asta o să—ţi pună frîu, a zis unchiul, interpretînd greşit atenţia cu care tăiam o felie din turta mea. De ce—i al tău ai grijă, dar ce—i al altuia risipeşti.

Aveam treizeci şi cinci de gologani pe care, în vreo cincisprezece zile, i—am cheltuit pe suplimentul de douăzeci şi cinci decagrame de pîine pe zi.

Regularitatea cu care mă duceam să cumpăr acest supliment de pîine, de îndată ce unchiul pleca, mi—a ajutat să fac cunoştinţă cu brutăreasa.

—Nici omul meu şi nici eu nu ştim să scriem, mi—a spus ea chiar în ziua în care banii mei se terminau, şi în fiecare sîmbătă sîntem obligaţi să dăm o notă scrisă unuia din lucrătorii noştri ; dacă ai vrea s—o scrii, ţi—aş plăti osteneala cu două prăjituri din cele rămase, pe care vei avea dreptul să ţi le alegi în fiecare luni dimineaţa.

Judecaţi şi dumneavoastră dacă m—am grăbit sau nu să primesc. Dar cît de mult aş fi preferat o livră de pîine în locul celor două prăjituri !

Cît am suferit de foame în epoca aceea, veţi înţelege dintr—un singur fapt, printre alte douăzeci.

În spatele casei noastre era o curte mică, despărţită printr—un gard de proprietatea vecină ce era locuită de un domn Bouhour care, neavînd nici nevastă, nici copii, avea pasiunea animalelor. Printre aceste animale, cel care ocupa primul loc în inima stăpînului era un splendid dulău de Pirinei, cu păr alb şi nasul trandafiriu, care se numea Pataud. Întrucît sănătatea lui Pataud ar fi avut de suferit dacă ar fi fost ţinut în casă, i s—a construit un frumos coteţ ţărănesc, cu spatele lipit de gardul care ne despărţea curţile, şi întrucît de asemenea sănătatea lui ar fi fost afectată dacă ar fi mîncat la masă cu stăpînii, unde lăcomia i—ar fi fost satisfăcută cu carne şi trufandale care puteau să—i dea vreo boală de piele, de două ori pe zi i se aducea în coteţ o frumoasă strachină de porţelan, plină cu lapte şi dumicaţi de pîine. Ca toţi cîinii care nu fac nimic, Pataud nu prea avea poftă de mîncare, era capricios şi cel mai adesea dacă mînca la prînz nu mai mînca seara, ori dacă mînca seara a doua zi nu—i prea ardea să mănînce, aşa că deseori strachina rămînea neatinsă. Cînd coboram în curte, vedeam printre ulucile gardului dumicaţii de pîine albă care pluteau în lapte şi pe Pataud care dormea alaturi. În gard era o spărtură de care Pataud se servea adesea pentru a trece în curtea noastră, şi, pentru că avea o îndreptăţită faimă de cîine rău, unchiul îl răbda fără să se plîngă : era un paznic care făcea mai multe parale decît cele mai solide încuietori, avînd şi avantajul că nu costa nici un ban. Cu toată ferocitatea lui, în curînd am ajuns cei mai buni prieteni din lume şi, cînd ieşeam în curte, alerga numaidecît să se joace cu mine. Într—o zi, cînd îmi dusese şapca în coteţul lui şi nu mai voia să mi—o aducă înapoi, am avut curajul să mă duc s—o iau şi să trec prin spărtura din gard. Strachina era la locul ei obişnuit şi plină pînă la margine cu lapte gras. Era sîmbătă seara. Din turta mea, pe care nu o prea cruţasem toată săptămîna, nu—mi rămăsese pentru masa de seară decît un coltuc cît pumnul şi foamea îmi chinuia stomacul. M—am aşezat în genunchi şi am băut lacom chiar din strachină, în timp ce Pataud mă privea şi dădea din coadă. Minunat animal ! În vremea aceea grea, a fost singurul meu prieten, singurul meu tovarăş ; cînd mă furişam seara ca să—mi iau porţia din mîncarea lui, venea şi

---

[2] Veche unitate de măsură de greutate în Franţa, egală cu 0,489 kg. (N.T.).

mă lingea.

De ce amănunt neînsemnat poate să depindă o viaţă ! Pataud nu m—ar fi părăsit niciodată şi foarte probabil că n—aş fi pornit în aventurile pe care vreau să le povestesc ; însă a venit anotimpul cînd stăpînul lui avea obiceiul să se stabilească la ţară. L—a luat cu el, iar eu am rămas singur, în tovărăşia unchiului.

Au urmat zile triste. Adesea petreceam ore îndelungate fără să fac nimic şi, singur în biroul întunecat, mă gîndeam la casa părintească. Aş fi vrut eu să scriu bietei mele mame, dar o scrisoare de la Dol la Port—Dieu costa şase gologani şi, pentru că ştiam că ea cîştigă doar zece gologani pe zi, nu îndrăzneam să pun la poştă toate scrisorile pe care i le scriam.

Eram nevoiţi să ne trimitem sărutări prin intermediul unui pescar care venea la Dol în zilele de tîrg.

În vremea din urmă, suplimentul de hrană pe care îl găseam la Pataud mă făcuse destul de nepăsător faţă de micimea porţiei zilnice, însă, cînd am rămas numai cu ea, mi s—a părut că în unele zile era şi mai redusă ca de obicei, în timp ce turta unchiului stătea încuiată, a mea se afla într—un dulap care nu se încuia, însă pentru că nimeni nu intra niciodată în casa noastră, mi s—a părut că asta nu avea nici o importanţă. După cîteva zile de observaţie, a trebuit să—mi dau seama că mă înşelasem: chiar în momentul în care unchiul era gata să taie o felie din turta mea, am deschis uşa din dosul căreia pîndisem.

Indignarea mi—a dat un curaj de care nu mă credeam în stare :

—Unchiule, aceea—i turta mea ! am strigat eu.

—Crezi că tai pentru mine ? răspunse el liniştit. E pentru pisica cea albă. Are pui şi sînt sigur că nu vrei s—o laşi să moară de foame. Nu uita niciodată că trebuie să fii bun cu animalele.

Nu avusesem nici un pic de simpatie pentru unchiul meu, însă de atunci încolo l—am dispreţuit.

Portăreii din provincie sînt confidenţii sau martorii tuturor nenorocirilor : pe lîngă profesiunea lui, unchiul făcea şi pe bancherul, mai bine—zis, ca să nu ştirbesc adevărul, făcea pe cămătarul. Nenorociţii şi ticăloşii care treceau prin biroul său formau o ciudată colecţie.

Ar dura prea mult să pomenesc pe toate femeile sărmane care plîngeau şi se rugau sau pe oamenii pe care i—am văzut tîrîndu—se în genunchi ca să capete un răgaz de plată, de o lună, de cîteva zile sau cîteva ore. Dar dacă puteam să—mi dau seama cît era de neînduplecat şi de nemilos, din fericire, datorită vîrstei mele, nu eram însă în stare să înţeleg cîtă dibăcie, iscusinţă şi viclenie, ca să nu folosesc alt cuvînt, punea în toate afacerile sale. Prima dată cînd i le—am priceput, pentru că mi—au sărit în ochi, după cum veţi vedea, le—am plătit foarte scump.

Unchiul cumpărase o veche proprietate boierească pe care o repara temeinic, cu scopul de a o pune în vînzare, şi în toate sîmbetele veneau la birou, ca să li se facă plata, tot felul de lucrători şi antreprenori.

Într—o sîmbătă a venit un meşter zidar care a părut surprins găsindu—mă singur, deoarece unchiul, mi—a spus el, îi chemase ca să—i achite contul. S—a aşezat pe scaun, hotărît să—l aştepte.

A trecut o oră, două, patru, şi unchiul tot nu a venit. Dar meşterul zidar nu pleca. În sfîrşit, pe la ora opt seara, unchiul a sosit.

—Ia te uită ! a zis el. Dumneata eşti, meştere Rafarin? Ce doreşti, dragul meu ?

—Mi—aţi făgăduit să—mi achitaţi contul.

—E adevărat, dar, din păcate, nu am parale.

—Păi, mîine e ziua în care trebuie să fac plăţi, şi pe lîngă asta am de achitat o mie de franci unui confrate de—al dumneavoastră, care mă urmăreşte. Sînt şase luni pe cînd mă purtaţi cu vorba şi azi mă bizuiam pe cuvîntul dumneavoastră.

—Cuvîntul meu ? Care cuvînt ? îl întrerupse unchiul. Ţi—am spus eu : „îţi dau cuvîntul meu de onoare că—ţi voi plăti sîmbătă ?" Am spus : „Vino sîmbătă, îţi voi plăti". Vezi, meştere Rafarin, sînt cuvinte şi cuvinte. Nu trebuie să uiţi asta.

—Nu ştiam, scuzaţi—mă, sînt doar un biet om. Dar eu cînd spun „voi plăti sîmbătă", plătesc.

—Şi dacă nu poţi ?

—Dacă am făgăduit, pot.

Rafarin începu atunci să—i explice situaţia în care se afla : îşi luase anumite angajamente, portărelul trebuia să vină luni să—l execute, soţia îi era pe moarte, şi toate astea erau ucigătoare pentru el. Drept răspuns, unchiul se mărginea să—i repete :

—Nu am parale, dragul meu, nu am parale.

Mi s—a părut că trebuie să—l ajut pe bietul zidar, chiar cu riscul de a face ceva neplăcut pentru

unchiul meu. În momentul în care unchiul repeta pentru a zecea oară : „Dacă aş avea parale, ţi—aş da", eu am rostit tare :

—Am încasat nişte bani.

Abia terminasem de rostit ultimul cuvînt, că, pe sub masă, am şi primit în gleznă o puternică lovitură de picior care m—a făcut să mă clatin pe scaun şi să dau cu nasul în pupitru.

—Ce—ai păţit, micul meu Romain ? a zis unchiul meu sculîndu—se.

S—a apropiat de mine, ciupindu—mă de braţ pînă la sînge.

—Tare—i nepriceput nerodul ăsta mic, a zis el întorcîndu—se spre Rafarin, care ne privea mirat pentru că nu văzuse lovitura de picior şi nici nu simţise pişcătura. Crezînd însă că unchiul căuta să abată discuţia, a revenit la subiectul care îl necăjea.

—Fiindcă acum aveţi bani... a zis el.

—Iată—i, am spus eu scoţînd bancnotele din sertar. Amîndoi au întins mîinile în acelaşi timp, dar unchiul, mai iute, a înhăţat teancul de bancnote.

—Ascultă, Rafarin, vreau să fac tot ce pot pentru tine. Iată aceşti trei mii de franci pe care nu trebuia să—i primesc decît mîine, ca să achit o datorie sfîntă. Totuşi am să ţi—i dau. Semnează că ţi—am achitat contul şi sînt ai tăi.

Credeam că Rafarin o să—i sară de gît unchiului, care, hotărît lucru, nu era atît de păcătos pe cît s—ar fi putut crede, însă nu s—a întîmplat asta.

—Dar contul meu, izbucni el, trece de patru mii de franci. Chiar dumneata mi l—ai redus la suma asta, tăind din preţuri. Ah ! Domnule Kalbris.

—Nu vrei să primeşti aceşti trei mii de franci ? Mulţumirile mele. Credeam că—ţi fac un bine.

Rafarin a început iar să—i explice, să—l roage, dar cînd a văzut că nu—l poate îndupleca, a pus mîna pe cont şi l—a semnat.

—Banii, a mormăit el.

—Iată—i, a răspuns unchiul meu.

Meşterul Rafarin s—a sculat de pe scaun şi, după ce şi—a pus pălăria pe cap, a zis :

—Domnule Kalbris, prefer o sărăcie ca a mea unei bogăţii ca a dumneavoastră.

Unchiul s—a îngălbenit la faţă şi buzele au început să—i tremure, dar s—a stăpînit repede şi, cu o voce aproape veselă, i—a răspuns :

—Chestie de gust !

Apoi, continuînd să zîmbească, l—a condus pe meşterul Rafarin la uşă, exact la fel cum ar fi procedat cu un prieten.

Abia închisese uşa după meşterul Rafarin, că m—am şi pomenit cu o palmă zdravănă care m—a săltat de pe scaun şi m—a trîntit la pămînt.

—Acum o să ai de—a face cu mine, a zis el. Sînt sigur că ştiai bine ce faci cînd ai vorbit de acei bani, soi rău ce eşti !

Lovitura mă duruse tare, dar nu mă năucise, şi acum mă gîndeam doar la răzbunare.

—E adevărat, am răspuns.

A vrut să se năpustească asupra mea, dar eu prevăzusem atacul ; m—am aruncat sub masă şi, trecînd pe sub ea, am pus—o între noi.

Văzînd că—i scap, s—a înfuriat şi mai rău, a înhăţat un Cod Paillet voluminos şi m—a izbit cu el atît de puternic, că m—am rostogolit pe jos.

În cădere, m—am lovit cu capul de un colţ, am ameţit şi nu m—am putut scula imediat.

Am fost nevoit să mă sprijin de perete ; eram plin de sînge, dar Unchiul mă privea fără să se mişte ca să—mi dea ajutor.

—Du—te de te spală, golan afurisit, a zis el, şi dacă mai faci vreodată aşa, te ucid.

—Vreau să plec.

—Unde ?

—La mama.

—Zău ! N—ai să te duci, deoarece trebuie să mă slujeşti cinci ani şi nu vreau să—ţi dau drumul. „Vreau la mama, vreau la mama !" Mare nătărău mai eşti !

VII.” PRIN UŞILE ÎNCUIATE”

De multă vreme eram muncit de o idee care mă frământa ori de cîte ori mi—era foame sau unchiul mă zgîlţîia prea tare, adică în fiecare zi. Ideea aceasta era să fug din Dol şi să plec la Havre, ca să mă îmbarc pe vreo corabie. De multe ori, în timpul cînd unchiul lipsea de acasă, îmi trasasem în joacă un itinerar pe o mare hartă a Normandiei, care era agăţată pe peretele scării ; din lipsă de compas, îmi meşterisem unul din lemn şi măsurasem distanţele, aşa cum mă învăţase domnul Bihorel. De la Dol, trecînd prin

Pontorson, aş fi mers pînă la Avranches, unde aş fi dormit; de la Avranches aş fi mers la Villedieu, Villiers—Bocage, Caen, Dozule, Pont—l'Eveque, Honfleur. Mi—ar fi trebuit cel mult opt zile de drum. Pînea costa pe atunci trei gologani livra. Dacă puteam strînge douăzeci şi patru de gologani, sau măcar douăzeci de gologani, eram sigur că nu aveam să mor de foame pe drum. Dar cum să fac rost de acest capital de douăzeci de gologani ? Mă împiedicasem totdeauna de această dificultate.

Codul Paillet m—a făcut s—o înving. Închis în camera mea, după ce m—am spălat pe cap la robinet şi după ce, de bine de rău, s—a oprit sîngele, mi—am dat seama că planul meu nu mai prezenta nici o greutate. În şanţurile drumurilor, prin pădure, murele începeau să se coacă, în cuiburile păsărelelor se găseau ouă şi cîteodată, în pulberea drumurilor, puteai găsi cîte un gologan pierdut ; apoi, de ce nu aş fi avut norocul să întîlnesc vreun chirigiu care să mă ia în căruţa lui şi să—mi dea un coltuc de pîine, pentru că—i mînam caii în timp ce el dormea ? Nici nu mă îndoiam că, ajuns la Havre, toţi căpitanii de vase s—ar fi grăbit să mă ia la bord, ca mus.

Din clipa cînd aş fi ajuns pe mare, noroc bun, eram marinar, şi cînd aveam să mă întorc la Port—Dieu mama avea să mă îmbrăţişeze, iar eu i—aş fi dat solda încasată. Ar fi fost mai bine dacă naufragiam, pentru că aş fi întâlnit o insulă pustie, sălbatici şi un papagal. O, Robinson ! Nu mai simţeam durerea provocată de rană şi uitasem că n—am îmbucat nimic.

În toate duminicile, de cum se lumina de ziuă, unchiul pleca la noua lui proprietate, de unde se întorcea doar seara tîrziu, aşa că de sîmbătă, ziua în care ne aflam, pînă luni dimineaţa, eram sigur că n—o să mai dau cu ochii de el şi că, fugind imediat, puteam cîştiga un avans asupra lui, de treizeci şi şase de ore. Numai că pentru asta trebuia să trec prin uşile încuiate, ceea ce era cu neputinţă. Am hotărît deci să sar de la primul etaj şi să mă strecor prin spărtura din gard folosită de Pataud, şi, din momentul în care m—aş fi aflat în grădina domnului Bouhour, mi—ar fi fost uşor să ajung pe cîmp.

Stînd în pat, îmi ticlui am planul cu de—amănuntul, aşteptînd ca unchiul să se culce ca să—l pot pune în aplicare.

Cînd am socotit că a adormit, m—am sculat şi am început să mă pregătesc de plecare, adică am pus într—o legătură nişte ciorapi şi două cămăşi. Am şovăit o clipă dacă să îmbrac hainele de duminică, fiindcă mi se păreau mai arătoase, dar din fericire o licărire de înţelepciune m—a determinat să îmbrac o haină mai groasă şi pantaloni de doc marinăresc.

Apoi, cu pantofii în mînă, ca să nu fac zgomot, am ieşit din cameră.

Abia închisesem uşa în urma mea, cînd o idee caraghioasă mi—a venit în minte. M—am întors în cameră. Deşi fără lună, noaptea nu era întunecată şi ochii mei obişnuiţi cu întunericul distingeau toate obiectele. Cu destulă greutate am pus un scaun în echilibru pe patul meu, m—am cocoţat pe el şi am ajuns la crocodilul agăţat cu sfoară de tavan. Am tăiat sfoara cu briceagul, l—am luat în braţe, l—am culcat cît era de lung în pat şi l—am învelit cu pătura pînă peste cap.

Îmi închipuiam mutra pe care avea s—o facă unchiul luni dimineaţa, cînd avea să găsească crocodilul în locul meu, şi am început să rîd ca un nebun, hohotind şi mai cu poftă cînd mi—a trecut prin cap ideea că ar fi putut crede că m—a mîncat crocodilul.

Gluma aceasta a fost toată răzbunarea mea.

E uimitor cîtă siguranţă îţi dau patru pereţi şi un acoperiş. Cînd m—am pomenit în grădina domnului Bouhour, după ce sărisem pe fereastră ţinîndu—mă de zid, mi—a pierit pofta de rîs. Am privit cu nelinişte în jurul meu : în noapte, arbuştii căpătau forme ciudate, între clădiri ce căscau guri mari, negre, de la care îmi venea să—mi întorc privirea ; o adiere de vînt a trecut prin ramuri şi foşnetul frunzelor s—a prefăcut în vaier ; fără să—mi dau seama ce fac, m—am ascuns în coteţul lui Pataud. Bietul Pataud! Dacă ar fi fost lîngă mine, poate că n—aş fi plecat.

Crezusem totdeauna că eram viteaz, dar recunoscînd că picioarele îmi tremurau şi că dinţii îmi clănţăneau, am tresărit de ruşine. Dar mi—am stăpînit emoţia. Am azvîrlit pachetul peste zidul care despărţea grădina de cîmp şi, sprijinindu—mă de pomii de lîngă zid, am ajuns pe creasta zidului. Mi—am aruncat privirea spre cîmpie, şi atît cît puteam vedea cu ochii părea pustie şi tăcută. M—am lăsat să alunec la pămînt.

Am alergat mai mult de o oră fără să mă opresc, pentru că simţeam că, de mi—aş fi îngăduit răgazul să privesc în jurul meu, aş fi murit de frică. La un moment dat mi—am pierdut răsuflarea ; mă aflam în mijlocul unei poieni, străbătută de o iezătură prin care se scurgea în mare apa mareelor. Era vremea cositului şi prin pîcla alburie vedeam grămezile de sare de pe marginea drumului. Fără a mă opri din

fugă, am părăsit drumul mare şi, luînd—o prin poiană, m—am ascuns în fin. Aveam siguranţa că mă găseam la mai mult de două leghe de oraş ; mă credeam la capătul lumii şi puteam să respir în voie.

Frînt de emoţii, chinuit de rană, slăbit de foame cum eram, oboseala m—a silit să mă culc în fînul care mai păstra căldura razelor de soare şi am adormit, legănat de orăcăitul miilor de broaşte din şanţurile mlaştinilor.

Frigul m—a trezit, frigul umed al dimineţii pe care nu—l cunoscusem pînă atunci şi care te pătrunde pînă—n oase. Veşmintele—mi erau jilave, ca şi cum ar fi fost muiate de o răpăială de ploaie, şi tremuram din tot trupul. Mă încerca o nelinişte nelămurită, mai greu de îndurat ca tremuratul. Naufragiul, insula pustie nu—mi mai apăreau tot atît de plăcute ca în ajun. Nu aveam să mă mai întorc în ţară niciodată ! Şi nici pe mama n—aveam s—o mai revăd vreodată ! Ochii mi s—au umplut de lacrimi şi, cu tot frigul, stăteam nemişcat pe fîn, cu capul în mîini.

Cînd l—am ridicat, planurile mele se schimbaseră : aveam de gînd să mă duc imediat la Port—Dieu şi să nu plec spre Havre decît după ce aş fi revăzut—o pe mama. Sosind pe vreme de seară, puteam să mă ascund în baracă şi să plec dimineaţa, fără ca cineva să bănuiască venirea mea. Cel puţin aş fi putut duce cu mine această amintire, şi dacă era o greşeală s—o părăsesc astfel, mi s—a părut că ar fi fost mai puţin gravă.

Am pus mîna pe boccea. Aveam de parcurs pe puţin douăsprezece leghe, aşa că nu trebuia să pierd vremea. În curînd avea să se lumineze de ziuă — în depărtare se şi auzea ciripit de păsările. Punctul luminos care se ridica la răsărit a început să se îngălbenească, să se facă roşu, apoi a săltat în înaltul cerului, deasupra capului meu. O adiere de vînt a trecut prin copaci, scuturîndu—i de roua din timpul nopţii ; o ceaţă transparentă s—a ridicat uşor şi repede, se făcuse ziuă.

Poate că greşisem bizuindu—mă pe întîmplare în privinţa mîncării. După ce am mers mai multe ore, grija s—a transformat în siguranţă. Pe cîmp nu se găsea absolut nimic care să se poată mînca. În schimb, prin satele pe care le străbăteam, toată lumea făcea pregătiri pentru duminică : pe mesele hanurilor se lăfăiau halci de carne, în galantarele brutăriilor tronau pîini mari, plăcinte rumene care răspîndeau un miros de unt topit. Cînd îmi aruncam ochii la ele, mi se umplea gura cu apă.

Mi—am zis că dacă nu mă mai gîndesc întruna la groaznica foame am să sufăr mai puţin, aşa că am început să cînt ; lumea care trecea pe drum, gătită de duminică, se uita mirată la băieţelul care păşea încetişor, cu bocceaua în mînă, zbierînd cît îl ţinea gura.

Cîntecele nu m—au alinat multă vreme şi în curînd gura mi s—a uscat, la foame s—a adăugat şi setea, dar aceasta era uşor de potolit, pentru că deseori întîlneam gîrle mici care alergau spre mare. Am ales un loc curat, am îngenuncheat, am apropiat gura de suprafaţa apei şi am băut cît am băut, gîndind, în mod greşit, că nu avea nici o importanţă dacă stomacul meu se umplea cu lichid sau cu ceva solid ; mi—am adus aminte că în timpul unei febre de patru sau cinci zile nu mîncasem nimic, înghiţisem numai lichide şi nu—mi fusese foame.

După un sfert de oră eram lac de năduşeală, din pricina apei băute şi a soarelui. M—a cuprins o sfîrşeală neobişnuită, mi s—a făcut rău şi abia am putut să mă tîrăsc pînă la umbra unui copac. Niciodată nu mă mai simţisem aşa de slăbit, urechile îmi vîjîiau, vedeam roşu înaintea ochilor ; mă aflam lîngă un sat, auzeam clopotele sunînd de liturghie, dar de ce ajutor îmi puteau fi oamenii, cînd eu nu aveam nici măcar o para cu care să intru într—o brutărie !

Trebuia să plec mai departe, pentru că ţăranii cu care mă întîlneam se uitau la mine şi—şi şuşoteau ; aş fi putut fi arestat ca vagabond, ar fi trebuit să spun încotro mergeam şi de unde veneam. Aş fi fost dus înapoi la unchiul meu. Gîndul acesta mă îngrozea. Am pornit din nou la drum.

În timp ce mergeam, mi—am adus aminte de trei versuri pe care le învăţasem la domnul Bihorel :

Şi—a lăsat Natura copiii la nevoie ?
Pînă şi păsărilor le dă hrană,
Şi tot Pămîntul e în grija ei de mamă.

Mi se părea că nu puteam valora mai puţin ca păsărelele care zburau din cracă în cracă, ciripind vesel.

Repetam automat, de mult timp, aceste versuri care, cînd am ajuns în pădure, pentru mine erau un fel de muzică, mai degrabă un fel de marş decît o speranţă. Deodată privirea mi—a fost atrasă de nişte bobiţe roşii care răsăreau din iarba de pe marginea şanţului încununat cu flori galbene de grozamă : erau

fragi, fragi ! Dintr—o săritură am trecut peste şanţul al cărui mal era încărcat cu poame, ca un răzor din grădină ; pe sub copaci şi în luminişuri erau mii de fragi, formau un fel de covor roşu. De—atunci am mîncat mai mari şi mai frumoşi, dar niciodată mai gustoşi.

Visul meu era o bucată de pîine ! Dar timpul mă grăbea. Trecuse de prînz, pînă la Port—Dieu mai aveam de parcurs cinci sau şase leghe şi simţeam că, pentru picioarele mele, aceste leghe aveau să fie cele mai lungi şi mai încet străbătute. De aceea n—am putut să—mi umplu batista, pe care o căptuşisem cu frunze de frasin, atît cît aş fi vrut.

Oboseala n—a întîrziat să mă cuprindă şi, în loc să fac o jumătate de leghe fără oprire, mă odihneam la toate bornele kilometrice. Pesemne că oboseala aceasta era vădită, pentru că, în timp ce stăteam într—o rînă sprijinit pe o bornă, am fost ajuns din urmă de un pescar ce mergea pe jos înaintea cailor.

—Iată un tînăr obosit, nu—i aşa ? a zis el.

—Un pic, domnule, am răspuns eu.

—Se vede. Mergi departe ?

—Mai am cinci leghe.

—Dacă mergi spre Port—Dieu, şi eu merg într—acolo. Pot să te duc în căruţă.

Momentul era hotărîtor. Mi—am adunat toată puterea şi curajul ce mai aveam şi i—am spus :

—N—am bani, dar dacă vreţi să primiţi drept plată nişte fragi, vi—i dau pe aceştia care i—am cules.

Şi am dezlegat batista.

—Miros plăcut. Aşadar, piciule, n—ai nici o para. Totuşi, urcă—te. O să vinzi fragii la hanul din Beau—Moulin şi din banii cîştigaţi ai să—mi plăteşti un ţoi de rachiu.

La hanul din Beau—Moulin, pentru bieţii mei fragi am căpătat şase gologani.

—Acum, a zis el, după ce s—a încheiat tîrgul, să bem două ţoiuri.

Nu mai era cazul să mă sfiesc.

—Dacă nu vă supăraţi, i—am răspuns eu, aş prefera o bucată de pîine.

—Haide, bea, şi dacă—ţi este foame ai să ceri partea ta de pîine pe urmă, cînd voi face eu cinste.

Partea mea de pîine ! N—am aşteptat să—mi spună de două ori.

În loc să sosesc la Port—Dieu pe seară, după cum crezusem, am sosit înainte de ora patru, cu alte cuvinte în momentul în care, mama fiind dusă la biserică, puteam intra în casă fără să mă vadă cineva şi să am tot timpul pentru a mă instala în baracă, unde mama nu intra aproape niciodată. Am regăsit baraca aşa cum o lăsasem, aşa cum era după moartea tatii, adică plină de năvoade şi de scule pentru pescuit. Sfarogite ca nişte vechi pînze de păianjen, păstrau şi acum mirosul de coajă de stejar şi de gudron. Am început să sărut năvoadele şi apoi am luat un maldăr din ele, cu care mi—am întocmit patul pentru noapte. După ce am terminat cu patul şi după ce am meşterit ferestruica ce dădea spre bucătărie, ca să mă uit fără să fiu văzut, m—am pus pe aşteptare.

Îmi făcusem socoteala fără să ţin seamă de oboseală, pentru că imediat ce m—am trîntit pe pat am şi adormit. M—a trezit un zgomot de voci, fără îndoială că după mult timp, deoarece se făcuse noapte. Aplecată în faţa vetrei, mama sufla în nişte tăciuni. O mătuşă stătea aproape de ea, cu spatele rezemat de perete.

—Atunci, spunea aceasta, ai să te duci duminica viitoare.

—Da, mi—e tare dor şi vreau să—l văd ce mai face ; în scrisori nu se plînge, dar mi se pare că e necăjit.

—Poţi să spui orice vrei, dar eu în locul tău nu l—aş fi dat niciodată fratelui Simon.

—Trebuia să—l las să plece pe mare ?

—Ei şi, la urma urmei !

—La urma urmei ? Unde—i fiul tău cel mai mare ?

Unde sînt fraţii noştri Fortune şi Maxim ? Unde—i bietul meu bărbat ? Unde—i bărbatul Françoisei ? Priveşte în jurul nostru şi vezi cîţi lipsesc. Ah ! Marea !

—Mi—ar fi fost mai puţin frică de ea decît de Simon, pentru că ăsta nu—i om, e un sac cu bani.

—Tocmai asta nu mă lasă să dorm şi nu atît pentru cele ce ar putea îndura bietul băiat în acest moment, cît pentru ce poate deveni pe lîngă un asemenea om. Ah ! Dacă nu l—ar fi luat pe Romain pe cinci ani !

—Chiar dacă—i aşa, trebuie să—l laşi acolo ?

—Dacă—l scot de la el, va voi să mă facă să—i plătesc o despăgubire, şi de unde s—o iau ? În sfîrşit, măcar îmi voi vedea băiatul.

—Sîmbătă seara am să—ţi aduc o ulcică cu unt să—i dai din partea mea. Pesemne că nu—i prea bine

hrănit.

După ce a plecat mătuşa, mama şi—a pregătit masa de seară. Cum mai îmi amintea aroma cartofilor care se rumeneau în tigaie de zilele din trecut, de vremea cînd mă întorceam de la şcoală înfometat !

Mama s—a aşezat la masă şi am văzut—o drept în faţă, luminată de lumînare. Masa ei n—a durat mult. Biata mea măicuţă, parcă o văd şi azi, cu chipul ei frumos şi trist, dar atît de blînd ! În clipa aceea numai la mine se gîndea şi după mine ofta, după mine care eram la trei paşi de ea, ţintuit în loc, ca de nişte lanţuri, de blestemata mea hotărîre.

Cu rînduiala şi curăţenia care—i erau obişnuite, a aşezat toate la locul lor, a spălat farfuria, a şters masa, apoi a îngenuncheat în faţa icoanei din perete, a sfîntului Romain şi a început să se roage.

De cîte ori, amîndoi, în acelaşi loc şi la aceeaşi oră, n—am rostit împreună aceeaşi rugăciune, cerînd lui Dumnezeu să—l ocrotească pe tata.

Auzind acele cuvinte fierbinţi pe care amîndoi le repetasem adesea, am îngenuncheat pe năvoade şi le—am şoptit încetişor. Dar de data aceasta pe buzele mamei nu mai era numele tatii, ci al meu.

Ah ! De ce în clipa aceea n—am sărit lîngă ea ?

VIII.” FUGEAM DREPT ÎNAINTE, FĂRĂ SĂ ÎNTORC CAPUL”

Am adormit plîngînd şi somnul mi—a fost mai puţin liniştit sub acoperişul părintesc, ca acela din noaptea trecută, petrecută în poiana de lîngă Dol.

Mai înainte de răsăritul soarelui, de îndată ce am auzit valurile izbind în stîncă, am ieşit cu grijă din baracă.

În ajun, cînd sosisem pe la ora patru, mareea începea să coboare aşa că nivelul mării îmi arăta că în curînd avea să se lumineze de ziuă şi nu voiam să fiu văzut de vreun vecin obişnuit să se scoale cu noaptea—n cap.

În planul meu de călătorie nu prevăzusem cît de greu îmi va veni să—mi părăsesc căminul părintesc, pentru că, ajuns la gardul de cătină care despărţea curtea noastră de cîmp, m—am oprit fără să vreau şi m—am întors cu faţa spre casă. Inima îmi bătea să se spargă. Cocoşul cînta în coteţul găinilor şi cîinii vecinilor, treziţi de zgomotul paşilor mei, lătrau cu furie. Auzeam cum zornăie lanţurile ori de cîte ori le smuceau, ca să se năpustească spre mine. Începea să se crape de ziuă şi, în fîşia îngustă de lumină ce cobora din creasta ţărmului, casa noastră se profila întunecată.

Mi—am adus aminte de întreaga mea copilărie, începînd din ziua în care începusem să—mi dau seama de existenţa mea : nopţile în care tata, ca să—mi aline plînsul, îmi cînta şi mă plimba prin casă, primul pescăruş pe care l—am putut prinde viu şi care, cu aripa frîntă, venea să mănînce din mîna mea, deşteptările pline de nelinişte ale mamei, în timpul nopţilor bîntuite de furtuni şi rugăciunile mele în faţa lumînării cu flacără pîlpîitoare. Neliniştea, zbuciumul, din cauza cărora o văzusem de atîtea ori suferind şi pe care, după plecarea mea avea să le îndure încă o dată. N—ar fi fost o crimă s—o părăsesc ?

Farul s—a stins, dar sub cerul încă întunecat marea părea luminoasă. Din hornurile caselor din sat se înălţau, drept în sus, coloane de fum galben şi pînă la mine ajungea bocănitul saboţilor pe caldarîmul străzilor : lumea se trezea.

Cu toate acestea, ghemuit în mijlocul tufelor de cătină, pe creasta taluzului, stăteam şovăitor, neliniştit, nefericit, nemulţumit de mine însumi şi mîhnit. Spiritul de aventură, speranţa nesigură că aş putea face avere fără să depind de nimeni, firea mea, ameţitorul destin necunoscut, toate astea mă atrăgeau spre cîmp ; obişnuinţa, sfiala vîrstei, necazurile din ajun şi mai ales dorul de mama întăreau legăturile care mă ţineau ferecat de casă.

Clopotele au sunat pentru rugăciunea de dimineaţă şi, cînd s—a stins ultimul dangăt, mama a deschis uşa şi a apărut în prag, gata să plece la muncă. După ce am auzit portiţa închizîndu—se şi scîrţîind, m—am sculat în picioare ca s—o urmăresc măcar cu privirea, dar n—am văzut decît boneta albă care se ivea din cînd în cînd printre ramuri, dincolo de gardul viu. Soarele se înălţase deasupra falezei şi acum lumina casa din plin ; sub razele lui, muşchiul care fixa paiele acoperişului căpăta o frumoasă nuanţă de catifea verde şi din loc în loc se răsfăţau smocuri galbene de rujă. Vîntul începea să sufle asupra mării şi aducea din larg, în aerul curat al dimineţii, un iz proaspăt şi sărat.

Am părăsit casa părintească tot aşa cum plecasem din Dol : fugind.

Că plecasem era mare lucru, dar acum trebuia să şi ajung la destinaţie, şi asta era mai greu. Experienţa din cele două zile mă învăţase că drumurile mari nu prea erau prietenoase cu cei care nu aveau punga plină, şi grija mea cea mai mare era să—mi asigur hrana în timpul călătoriei.

Mi—am adus aminte de o vorbă pe care domnul Bihorel mi—o spusese deseori, că : „Marea hrăneşte pe om mai bine decît pămîntul", şi socoteam ca pe malul ei să—mi caut cele de trebuinţă : stridii şi midii. Totuşi nu îndrăzneam să cobor imediat, de teamă să nu mă întîlnesc cu oameni din Port—Dieu care m—ar fi recunoscut. De—abia după ce m—am depărtat trei, sau patru leghe de—a lungul ţărmului, am avut curajul să cobor pe plajă ca să—mi caut ceva de mîncare.

N—am găsit stridii şi am fost nevoit să mă mulţumesc cu midiile care acopereau stîncile. După ce mi—am potolit niţel foamea, aş fi putut să—mi continui drumul, dar eram atît de fericit că revăzusem marea, încît am început să alerg pe nisip şi să scociorăsc prin crăpături.

O scîndură de brad, pe care am găsit—o înţepenită între două pietre de granit, m—a făcut nespus de fericit. Am cioplit din ea o corabie. Cu cuţitul i—am dat forma unei nave şi în mijloc, dar puţin mai spre vîrf, i—am dat o gaură, în care am înfipt o nuia de alun, pe care am făcut—o să stea drept cu ajutorul unor fire de rafie. Pe această nuia am legat alta în curmeziş şi apoi am întins pe ea batista, realizînd astfel o minunată fregată, căreia i—am dat numele mamei mele şi pe care, în tot timpul cît a durat refluxul, cu pantalonii suflecaţi peste genunchi, am făcut—o să plutească pe un mare ochi de apă.

Seara m—a surprins cu această ocupaţie. Trebuia să—mi caut un adăpost pentru noapte şi l—am găsit într—o mică grotă, pe care marea o săpase în stîncă în timpul mareelor echinocţiului ; apoi am adunat cîteva braţe de iarbă de mare uscată şi mi—am făcut pat din ele. Nu era un palat, dar era mai bun ca mlaştinile de la Dol ; am dormit acolo tot aşa de bine ca într—o casă, călătorind toată noaptea cu fregata mea, în ţara visurilor. După un naufragiu într—o insulă, unde pîinile de şase livre şi costiţele atîrnau de crăcile arborilor, ca merele în meri, am fost ales regele sălbaticilor. Mama a venit la mine şi a ajuns regină, iar cînd beam cidru dulce, supuşii noştri strigau : „Regele bea, regina bea !"

Foamea m—a trezit înainte de a se face ziuă, o foame care—mi chinuia stomacul, de mă sfîrşea.

Ca să mă pot aproviziona cu midii, a trebuit să aştept ca fluxul să scadă, dar cu cît mîncam mai multe, cu atît mai mult mi se făcea foame. Am început să—mi spun că o bucată de pîine cu midii ar fi fost ceva minunat. Dar cum să—mi procur pîine ?

Am demontat instalaţia de pe nava mea, mi—am pus vela în buzunar şi am părăsit adăpostul; aşa cum trebuie să procedeze orice bun călător, înainte de a părăsi grota i—am dat numele de „Grota regelui".

În timp ce mergeam în lungul falezei, a început din nou să mă obsedeze bucata de pîine pe care aş fi vrut s—o mănînc, şi apoi, la un moment dat, obsesia a devenit chinuitoare. Aceasta era starea în care mă aflam cînd m—am apropiat de un sat, aşezat în amfiteatru, în apropiere de malul mării. M—am hotărît să—l străbat sperînd că n—am să întîlnesc nici una din cunoştinţele mele. Ajuns în piaţa de lîngă biserică, n—am putut să mă împotrivesc ispitei de a mă opri în faţa unei brutării. În galantar se vedeau pîini mari, rumenite, şi prin uşa deschisă venea un iz plăcut de făină şi de plăcintă. Admiram acest tablou şi mă întrebam dacă magnetul din ochii mei ar fi fost în stare să atragă pîinile din galantar şi să le aducă la gura mea, cînd, în spatele meu, în piaţă, a izbucnit o gălăgie asurzitoare : tropăit de saboţi, învălmăşeală, ţipete. Ieşeau copiii de la şcoală.

Cu fregata sub braţ şi bocceaua în mînă, cu încălţămintea prăfuită şi cu părul ciufulit sub şapcă, pesemne că aveam înfăţişarea unui băieţel cam ciudat ; oricum ar fi, imediat ce m—au zărit, copiii s—au grămădit în jurul meu. Primii sosiţi au chemat şi pe cei din urma lor şi în curînd în jurul meu s—a format un cerc de copii care mă priveau ca pe un animal curios.

Fregata mea, mai bine—zis bucata de lemn pe care o cinstisem cu acest nume, părea că—i miră foarte mult. Se întrebau :

—Hei! Joseph, ce are sub braţ ?

—Tu nu vezi că—i o scîndură ?

— Nu, e o caterincă.

—Caterincă ! Aiurea ! N—are şoricel.

N—are şoricel ? Mă luau drept flaşnetar. M—am simţit jignit.

—E o fregată, am grăit cu demnitate şi în acelaşi timp am făcut cîţiva paşi ca să ies din cercul care se strînsese în jurul meu.

—O fregată ! Ce prost ! Ia te uită ce mai marinar !

Strigătele lor m—au năucit, toţi rîdeau şi ţopăiau în jurul meu.

Am vrut să mă strecor printre ei, dar am simţit că un băiat, cel mai îndrăzneţ, trăgea de fregată pe la spatele meu. În acelaşi timp un altul mi—a smuls şapca de pe cap şi numaidecît am văzut—o zburînd în aer.

Şapca mea, şapca mea de sărbătoare ! I—am înghiontit pe cei mai apropiaţi, am fugit după ea, am prins—o din zbor şi trîntindu—mi—o pe cap, m—am întors spre ei cu pumnii încleştaţi, hotărît să mă răzbun.

Dar în acel moment din clopotniţă au izbucnit dangătele clopotelor şi toţi copiii s—au năpustit spre poartă tîrîndu—mă cu ei şi ţipînd :

—Botezul ! Botezul !

Naşul şi naşa ieşeau din biserică ; abia trecuseră de pragul bisericii că naşul, care era un domn bogat, a şi vîrît mîna într—o pungă mare, pe care o ducea un servitor ce mergea în urma lui, şi ne—a aruncat un pumn de bomboane. Copii s—au repezit grămadă asupra lor, dar, mai înainte ca ei să se ridice, naşul a reînceput împărţeala. De data aceasta n—a mai aruncat bomboane : pe caldarîm au început să zornăie şi să se rostogolească o mulţime de monezi**.** Am văzut una rostogolindu—se spre mine şi numaidecît am pus mîna pe ea. În timp ce stăteam aplecat, naşul a mai aruncat o dată şi am avut norocul să înhaţ o piesă de zece gologani. Cu toate că nu stătuse pe pămînt decît o clipă şi alţi copii o văzuseră ; furioşi că le scăpase, s—au repezit asupra mea, ţipînd :

—Nu—i din satul nostru ! N—are drept !

M—au călcat pe mîini ca să mă forţeze să dau drumul monezii, dar eu o strîngeam şi mai tare. Din fericire, naşul nu—şi golise punga şi copiii m—au lăsat în pace, fugind după alte monezi.

Aveam doisprezece ani ; am intrat în brutărie şi am cerut să mi se taie o livră de pîine ; niciodată n—am auzit vreo melodie care să mi se pară mai plăcută ca aceea pe care o scotea coaja de pîine tăiată de cuţit. Tot muşcînd cu poftă din bucata de pîine, m—am grăbit să ies din sat ; gîndurile de răzbunare îmi pieriseră, nu mai doream decît să scap de duşmani.

După aproape două ore de mers, am ajuns la un vechi corp de gardă părăsit de vameşi, unde am hotărît să—mi petrec noaptea. Auzisem deseori că bogăţia te face să—ţi pierzi somnul, şi aşa mi s—a întîmplat şi mie. Cu cîteva maldăre de trifoi uscat, mi—am aranjat un pat minunat, dar am dormit foarte rău, chinuindu—mă să hotărăsc cum îmi voi folosi averea. Bucata de pîine pe care o plătisem pentru masa de seară mă costase trei gologani, astfel că din toţi banii îmi mai rămăseseră nouă gologani. Era mai bine oare să trăiesc trei zile din comoara mea, sau s—o folosesc pentru a—mi cumpăra vreun obiect casnic cu care să—mi pot prepara mîncarea în timpul călătoriei ? Aceasta a fost dubla întrebare care m—a necăjit toată noaptea. Dacă în ajun aş fi avut un vas în care să—mi fierb tot ce pescuiam, n—aş fi suferit de foame, aş fi mîncat tot felul de raci, dacă aş fi avut un voloc, nu mai mare ca jumătate din batista mea, aş fi prins în bălţi cîţi creveţi aş fi vrut.

În sfîrşit, dimineaţa, m—am hotărît ca, în primul sat pe care—l voi întîlni în drumul meu, să—mi cumpăr o cutie de chibrituri de un gologan, sfoară de trei gologani, iar de restul de bani o tingire de aluminiu, în care să—mi fierb ce aş fi pescuit. Cu toate astea, trebuie să spun că ceea m—a determinat să mă opresc la această înţeleaptă hotărîre nu a fost tocmai înţelepciunea, ci mai mult dorinţa de a avea sfoară. Pentru că, hotărît lucru, rafia nu era bună de odgoane pentru fregata mea. Şi cu sfoară de trei gologani aş fi putut să i le întocmesc uşor, iar cu ce—mi rămînea puteam împleti şi un voloc.

Mi—am cumpărat deci sfoară şi chibrituri, însă cu tingirea m—am lovit de o greutate pe care n—o prevăzusem : cea mai ieftină costa cincisprezece gologani. Din fericire, am zărit una aruncată într—un colţ, pentru că era atît de lovită încît, desigur, nu mai merita să fie reparată. Am întrebat dacă era de vînzare ; ca să—mi arate bunăvoinţă, vînzătoarea a consimţit să mi—o vîndă cu preţul de cinci gologani.

În ziua aceea am făcut mai puţină alergătură ca în ajun, pentru că, imediat ce am găsit un loc potrivit, mi—am folosit timpul ca să—mi fac o undrea şi un cerc de lemn cu care am meşterit un mincioc. Treaba asta a fost o joacă pentru mine, întrucît eram obişnuit cu asemenea muncă de pe vremea cînd eram mititel. La masa de seară am avut plăcerea să mănînc creveţi, prinşi cu volocul meu şi fierţi în tingire, cu apă de mare, la un foc de găteje adunate din hăţişuri.

Dar bucuriile nu vin toate în acelaşi timp ; îmi stabilisem bucătăria pe plajă, lîngă ţărmul stîncos, şi fumul se înălţa în aer în vălătuci mici. Asta a atras atenţia unui vameş, pe care l—am zărit cum se apleca

să vadă de unde venea fumul. Dacă vameşul acesta m—ar fi întrebat ce căutam acolo şi m—ar fi arestat? M—a cuprins frica şi, ca să scap, în loc să merg pe marginea mării, am luat—o peste cîmp, pe primul drum de care am dat.

Dacă peste cîmp nu aveam a mă teme de vameşi, în schimb nu mai întîlneam cabanele lor în care să mă adăpostesc ; trebuia să dorm sub cerul liber şi, ce era mai rău, nicăieri nu se zărea nici un pîlc de arbori ; numai în depărtare, cîteva stoguri de fîn se profilau pe fondul roşcat al amurgului, ca nişte puncte negre. Eram nevoit să petrec o noapte ca în mlaştinile de lîngă Dol. A fost mai puţin neplăcută decît mă aşteptam. Pe cîmp am dat de nişte furci ; le—am înfipt într—o căpiţă de fîn şi, cu cîteva braţe de lucerna îngrămădite în jur, mi—am făcut un adăpost bun împotriva vîntului, un fel de culcuş înmiresmat. Teama de a fi surprins de oamenii care strîngeau fînul m—a făcut să plec de cum s—a crăpat de ziuă, cînd m—a trezit ciripitul păsărelelor.

Desigur, vă daţi seama că nu foamea îmi stabilea ora de masă, ci refluxul ; nu puteam prînzi sau cina decît atunci cînd marea se retrăgea şi puteam pescui. Pentru că fluxul avea loc cam pe la ora opt, n—am putut mînca nimic înainte de prînz, ba, mai mult, am fost nevoit să mă mulţumesc cu racii pe care i—am prins îndată ce nisipul a început să se ivească. De aceea, pentru ca pe viitor să nu mai fiu silit să rabd de foame, m—am hotărît să—mi fac provizii din timp şi, cînd am terminat de mîncat, m—am apucat să pescuiesc creveţi. Am prins o mare cantitate din acelea care la Paris se numesc creveţi roz, trei plătici destul de frumoase şi o solă.

Cînd mă înapoiam spre faleză, căutînd un loc unde să—mi pot prepara mîncarea, m—am întîlnit cu o doamnă care se plimba cu două fetiţe, pe care le învăţa să caute scoici în nisip cu o lopăţică de lemn.

M—a oprit şi m—a întrebat :

—Ai avut noroc la pescuit ?

Avea părul alb şi vocea mîngîietoare. De patru zile, acestea erau primele cuvinte bune care mi se adresau ; fetiţele erau blonde şi foarte drăguţe. Nu mi—a fost frică şi n—am fugit.

—Da doamnă, am răspuns eu şi am desfăcut minciocul în care mişunau creveţii.

—Vrei să—mi vinzi tot ce—ai pescuit ? Cît ceri ?

—Zece gologani, am zis eu la întîmplare.

—Zece gologani ! Numai creveţii valorează pe puţin patruzeci. Băiete dragă, nu cunoşti preţul mărfii. Aşadar, nu eşti pescar ?

—Nu, doamnă.

—Atunci fă bunătate şi primeşte această monedă de patruzeci de gologani pentru creveţi şi încă una pentru peşti.

În timp ce una din fetiţe răsturna creveţii în panerul ei, iar cealaltă lua peştii înşiraţi pe o sfoară, doamna mi—a pus în mînă patru franci.

Patru franci! Abia îmi întorseseră spatele muşterii ei, că am şi început să joc ca un nebun pe nisip. Patru franci !

Casele unui sat se aflau doar la un sfert de leghe. Am pornit într—acolo, hotărît să—mi cumpăr o pîine de două livre. Nu—mi mai era frică nici de jandarmi, nici de vameşi, nici de pîndari; dacă m—aş fi întîlnit cu vreunul şi m—ar fi întrebat ceva, i—aş fi arătat cei patru franci şi i—aş ii spus : „Lăsaţi—mă să trec, vedeţi bine că sînt bogat".

N—am întîlnit nici jandarm, nici vameş, însă în schimb n—am dat nici de brutar. Am străbătut de două ori singura stradă a satului : o cafenea, o băcănie, un han, dar nici urmă de brutărie.

Îmi trebuia pîine neapărat şi zornăitul monezilor din buzunar nu mă putea face să mă resemnez, să renunţ la pîine. Nu mai eram sfios ca înainte ; pentru că stăpîna hanului era în pragul uşii, am îndrăznit s—o întreb unde locuia brutarul.

—Aici n—avem brutar, mi—a răspuns ea.

—Atunci, doamnă, vreţi să—mi vindeţi o livră de pîine ?

—Noi nu vindem pîine, dar pot să—ţi dau să mănînci dacă ţi—e foame.

Prin uşa deschisă venea pînă la mine un miros de varză, auzeam cum fierbe oala pe foc. N—am mai putut rezista.

—Cît costă masa ?

—Pentru o supă, varză cu slănină şi pîine, plus cidrul, treizeci de gologani.

Era groaznic de scump, dar, chiar dacă mi—ar fi cerut patru franci, tot aş fi intrat. M—a poftit într—o

sală joasă şi mi—a pus pe masă o bucată de pîine care cîntărea trei livre.

Bucata asta de pîine m—a pierdut. Slănina era grasă şi, în loc s—o mănînc cu ajutorul furculiţei, am întins—o pe felii de pîine făcînd tartine, a căror grosime era singura lor calitate în ochii mei. Am înghiţit o primă felie, apoi a doua şi pe urmă a treia. Erau aşa de bune ! Bucata de pîine se micşorase în mod considerabil. Am tăiat a patra felie, de data asta foarte mare, gîndind că avea să fie cea din urmă. Dar cînd s—a terminat şi această felie, am văzut că mai aveam un pic de slănină : am pus mîna pe bucata de pîine rămasă şi n—am lăsat din ea decît o felioară. La urma urmei, era o ocazie unică şi trebuia să profit.

Credeam că eram singur în sală, dar un zgomot nelămurit, nişte hohote de rîs, cuvinte rostite în şoaptă m—au făcut să întorc capul spre uşă ; perdeaua geamului care dădea în bucătărie era trasă şi hangiţa, soţul ei şi o servitoare mă priveau rîzînd. Niciodată nu m—am simţit atît de stingherit. Hangiţa şi ceilalţi au venit în sală.

—A mîncat bine domnul ? m—a întrebat hangiţa şi rîsetele au reînceput.

Mă zoream să plec şi i—am dat o monedă de patruzeci de gologani.

—Pentru un om costă treizeci de gologani, mi—a spus hangiţa, dar pentru un căpitan, băiete, costă patruzeci de de gologani.

Şi nu mi—a mai dat restul. Trecusem pragul uşii, cînd hangiţa mă strigă :

—Vezi să nu plesneşti. Ar fi bine să nu mergi prea repede.

Cu tot sfatul ei, am luat—o la fugă ca un hoţ, şi numai la oarecare distanţă am încetinit paşii.

Mi—era ruşine că irosisem atît de mult pentru o singură masă, dar mi—era foarte bine ; de cînd pornisem la drum, niciodată nu mă mai simţisem atît de curajos.

Sătul şi cu patruzeci de gologani în buzunar, lumea era a mea. M—am hotărît să părăsesc malul mării şi să urmăresc itinerarul pe care mi—l stabilisem la început, prin Calvados.

Numai că în calea mea se ivea o dificultate. Unde mă aflam ? Mi—aminteam foarte bine conturul departamentului La Manche şi ştiam că, deoarece avea un vîrf al ţărmului înfipt în mare, dacă nu voiam să merg de—a lungul litoralului, trebuia să mă îndrept spre răsărit ; dar drumul pe care porneam m—ar fi dus la Isigny, sau la Vire ? La Isigny dădeam din nou de litoral şi aş fi putut pescui, dar la Vire m—aş fi aflat în mijlocul cîmpului şi, după ce aş fi cheltuit cei patruzeci de gologani pe care—i mai aveam, nu aş mai fi putut spera să—mi refac provizia cu de—ale gurii.

Situaţia era din cele mai grave.

După ce am cumpănit îndelung, m—am hotărît să merg la întîmplare. Şi întorcîndu—mă cu spatele la mare, am pornit pe primul drum care mi—a ieşit în cale. Mi—am pus toată nădejdea în bornele kilometrice. N—a trecut mult şi am zărit una pe care se putea citi : „Quetteville — trei kilometri". Aveam deci de făcut trei kilometri pînă la Quetteville, unde m—aş fi putut hotărî. La intrarea în Quetteville, la colţul unui perete, am dat de o plăcuţă indicatoare, de culoare albastră, pe care era scris cu litere albe : „Drumul departamental No. 9 de la Quetteville la Galianiere, 5 kilometri". Pentru că nu—mi aminteam să fi văzut acele două nume pe hartă, am rămas nedumerit. Unde mă aflam ? Eram pierdut !

Am străbătut satul şi, cînd am ajuns destul de departe ca să nu mă mai tem de curioşi, m—am aşezat pe treptele unei frumoase troiţe de granit, care era construită la răscrucea a patru drumuri, în vîrful unui gorgan, de unde, de jur împrejur, puteai cuprinde cu ochii întinse şesuri împădurite, din mijlocul cărora se înălţa, ici şi colo, cîte o clopotniţă de piatră ; în spate se întindea linia orizontului unde marea se unea cu cerul. Mersesem din zori fără oprire, aşa că soarele şi căldura m—au huruit. Mi—am sprijinit coatele pe o treaptă a troiţei, ca să pot reflecta mai bine, şi am adormit.

Cînd m—am trezit, doi ochi erau fixaţi asupra mea şi în acelaşi timp am auzit o voce spunîndu—mi: „Nu te mişca”.

Bineînţeles că n—am ţinut seamă de aceste vorbe şi, sculîndu—mă, cercetam cu privirea pe unde aş fi putut să fug.

Vocea, care la primele cuvinte mi se păruse destul de binevoitoare, a căpătat un accent de nerăbdare.

—Măi băiete, nu te mişca, te încadrezi bine în acest peisaj ; dacă vrei să te aşezi în aceeaşi poziţie şi dacă stai aşa, îţi dau zece gologani.

Mi—am reluat poziţia. Cel care îmi vorbise nu părea că vrea să mă aresteze. Era un tînăr voinic, care purta pe cap o pălărie de fetru moale şi era îmbrăcat cu un costum de catifea cenuşie ; stătea pe o grămadă de pietre, cu un carton pe genunchi. Am înţeles că—mi desena portretul, sau, mai exact, că desena peisajul cu troiţa, întrucît spusese că mă încadram bine în peisaj.

—Nu—i nevoie să închizi ochii şi nici gura, mi—a spus el după ce—mi reluasem poziţia. Cum se numeşte ţinutul ăsta ?
—Nu ştiu.
—Nu eşti de pe meleagurile astea ? Dar nici spoitor de tingiri nu eşti, nu—i aşa ?
Nu m—am putut opri să nu rîd.
—Aş vrea să nu mai rîzi. Dacă nu eşti spoitor, atunci ce—i cu tinichelele alea de bucătărie pe care le cari în spate ?
Întrebările începeau să curgă, dar domnul acela părea să fie cel mai bun om din lume, mă simţeam atras spre el şi nu—mi era teamă să—i răspund. I—am spus adevărul : că mă duceam la Havre, că în tingire îmi găteam mîncarea, că eram de opt zile pe drum şi că aveam patruzeci de gologani în buzunar.
—Nu—ţi este teamă că ai putea fi ucis, dacă îmi mărturiseşti că ai atîţia bani la tine ? Straşnic băiat mai eşti ! Prin urmare nu crezi în bandiţi ?
Am început din nou să rîd.
În timp ce desena, continua să—mi pună întrebări şi, fără să—mi dau seama, am ajuns să—i spun cum trăisem de cînd pornisem la drum.
—Măi băiete, poţi să te lauzi că nu eşti la fel ca alţii ; ai început cu o prostie, este adevărat, dar pînă la urmă te—ai descurcat destul de bine. Îmi plac băieţii de felul tău. Vrei să fim prieteni ? Iată ce—ţi propun. Şi eu merg la Havre, dar fără să mă grăbesc. Poate că voi ajunge acolo doar într—o lună, şi asta va depinde de regiunile prin care voi trece. Dacă îmi vor plăcea, mă voi opri să lucrez, dar dacă nu mă vor atrage, voi pleca mai departe. Vrei să mergi cu mine ? Tu ai să—mi duci rucsacul, iar eu îţi voi plăti mîncarea şi dormitul.
A doua zi i—am istorisit povestea mea, aşa cum o cunoaşteţi.
După ce am terminat, mi—a spus : „Ai să faci cum vrei şi, cu toate că eşti prea tînăr, poate că ai dreptate, ţinînd seama de viaţa pe care ai dus—o la unchiul tău. Dar nu ai dreptul s—o mîhneşti pe mama ta. Prin ce suferinţe şi nelinişti o fi trecut de opt zile, de cînd unchiul tău a anunţat—o de fuga ta! Fără îndoială că te crede mort. Caută în rucsacul meu ce—ţi trebuie pentru scris şi, în timp ce eu voi face schiţa acestei mori, ai să—i scrii mamei tale tot ce mi—ai povestit : cum ai fugit de la unchiul tău şi de ce, tot ce ţi s—a întîmplat de cînd ai plecat de la el. Şi ai să—i mai scrii că, din întîmplare — da, dintr—o întîmplare fericită — te—ai întîlnit cu un pictor care se numeşte Lucien Hardel, care te va călăuzi pînă la Havre, unde te va recomanda unui prieten al său care este armator, ca să fii îmbarcat pe o navă ce urmează să treacă oceanul. După ce vei termina scrisoarea, îţi vei simţi inima mai uşoară."
Domnul Lucien Hardel avea dreptate. I—am scris mamei o scrisoare pe care am udat—o cu lacrimi, dar, după ce am terminat—o, m—am simţit cu conştiinţa împăcată.
Zilele pe care le—am petrecut împreună cu Lucien Hardel au fost cele mai frumoase din călătoria mea.
Mergeam drept înainte, fără un itinerar bine stabilit, oprindu—ne uneori cîte o zi întreagă în faţa unui copac sau a unui peisaj pe care—l desena, iar alteori nu ne opream deloc pînă seara. Îi duceam rucsacul care nu era prea greu şi care se încătărăma ca o raniţă de soldat ; de multe ori, pe drum, îl lua el în spate, ca să mă lase să mă odihnesc. Eu eram însărcinat ca în fiecare dimineaţă să cumpăr tot ce ne trebuia : pîine, ouă răscoapte, o bucată de şuncă, şi să umplu o ploscă cu rachiu, pe care îl amestecam cu apă. Prînzeam pe marginea drumului, la umbra unui copac sau unde se nimerea, iar seara mîncam prin hanuri. Nu mai era cina mea cu raci, ci nişte supe calde şi bune ; nu mai era nici fînul în loc de saltea, ci cearşafuri albe, curate, în care ne culcam dezbrăcaţi de haine.
Lucien Hardel a rămas surprins că nu descoperise în mine un ţăran neştiutor ; aveam mai multe cunoştinţe ca el despre arbori, despre insecte şi ierburi, despre lumea aceea nesfîrşit de mică pe care puţini oameni au cercetat—o.
Tot mergînd astfel pe drumuri, la întîmplare, ajunsesem în apropiere de Mortain, care nu era în direcţia oraşului Havre, dar prea puţin îmi păsa, fiind sigur că aveam să ajung acolo şi că mă voi putea îmbarca pe unul din pacheboturile care făceau curse în Brazilia ; nu mă mai interesa dacă cîştigam sau pierdeam timp.
N—aş fi putut spune că regiunea Mortain era cantonul cel mai normand, dar era cel mai pitoresc din întreaga Normandie. Păduri de brazi, stînci prăbuşite, dealuri surpate, trecători întunecate, ape spumegînde ce curg prin păduri sau cad în cascade, în sfîrşit o verdeaţă de o intensitate şi de o

prospeţime minunate fac ca această regiune să fie îndrăgită de pictori care găsesc aici, la fiecare pas, subiecte de studiu şi de peisaje gata aranjate de natură.

Fără să ne stabilim nicăieri, ne învîrteam într—un cerc, cu centrul la Mortain, care se întindea pînă la Dom—front, Sourdeval, Saint—Hilaire—du—Harcouet şi Teilleul. În timp ce Lucien Hardel lucra, eu pescuiam păstrăvi sau prindeam raci prin crăpături, pentru masa de seară.

Eram prea fericit şi fericirea nu putea dura, pentru că, altfel, ceea ce trebuia să fie o pedeapsă, ar fi fost o răsplată.

Într—o dimineaţă în care amîndoi ne vedeam de treburile noastre, am văzut venind spre noi un jandarm. De departe avea o înfăţişare destul de caraghioasă şi cu siguranţă că nu fusese înrolat pentru eleganţa şi demnitatea ţinutei lui.

Foarte sensibil la tot ce ieşea în evidenţă la oameni şi lucruri, Lucien Hardel mi—a spus să mă uit la jandarm ; în acelaşi timp, pe marginea studiului la care lucra, a schiţat în linii mari capul jandarmului.

Acesta se apropiase şi, văzînd că—l examinam cu atenţie, şi—a potrivit tricornul pe părul roşcat, a tras în faţă garda săbiei şi a încetinit pasul, cu un aer de nobilă semeţie.

Creionul îi redase pe hîrtie toate mişcările, realizînd astfel o caricatură care mă făcu să rîd din toată inima. Asta nu i—a plăcut deloc jandarmului, care a înaintat spre noi şi ne—a spus :

—Scuzaţi, v—aţi chiorît destul la mine ; drept urmare, acum aş vrea să—mi arătaţi legitimaţia.

—Foarte bine, jandarmule, a răspuns Lucien Hardel punînd desenul în mapă, nu te jena ; eu m—am chiorît la dumneata, chiorăşte—te şi dumneata la mine, ca să fim chit.

—Fără multă vorbă, înţelegeţi odată, eu legitimaţia v—o cer ! Asta—i datoria şi slujba mea, să vă cer legitimaţia, pentru că v—am prins vagabondînd pe drumul mare.

Fără să răspundă jandarmul, Lucien Hardel se întoarse spre mine :

—Romain, scoate legitimaţia din rucsac, vezi că este în buzunarul cu tutun, şi prezint—o politicos domnului. Apoi, adresîndu—se jandarmului :

—Din respect faţă de funcţia dumitale, aş vrea să ţi—o prezint pe o tavă pe argint, dar, ştii, la drum nu ai tot ce—ţi trebuie şi tot din aceeaşi cauză Romain nu are mănuşi ; dar pentru că nici dumneata nu ai, sîntem chit încă o dată.

Jandarmul înţelese că discursul acesta atît de politicos, pe care la început îl ascultase cu un soi de încîntare, era o bătaie de joc ; se înroşi, îşi muşcă buzele, îşi înfundă tricornul pe cap şi, ca să pară mai important, începu să citească :

—„Noi, cutare, invităm autorităţile civile şi militare să lase să treacă şi să circule nestînjenit pe domnul... hm... hm... domnul Har... domnul Hardel, Lu... Luci... Lucien, de profesiune..." Aici, încurcat, a făcut o pauză mai mare, apoi, deodată, ca şi cum şi—ar fi luat avînt : „...de profesiune pic... «*pictăr* pasajist»."

Mai bombăni cîteva cuvinte printre dinţi şi îmi înapoie legitimaţia :

—E în regulă ! rosti el băţos.

În momentul în care ne întorcea spatele, grăbit desigur să pună capăt conversaţiei care îl stingherea, Lucien Hardel, rău inspirat, îl opri :

—Pardon, domnule, aţi uitat ce este mai important în legitimaţia mea, singurul lucru pentru care am plătit doi franci fără să crîcnesc.

—Adică ce ?

—Adică ajutorul şi protecţia ce—mi datoraţi.

—Şi ?

—Vrei să fii bun să—mi spui în ce calitate sînt autorizat să circul pe drumul mare ?

—În calitatea arătată în legitimaţie.

—Aşadar, în calitate de... „*pictăr* pasajist".

—Fără îndoială, pentru că aceasta este meseria dumitale.

—Fii bun, te rog, ai putea să—mi spui ce—mi este permis şi ce—mi este interzis ?

—Asta—i ! O să te învăţ eu care ţi—e meseria ?

—Nu meseria mea, ci aceea de „*pictăr* pasajist". Înţelege—mă bine, pentru jandarmerie sînt ori nu „*pictăr* pasajist" ? Nu e aşa ? Sînt, ori nu sînt ?

—Deh !... Eşti.

—Bun. Să zicem că, la două leghe de aici, mă întîlnesc cu unul din camarazii dumitale care—mi cere legitimaţia ; tocmai atunci sînt pe cale să fac ceva ce nu se cade în meseria mea de „*pictăr* pasajist", şi el

mă arestează.
—Legal.
—Trebuie deci să ştiu ce—mi este permis şi ce—mi este interzis.

Pe faţa bietului jandarm curgeau picături mari de năduşeală ; vedea că—şi bate joc de el şi începea să—şi dea seama că spusese o prostie. Pînă la urmă s—a înfuriat.
—O să mai insulţi mult timp autorităţile, dumneata, ăl cu barbă mare ? Gata ! Nici o vorbă ! Din moment ce meseria dumitale nu—i meseria dumitale, înseamnă că nu e limpede, şi pentru că nu e limpede, te arestez. Hai la primar, să stai de vorbă cu el. Şi ăla de colo — mă arătă cu degetul — care nu e trecut în legitimaţie, o să vedem noi ce—i cu el. Executarea !
—Aşadar mă arestezi în calitate de „*pictăr* pasajist" ?
—Te arestez pentru că te arestez. Sînt dator să—ţi dau socoteală ? Haide ! Executarea ! Sau vrei să te înşfac ?
—Bine, să mergem. Dacă domnul primar e tot de ţeapa dumitale, azi am cîştigat ceva. Haide, Romain, ia rucsacul. Hei, jandarmule !
—Ce mai e ?
—Leagă—mi mîinile şi scoate sabia ; dacă e vorba de arestare, barem să fie de clasa întîi.

Nu mă gîndeam deloc să împărtăşesc această veselie. Mi se părea că Lucien Hardel ar fi făcut mai bine să tacă.

„Şi ăla de colo, o să vedem noi ce—i cu el", spusese jandarmul. Aceste cuvinte îmi ţiuiau în urechi. Aveam să fiu căutat, prins şi cu siguranţă trimis la unchiul meu.

Lucien Hardel mergea cîntînd :

Bietul prizonier
La spînzurătoare era dus...

Jandarmul era la un pas în urma lui, iar eu veneam după ei, la patru sau cinci paşi. De sat ne despărţea o jumătate de leghe şi, înainte de a ajunge acolo, trebuia să trecem printr—o pădure. Întîmplarea făcea ca drumul să fie drept şi să nu se vadă venind nici un om. Abia făcusem o sută de metri prin pădure că, cedînd gîndului care—mi chinuia mintea, din cauza spaimelor mele, m—am hotărît. Era mai bine să mi se întîmple orice altceva, decît să fiu recunoscut şi trimis înapoi la Dol. Nu luasem rucsacul în spinare, îl duceam în mînă ; pe nesimţite am încetinit mersul şi apoi, după ce am aruncat rucsacul, dintr—o săritură am trecut peste şanţ.

La zgomotul făcut de rucsac în cădere, jandarmul s—a întors, dar eu şi intrasem în pădure.
—Stai pe loc ! a strigat el.
—Nu—ţi fie frică, îmi strigă Lucien Hardel, o să rîdem un pic.

Am răspuns numai atît : „Unchiul !" şi „Adio !" Şi am intrat în lăstăriş. Mă va urmări, nu mă va urmări? Fugeam drept înainte, fără să întorc capul şi fără să—mi pese de crengile care—mi biciuiau obrajii, de mărăcinii care mă înţepau. Alergam atît de nebuneşte, că n—am băgat de seamă groapa care mi—a apărut în faţă ; am simţit doar că—mi fuge pămîntul de sub picioare şi că mă rostogolesc în adînc; am stat întins acolo nu pentru că aş fi fost rănit, ci pentru că deasupra mea era un desiş format din buruieni şi mărăcini, prin care cerul nu se mai vedea. Mă călăuzea instinctul sălbăticiunii hăituite de cîini: lipit de pămînt, făcîndu—mă cît mai mic, nici nu mai respiram, eram cu urechile la pîndă. Am auzit doar ciripitul păsărelelor speriate şi nisipul care, răscolit de mine, curgea încet în jurul meu, ca într—o clepsidră uriaşă.

Doar cînd am fost sigur că nu eram urmărit am început să mă gîndesc la situaţia mea.

Iată cum judecam : Lucien Hardel fiind reţinut la primărie, jandarmul avea să—şi înştiinţeze camarazii şi toţi aveau să pornească în urmărirea mea. Dacă nu voiam să fiu prins, trebuia să plec numaidecît, ca să capăt un avans asupra lor. Nu mi—a venit ideea că primarul ar fi putut să aranjeze situaţia. Ca să nu fiu prins de jandarmi şi trimis la Dol, cred că aş fi fost în stare să trec chiar prin foc. Neîndoielnic, în sufletul meu, îi ceream iertare lui Lucien Hardel pentru că—l părăsisem, dar despărţirea noastră nu fusese oare pricinuită de caraghioslîcurile lui fără rost ?

IX.” BIETELE MELE HAINE”

După două ore ajunsesem în dreptul primelor case din Sourdeval, dar, de frică să nu atrag atenţia, n—am trecut prin sat, ci l—am ocolit în aşa fel ca să ies la drumul care ducea la Vire.

Mersul îmi potolise însufleţirea, dar nu eram liniştit în privinţa greutăţilor pe care aveam să le întîmpin pînă la Honfleur ; nu mai aveam tingirea, căci micul meu bagaj rămăsese la Mortain. Adăugaţi faptul că vedeam jandarmi pretutindeni, că orice pălărie sau chiar bonetă de bumbac care se ivea în depărtare, închipuirea mea neliniştită le transforma imediat în tricornuri. În nici trei leghe cît străbătusem, părăsisem şoseaua de mai mult de zece ori, ca să mă ascund în lanurile de grîu sau în

mărăcinişul din şanţuri. Cînd am sărit într—unul din aceste şanţuri, mi s—a părut că am auzit un zornăit cristalin, ca şi cum s—ar fi ciocnit nişte monezi. Am băgat mîna în buzunar şi, într—adevăr, am dat de nişte gologani, adică vreo şase, pe lîngă care, ceea ce era şi mai bine, se găseau încă două piese de cîte patruzeci de gologani. În ajun cumpărasem tutun pentru pictorul meu şi monezile găsite în buzunar erau restul care mi se dăduse la cinci franci. Aveam dreptul să le păstrez ? Cum să i le înapoiez ? Mi—am jurat să—i plătesc datoria îndată ce—mi va fi cu putinţă.

În a treia zi, după ce trecusem de Harcourt, am ajuns într—o pădure mare, care se numea pădurea Cinglais, şi căldura, cu toate că era încă dimineaţă, era atît de înăbuşitoare, că nu am mai putut aştepta să se facă ora prînzului ca să trag un pui de somn. Am înaintat adînc în pădure, sperînd să dau de răcoare. În cel mai nepătruns desiş, ca şi pe şosea, aerul era încins, nu se auzea nici un foşnet de frunze, nici un ciripit de păsărele, pretutindeni domnea o tăcere grea, care te—ar fi făcut să crezi că zîna *Frumoasei din Pădurea Adormită* ar fi trecut pe acolo şi ar fi atins cu bagheta ei vrăjită cerul, animalele şi plantele. Numai insectele scăpaseră de această nemişcare universală ; unele mişunau prin buruieni, iar altele, luminate de razele soarelui, se strecurau pieziş pe sub copaci ; roiuri de musculiţe zburau în vîrtej cu un bîzîit surd, ca şi cum căldura le—ar fi înviorat.

Nici nu mă aşezasem bine la rădăcina unui fag, că am şi adormit cu capul pe braţ. M—a trezit o durere ascuţită la gît ; am dus mîna la înţepătură şi am prins o furnică mare, roşie, dar în acelaşi timp am simţit o altă înţepătură la picior, apoi altele pe piept şi altele, nesfîrşit de multe, în toate părţile corpului. M—am dezbrăcat repede şi, cînd mi—am scuturat hainele, a căzut din ele un întreg furnicar. Cu asta însă nu m—am vindecat de înţepăturile pe care mi le făcuseră blestematele jivine. Fără îndoială că, aşa cum fac ţînţarii, îşi lăsaseră veninul în răni, pentru că numaidecît am fost chinuit de o mîncărime groaznică. Bineînţeles, cu cît mă scărpinam mai mult, cu atît creştea durerea şi după o oră toate unghiile îmi erau pline de sînge.

Mi se părea că de—aş fi putut să ies din pădure aş fi suferit mai puţin, dar drumul se lungea, se lungea întruna, şi de ambele lui părţi se înălţau mereu numai copaci şi domnea aceeaşi temperatură de cuptor. În sfîrşit, din vîrful unei coaste, am zărit înaintea mea o gîrlă mică ce şerpuia printre copaci. În zece minute am ajuns pe malul ei şi în cîteva secunde m—am dezbrăcat şi m—am aruncat în apă.

Atît de plăcută era răcoarea apei, că aş fi stat ore întregi în ea ; cînd deodată m—am auzit strigat de un glas care venea chiar din locul unde—mi lăsasem hainele.

—Ah, banditule, te—am prins scăldîndu—te şi de data asta ai să—ţi cauţi hainele la primărie !

Hainele mele ! Hainele mele la primărie ! Adică eu eram aici, şi hainele dincolo. Nu—mi venea să—mi cred urechilor...

Mă uitam zăpăcit la cel care îmi vorbea : era un omuleţ scund şi rotofei, care sta la marginea drumului şi mă ameninţa cu pumnul; în mijlocul pieptului său, pe o bluză de lînă cenuşie, strălucea o placă galbenă, ca de aur.

Omuleţul nu—şi pierdea vremea. Îşi înfăptui imediat ameninţarea.

S—a aplecat, a pus mîna pe bietele mele haine şi le—a răsucit una peste alta, în chip de pachet. Am început să strig :

—Domnule ! Domnule !

—În regulă. Vino la primărie, mi—a răspuns el.

Am vrut să ies din apă, să fug după el şi să—l rog, dar frica de placa galbenă şi ruşinea pentru goliciunea mea m—au oprit. Un pîndar ! Un om cu sabie care te poate băga la închisoare ! Ce i—aş fi putut spune dacă mi—ar fi pus întrebări ?

Cu pachetul de haine la subsuoară, omul mă ameninţă cu mîna şi—mi spuse :

—Ai să dai explicaţii la primărie. Şi a plecat.

Am ieşit ruşinat pe mal şi m—am ascuns printre trestiile ale căror frunze lungi şi mlădioase s—au încovoiat peste mine şi m—au pus la adăpost de priviri şi de cercetări.

N—a trebuit să reflectez prea mult ca să—mi dau seama că situaţia mea nu era deloc plăcută. Cum să mă duc după haine la primărie ? Unde naiba era primăria aia ? Cum să merg despuiat pe drum şi pe străzi?

Era cazul să—l imit pe Robinson, însă în viaţă nu te descurci aşa de repede ca în cărţi.

De data aceasta m—am simţit pierdut, distrus, fără voinţă, fără putere, năpădit de o deznădejde covîrşitoare.

Am plîns vreme îndelungată ; frigul m—a cuprins pe nesimţite şi am început să dîrdîi.

Între timp orele treceau şi nu—mi venea în minte nici un mijloc prin care să scap din situaţia în care mă aflam. Soarele începea să coboare. În curînd avea să vină noaptea, însă nu aveam de petrecut o noapte obişnuită sub cerul liber, cu hainele pe mine, la adăpostul unui stog de fîn. Ce puteam face, gol de—a binelea, pe plaja aceea nisipoasă ? Apa care curgea fără încetare prin faţa ochilor mei m—a ameţit ; mi se părea că văd de pe acum spurcatele jivine ale nopţii.

Soarele mai avea de stat pe cer doar o oră, cînd am auzit pe drum un huruit de căruţe ce păreau că vin una după alta şi care, deodată, a încetat : se opriseră chiar în dreptul meu. Din ascunzătoarea mea puteam vedea tot drumul, însă după zornăitul de lanţuri şi de fiare am înţeles că se deshămau caii. Deodată izbucni un mormăit, un muget sau un fel de urlet pe care nu—l cunoşteam ; ceva mai nervos ca nechezatul unui cal şi mai puternic ca răgetul unui măgar ; păsările cocoţate prin tufişuri şi—au luat zborul piuind ; un şobolan s—a năpustit între picioarele mele şi s—a ghemuit într—o gaură, pe a cărei intrare călcasem.

După cîteva minute mi s—a părut că aud paşi pe mal. Nu mă înşelam.

—Am o găină, a rostit cineva.

— Unde ai prins—o ?

—Am înhăţat—o pe drum, ca pe un peşte din apă, cu o piatră la sfîrcul biciului meu ; ce mai cotcodăceau celelalte !

—Trebuie s—o frigem.

—Dacă ne vede Iedu, o să ne—o ciordească şi o să ne alegem doar cu oasele.

Dialogul acesta nu avea nimic încurajator, dar tocmai din cauza asta mi—a dat o îndrăzneală deznădăjduită, pe care n—aş fi avut—o faţă de nişte oameni cinstiţi.

M—am agăţat cu ambele mîini de mal şi, scoţînd capul printre tulpinile de hamei, m—am înălţat ca să pot privi pe cîmpie.

Cei doi interlocutori, pe care, după vocile răguşite şi dogite, îi luasem drept oameni mari, erau doi copii cam de vîrsta mea. Asta mi—a mărit curajul. M—am mai săltat puţin. Mă hotărîsem.

—V—aş ruga... am îngăimat eu.

Ei s—au întors, au stat o clipă fără să vadă de unde venea vocea, pentru că numai capul îmi ieşea din frunziş şi, surprinşi, poate chiar speriaţi, nu ştiau dacă trebuiau să înainteze sau s—o ia la fugă.

—Uite un cap, a zis unul, zărindu—mă.

—Un înecat, a zis celălalt.

—Neghiobule ! N—auzi că vorbeşte ?

În acelaşi moment am auzit dinspre drum un glas gros care striga :

—Puturoşilor, nu vreţi să smulgeţi iarbă ?

M—am uitat şi am văzut trei harabale în şir, vopsite în galben şi roşu. Era o caravană de saltimbanci.

—Iedu ! Iedu ! strigară cei doi copii.

—Ce este ?

—Un sălbatic ! Hai să—l vezi. Zău ! Iedu venea pe cîmp.

—Unde vă e sălbaticul ?

—Acolo, între frunze.

Toţi trei s—au apropiat de mine şi, după ce m—au privit, au izbucnit în hohote de rîs.

—Ce limbă vorbeşte sălbaticul vostru ? a întrebat cel care se numea Iedu.

—Franceza, domnule, am intervenit eu.

Şi le—am povestit întîmplarea mea, care li s—a părut mai nostimă decît mi se păruse mie. Rîdeau să se prăpădească.

—Mă, Zeamă—lungă, a grăit Iedu, adresîndu—se unuia din cei doi băieţi, du—te şi—i caută o pereche de pantaloni şi o bluză.

În mai puţin de două minute Zeamă—lungă a şi venit înapoi; fără să pierd prea mult timp, m—am îmbrăcat şi am sărit pe mal.

—Acum să mergem la patron, a zis Iedu.

M—a condus spre prima haraba, în care m—am urcat pe o scăriţă de scînduri. Lîngă o sobiţă pe care clocotea o cratiţă cu mîncare, am zărit un omuleţ slab şi sfrijit, iar lîngă el o femeie atît de mare şi de mătăhăloasă, că m—am înspăimîntat.

Am fost nevoit să—mi repet istorisirea, care din nou a fost întovărăşită de hohote de rîs.
—Aşadar, mergeai la Havre ca să te îmbarci ? m—a întrebat omuleţul.
—Da, domnule.
—Cu ce o să—mi plăteşti pantalonii şi bluza ? După un moment de tăcere, mi—am făcut curaj şi i—am răspuns :
—Dacă vreţi, aş putea lucra la dumneavoastră.
—Ce ştii să faci ? Ştii să te îndoi ca un acrobat ?
—Nu.
—Ştii să cînţi din trompetă, din trombon sau să baţi toba ?
—Nu.
—Atunci ce te—au învăţat ? mi—a zis el. Băiete, educaţia ta a fost tare neglijată.
—Proastă achiziţie ; e clădit la fel ca toată lumea, a zis femeia cea mare după ce m—a examinat din creştet pînă—n tălpi. Şi mai spune că vrea să lucreze cu alde noi.
A înălţat din umeri şi şi—a întors privirea de la mine, cu dispreţ. Ah ! Dacă aş fi fost un monstru, dacă aş fi avut două capete, sau trei braţe... Dar, clădit la fel ca toată lumea, ce ocară !
—Ştii să îngrijeşti caii ? m—a întrebat omuleţul fără să se tulbure.
—Da domnule, voi încerca.
—S—a făcut ! începînd de azi eşti angajat la menajeria contelui Lapolade, celebră, îndrăznesc să spun, atît prin frumuseţea animalelor de care dispune, cît şi prin curajul ilustrei Dielette, fiica noastră, care le—a îmblînzit. Du—te după Iedu care—ţi va arăta ce ai de făcut, şi după o oră întoarce—te la masă.
În situaţia mea, nu aveam de ales. Nu puteam face pe mofturosul. Am primit ca pe o binefacere ciudatul mijloc de existenţă ce mi se oferise.

X.” SALTIMBANC”

Iată—mă aşadar saltimbanc, sau, mai bine—zis, ca să nu mă laud, rîndaş la caii caravanei domnului conte de Lapolade.

Patronul meu nu era deloc un conte improvizat, aşa cum, pe bună dreptate, s—ar bănui ; avea documente nobiliare perfect autentice, pe care le arăta bucuros în ocazii importante şi care îi dădeau dreptul să poarte acest titlu. Coborîse atît de jos, după o viaţă tulburată de toate viciile şi de toate patimile. Ca să—şi desăvârşească înjosirea, într—un moment de supremă deznădejde, luase în căsătorie

pe mătăhăloasa femeie care mă primise atît de rău. Celebră în toate bîlciurile din Europa sub numele de „Giganta din Bordeaux", cu toate că era născută în Auvergne, în tinereţe avusese o situaţie superioară în calitate de fenomen, cu alte cuvinte de femeie—uriaş. Un tablou o înfăţişa într—o rochie roz, cu piciorul butucănos, încălţat în ciorap alb, sprijinit cu delicateţe pe un scăunel; un alt tablou o arăta îmbrăcată cu un spenţer de catifea albastră, cu o floretă în mînă, avînd drept adversar un brigadier de carabinieri mai scund ca ea, iar în josul tabloului se afla scris în litere de aur : „E rîndul dumitale, domnule militar !"

Cu această meserie cîştigase bani frumoşi, care îl ispitiseră pe Lapolade. Singura lui avere era talentul de „clănţău", însă acest talent era remarcabil şi nici unul din branşă nu era în stare să facă mai bine ca el, la intrare, o reclamă mai atrăgătoare ; reputaţia lui era egală cu a lui Mangin şi a lui Turquetin. Giganta din Bordeaux se asociase cu el şi perechea asta frumosă cumpărase o menajerie, care în primii ani rivalizase cu cea a vestitului Huguet din Marsilia. Dar partea lui tare era în acelaşi timp şi slăbiciunea lui: gura îl costa mult, pentru că era beţiv şi mîncăcios.

Cîteva animale rău îngrijite şi cu atît mai prost hrănite muriseră, iar altele fuseseră vîndute. În momentul intrării mele în trupă, menajeria se compunea dintr—un leu bătrîn, două hiene, un şarpe şi un cal savant, care ziua trăgea harabaua şi seara spunea care din cei prezenţi era mai prost.

În timpul mesei de seară am făcut cunoştinţă cu personalul uman ; în afară de doamna şi domnul Lapolade, se compunea din clovnul cu numele de Iedu, din Zeamă—lungă, apoi celălalt băiat pe care îl văzusem deja şi căruia îi spuneau Zburlitu, din cei doi nemţi, Hermann, care cînta din clarinet şi toboşarul Carolus şi, în sfîrşit, ilustra Dielette care era o fetiţă de unsprezece sau doisprezece ani, plăpîndă şi nervoasă în aparenţă, cu ochi mari de un albastru deschis.

Cu toate că eram un simplu rîndaş, am fost primit la masa acestor personaje de seamă.

Cuvîntul „masă" nu e prea potrivit pentru obiectul pe care se puneau tacîmurile. Era o ladă din lemn alb, lungă şi lată, care avea o întreită întrebuinţare : înăuntru se păstrau costumele, la ora mesei se aranjau pe ea tacîmurile, iar noaptea, acoperită cu o saltea, servea de pat Dielettei. În dreptul acestei lăzi mai erau altele două, mai înguste, care serveau de bănci pentru trupă, întrucît numai doamna şi domnul Lapolade aveau scaune.

Mobilat în felul acesta, primul compartiment al harabalei avea o înfăţişare plăcută şi multe din locuinţele parizienilor nu au o sufragerie mai mare.

O uşă cu geam, în două canaturi, se deschidea spre platforma din afară, şi prin două ferestruici cu perdele roşii se zăreau copacii de pe marginea drumului.

A trebuit să—mi iau povestea de la început, ceea ce am şi făcut, însă fără să pomenesc numele unchiului şi al mamei, nici al adevăratului meu ţinut de baştină. Cînd am ajuns la întîmplarea cu jandarmul, Dielette mi—a spus că sînt un prostănac şi că în locul meu s—ar fi distrat de minune. Cei doi muzicanţi i—au aprobat grozăvia, nu prin vorbe, pentru că ei nu vorbeau niciodată, ci prin trei hohote de rîs la unison, acel rîs zgomotos caracteristic doar bavarezilor.

Cînd s—a terminat masa, pentru că nu se înnoptase de—a binelea, Lapolade a zis :

—Hai, copii, să profităm cît mai e lumină, să ne dezmorţim puţin, ca să nu ni se fleşcăiască muşchii.

Şi s—a instalat pe platforma harabalei, unde Dielette i—a adus pipa aprinsă, în timp ce Zburlitu şi Zeamă—lungă coborau pe iarba din marginea drumului o lădiţă cu capac. Apoi Zburlitu s—a dezbrăcat de bluză şi, după ce şi—a dezmorţit braţele şi picioarele, şi a scuturat din cap ca şi cum ar fi vrut să—l lepede, a ridicat capacul lădiţei, s—a ghemuit şi a dispărut în ea.

M—am minunat, deoarece lădiţa era atît de mica încît eu n—aş fi îndrăznit să bag în ea nici măcar un copil de un an.

Cînd a venit rîndul lui Zeamă—lungă, cu toate sforţările lui, n—a putut intra în lădiţă şi Lapolade, de pe platforma unde se afla, l—a ars cu biciul peste umeri, zicînd :

—Iar ai mîncat prea mult, mîine am să—ţi micşorez porţia.

Apoi, întorcîndu—se spre mine, grăi :

—Haide ! E rîndul tău acum.

—Să intru acolo ? am zis eu.

—Nu încă, băiete, însă arată—mi ce poţi face ; sări peste şanţul ăsta.

Şanţul era larg şi adînc, dar eu am sărit ceva mai departe decît era necesar.

Lapolade a fost foarte mulţumit şi a zis că aveam să reuşesc la trapez.

Prima haraba era a patronilor, a doua a fiarelor, iar a treia servea de dormitor personalului şi de

magazie pentru recuzită. Deoarece pentru mine nu exista pat, mi—au dat două braţe de fîn, cu care mi—am făcut un culcuş pe jos.

Cu toate că acest culcuş era mai bun decît cele din nopţile precedente, am adormit foarte greu.

Luminile s—au stins, zgomotele au încetat şi în curînd, în liniştea adîncă a serii, n—am mai auzit decît bocănitul cailor, care, priponiţi lîngă harabale, întindeau boturile ca să smulgă firele de iarbă prăfuită de lîngă ei. Din timp în timp, auzeam din menajerie respiraţia puternică a leului, ca o tînguire, ca şi cum tăcerea şi căldura acelei nopţi de vară i—ar fi amintit de pustiurile africane, iar alteori îl auzeam cum îşi lovea fără astîmpăr coastele cu coada, de parcă o licărire de curaj, iscată în voinţa lui adormită, i—ar fi vorbit de revoltă şi libertate.

El era captiv, într—o cuşcă bine închisă, iar eu eram liber. Un moment, m—am gîndit să profit de ocazie ca să—mi continui drumul, dar trebuia să plec cu hainele date de Lapolade. Asta ar fi însemnat că le—am furat. Atunci, în adîncul conştiinţei, mi—am întărit obligaţia pe care mi—o luasem de a sluji pe noul stăpîn. La urma urmei, el nu putea fi mai rău ca unchiul meu, şi în ziua în care aveam să—i achit prin muncă ce—i datoram, aş fi fost liber.

Caravana mergea la Falaise, la bîlciul de la Guibray, şi acolo am văzut—o întîia oară pe Dielette intrînd în cuşca leului şi l—am auzit pe Lapolade făcînd reclamă.

Costumele au fost scoase din ladă şi Dielette a îmbrăcat, peste maiou, o rochie argintie cu fluturaşi aurii, iar pe cap şi—a pus o coroniţă de trandafiri. Tovarăşii mei Zburlitu şi Zeamă—lungă erau costumaţi ca draci roşii, iar cei doi nemţi în chip de lăncieri polonezi, cu panaşe care le cădeau peste ochi. Pe mine m—au machiat în negru, braţele pînă la coate şi capul pînă la piept ; eu înfăţişam un sclav african adus din pustiu odată cu leul şi—mi era interzis să pronunţ vreo vorbă franţuzească. La toate interpelările, trebuia să mă mulţumesc să răspund printr—un zîmbet (care să lase să mi se vadă dinţii). Chiar mama, dacă m—ar fi văzut în această deghizare, nu m—ar fi recunoscut. Şi mai ales tocmai asta voise Lapolade, deoarece nu era sigur că în mulţime nu s—ar fi putut găsi cineva din ţinutul meu.

De două ore făceam un tămbălău în stare să scoată din fire şi un surd. Cînd Lapolade s—a ivit pe estradă, Iedu îşi sfîrşise numărul, iar Dielette dansul cu Zeamă—lungă. Mulţimea pe care o distrasem se înghesuia în faţa estradei. Ochii mei erau orbiţi de albeaţa bonetelor de bumbac care acopereau capetele de normande întinse spre noi. Generalul a făcut un gest şi muzica a încetat.

Apoi, aplecîndu—se spre mine, mi—a întins ţigara pe care începuse s—o fumeze, zicînd :

—Ţine—o pînă cînd voi termina de vorbit.

În timp ce—l priveam năuc, am primit o lovitură de picior pe la spate.

—Negriciosul ăsta s—a prostit ! ţipă Iedu. Patronul îi oferă o ţigară şi el face nazuri.

Publicul a găsit gluma destul de nostimă şi a izbucnit în rîs, aplaudînd.

Pînă atunci nu fumasem, nu ştiam nici măcar dacă trebuia să trag fumul în piept sau să—l suflu, însă nu mai era vreme de dat explicaţii : în timp ce Iedu cu o mînă îmi trăgea bărbia în jos, iar cu cealaltă mă trăgea de nas în sus, Lapolade mi—a vîrît ţigara în gura deschisă. Cu siguranţă că schimonoselile mele erau foarte comice, întrucît ţăranii se prăpădeau de rîs.

Generalul a ridicat pălăria cu panaş şi numaidecît s—a făcut linişte.

—Îl aveţi în faţa voastră, a zis el, pe celebrul Lapolade. Cine—i Lapolade ? Şarlatanul ăsta în haine de general ? Chiar el. Şi pentru ce, vă întrebaţi voi, un om atît de ilustru se îmbracă atît de caraghios ? Ca să vă placă, domnii mei, şi pentru că voi toţi, care, luaţi în parte, sînteţi nişte oameni cumsecade, adunaţi la un loc, puteţi fi doar nişte nătărăi.

În mulţime s—a produs o mişcare de nemulţumire şi s—au auzit cîteva şoapte.

Fără să—şi piardă prestanţa, Lapolade mi—a luat ţigara din gură, a tras cîteva fumuri, apoi, spre marea mea desperare şi dezgust, mi—a pus—o din nou între buze şi a continuat:

—Hei ! Domnu' de colo, da, da, ăl cu pană la pălărie şi cu nasul roşu, de ce tot şuşoteşti acolo ? Pentru că ţi—am spus că acasă la tine eşti un om cumsecade, iar în această piaţă eşti un nătărău ? Ei bine, îţi cer scuze : acasă la tine eşti un prefăcut, iar în această piaţă eşti un mare pungaş.

Mulţimea a fremătat de bucurie, apoi, cînd s—a potolit, Lapolade a reluat :

—Deci, dacă n—aş fi fost deghizat în general, în loc să fiţi toţi în faţa mea cu gura căscată şi cu ochii holbaţi la mine, v—aţi vedea de drum. Însă eu cunosc spectatorii şi ştiu cu ce fleacuri să—i atrag. M—am dus deci în Germania, i—am adus pe aceşti doi muzicanţi iluştri pe care îi vedeţi lîngă mine, am angajat în trupa mea pe celebrul Zburlitu a cărui faimă vă este desigur cunoscută, pe Zeamă—lungă pe

care—l vedeţi şi, în sfîrşit, pe extraordinarul Iedu, despre care nu mai am nimic de adăugat, fiindcă l—aţi auzit chiar voi. Atunci vă opriţi, curiozitatea voastră este aţîţată şi vă întrebaţi : „Ce vrea să ne arate şi ăsta ?" Haideţi, domnilor muzicanţi, cîntaţi ceva !

Pălăvrăgeala asta pe care o mai schimba pe alocuri, după ţinut şi auditoriu, aş putea să v—o repet vorbă cu vorbă, pentru că o regăsesc întreagă şi acum în mintea mea. Este nemaipomenit cum anumite prostii se pot întipări în minte, în timp ce ideile bune se fixează atît de greu.

Cu toate acestea, în ziua aceea n—am auzit bine decît prima parte, pentru că fumul de tutun îmi întorsese maţele pe dos, şi cînd am intrat în baracă mă găseam într—o adevărată stare de ameţeală şi de prostire. Conform rolului care mi se atribuise, eram obligat să deschid cuştile în momentul în care Dielette trebuia să intre în ele.

Am văzut—o venind spre mine ca printr—o ceaţă : într—o mînă ţinea biciul şi cu cealaltă trimitea sărutări publicului. Hienele se învîrteau încet, stîngaci, în cuştile lor, în timp ce leul, în cuşca lui, părea că doarme cu capul sprijinit pe labe.

—Deschide uşa, sclavule, a zis ea.

Şi Dielette a intrat. Leul nu s—a mişcat. Atunci ea l—a apucat cu ambele mînuţe de urechi şi l—a zgîlţîit din toată puterea, ca să—l facă să ridice capul. Tot nu s—a mişcat. A cuprins—o nerăbdarea şi l—a lovit cu biciul pe spinare. Ca împins de un resort, leul s—a ridicat pe labele din spate, dînd drumul unui răget înfiorător, care m—a făcut să mă clatin pe picioare. Frica unindu—se cu greaţa care îmi chinuia stomacul şi cu ameţeala care mi—o dăduse tutunul, făcînd să se învîrtească toate în mine şi în jurul meu, mi s—a făcut rău şi am căzut leşinat la pămînt.

Lapolade era un om iscusit, care ştia să profite de cele mai mici întîmplări.

—Observaţi cît de feroce este această fiară, dacă numai răgetul său a făcut să leşine pe un copil din ţara lui.

Starea mea proastă era atît de evidentă pentru toată lumea, încît publicul, asigurat că nu era vorba de o scenă pregătită dinainte, izbucni în aplauze îndelungate, în timp ce Iedu mă lua în braţe ca să mă arunce în dosul barăcii, ca pe un pachet de zdrenţe. În tot timpul reprezentaţiei, am stat acolo groaznic de bolnav, incapabil să fac o mişcare, dar dîndu—mi seama de tot ce se petrecea în jurul meu, de răgetele leului, de urletele hienelor şi de aplauzele publicului.

Pe urmă am auzit tropăitul mulţimii care ieşea, şi după cîteva clipe m—am simţit tras de braţ. Era Dielette cu un pahar în mînă.

—Ţine, bea asta, mi—a zis ea, este apă cu zahăr. Ai fost un prost că ţi—a fost frică pentru mine, dar nu—i nimic, eşti un băiat bun.

Erau primele cuvinte pe care mi le adresa de la intrarea mea în trupă, şi dovada aceasta de simpatie mi—a făcut bine ; mi s—a părut că nu mai eram atît de singur. Zburlitu şi Zeamă—lungă se asociaseră ca să—mi joace toate renghiurile pe care le ştiau şi eram fericit că întîlnisem o prietenă.

A doua zi am vrut să—i mulţumesc, dar ea mi—a întors spatele fără să mă asculte, fără să—mi mai adreseze vreun cuvînt sau vreo privire. A trebuit să—mi revizuiesc părerile despre prietenie.

Apoi, pentru că începeam să mă satur de viaţa aceea în care ploua cu lovituri de picior şi fiindcă socoteam că, îngrijind caii, curăţind cuştile fiarelor în timpul zilei şi făcînd pe negrul în timpul serilor, plătisem cu vîrf şi îndesat păcătoşii pantaloni de pînză ca şi bluza care mi se dăduseră, m—am gîndit să părăsesc caravana ca să—mi continui călătoria spre Havre.

Biată măicuţă ! Te—am părăsit ca să vagabondez cu saltimbancii ăştia ? Ah ! Dacă m—ar vedea ! Dacă ar şti adevărul !

Anotimpul înainta : nopţile se făceau friguroase şi deseori zilele erau ploioase. În curînd nu ar mai fi fost posibil să dormi pe cîmp, sub stele. Trebuia să ne grăbim şi asta cu atît mai mult, cu cît plecînd din Guibray, eram nevoiţi să coborîm spre Loire şi în felul acesta să ne depărtăm de Havre.

Cu toate acestea, pentru că nu voiam să pornesc la drum fără să fi luat măsuri de prevedere, am început să strîng toate cojile de pîine pe care le puteam economisi, şi în timpul liber să—mi încropesc nişte pantofi, tăind carîmbii unor ghete vechi. Planul îl stabilisem. Aveam de gînd s—o şterg în prima noapte cînd caravana ar fi fost pe drum.

În ajunul zilei hotărîte pentru plecare, Dielette m—a surprins tocmai cînd lucram la pantofi.

—Vrei să fugi, a spus ea în şoaptă. Am făcut un gest ca s—o întrerup.

—Te pîndesc de opt zile, continuă ea. Ai o provizie de pîine sub lada cu ovăz şi nu ai făcut—o degeaba,

dar nu—ţi fie frică, n—am să te trădez şi, dacă vrei, voi fugi cu tine.
—Să—ţi părăseşti tatăl ? i—am spus, cu tonul cuiva care ştie ce înseamnă să—ţi părăseşti părinţii...
—Tatăl meu ! grăi ea. Oamenii aceia nu sînt nici tatăl, nici mama mea. Aici am putea fi surprinşi. Du—te şi aşteaptă—mă la fortificaţii, am să încerc să vin după tine. Dacă eşti băiat bun, mă vei ajuta şi te voi ajuta.

Am stat mai mult de două ore plimbîndu—mă prin şanţuri fără s—o văd venind, şi începusem să cred că a vrut să—şi bată joc de mine, cînd apăru.
—Vino să ne ascundem colo, între aluni, a zis ea, nu trebuie să fim văzuţi împreună, pentru că asta le—ar da de bănuit.

Am urmat—o, şi cînd ne—am înfundat între tufele dese de aluni şi de arini, bine ascunşi de toate privirile, s—a oprit.
—Mai întîi, spuse ea, trebuie să—ţi istorisesc povestea mea, aşa ai să înţelegi de ce vreau să fug.

Cu toate că eram de aceeaşi vîrstă, cînd îmi vorbea, Dilette avea tonul autoritar pe care—l ia un om mare faţă de un copil şi nu înţelegeam prea bine cum se făcea că, fiind atît de sigură pe ea, avea nevoie de ajutorul cuiva atît de slab ca mine. Dar pentru că simţeam pentru ea o simpatie puternică şi, mai ales, pentru că era stăpînă pe secretul meu, n—am protestat şi am intrat imediat în rolul de confident.
—Lapolade nu e tatăl meu, continuă ea ; pe tata nu l—am cunoscut, murise pe cînd eram încă la doică. Mama era vînzătoare într—o mercerie la Paris, pe o stradă de lîngă hale. Nu—mi mai aduc aminte nici de numele străzii unde locuia. Tot ce—mi amintesc e că mama era o femeie tînără şi frumoasă, cu un păr blond, bogat şi lung, lung, atît de lung, încît dimineaţa, cînd eu şi fratele meu ne jucam în patul ei, puteam să ne ascundem sub el, ca într—un tufiş.

Mama ne iubea mult, ne săruta tot timpul şi nu ne bătea niciodată. Fratele meu era puţin mai mare ca mine şi se numea Eugene.

Pe strada noastră treceau multe căruţe ; dimineaţa, pe caldarîm, erau grămezi de verze, de morcovi, de legume de tot felul şi din pragul uşii, peste drum, se vedea o biserică înaltă cu un frumos cadran aurit. Deasupra era un turn mic şi, pe acest turn, nişte şipci negre care se mişcau toată ziua dintr—o parte în alta. Cînd i—am vorbit despre asta, anul trecut, unui clovn din trupa lui Masson, care venea de la Paris, mi—a spus că biserica aceea era biserica Saint—Eustache şi că şipcile negre erau un telegraf.

Cum mama lucra toată ziua, nu ieşea cu noi aproape niciodată şi ne trimitea la plimbare cu o ucenică.

Într—o zi — era vară pentru că era cald şi mult praf pe străzi — m—a dus la tîrgul de turtă dulce, un bîlci care se ţine la bariera Tronului ; trebuie să fi auzit vorbindu—se despre el, de cînd eşti cu caravana. Nu—mi aduc aminte de ce nu era şi fratele meu cu noi, dar el rămăsese acasă.

Era prima dată cînd vedeam saltimbanci şi asta mă distra grozav. Voiam să intru în toate barăcile, dar ucenica n—avea bani, iar eu nu aveam decît patru gologani, care—mi fuseseră daţi ca să—mi cumpăr prăjituri. Mi i—a luat şi am intrat într—o panoramă.
—Ce—i asta ?
—Ce prostuţ eşti ! Dacă nu ştii ce este o panoramă, atunci ce ştii ? Mă rog, e o baracă unde se arată ceva neobişnuit, o femeie uriaşă, o focă savantă sau altceva.

În asta se arătau două foci într—un bazin. Nu ştiu cum s—a întâmplat, dar ucenica discuta cu omul de la panoramă care se uita stăruitor la mine, spunea că sînt foarte drăguţă. A ieşit împreună cu noi şi ne—am dus la o cîrciumă, o bojdeucă întunecoasă în care nu se afla nici o persoană. Eu eram obosită, mi—era cald şi în timp ce ei beau vin îndulcit pe care—l luau dintr—un castron pentru salată, am adormit.

Cînd m—am trezit, era aproape noapte şi ucenica nu mai era acolo. L—am întrebat pe om unde era, iar el mi—a spus că, dacă voiam, puteam merge să ne întîlnim cu ea. L—am urmat. Trotuarele erau pline de lume, barăcile erau luminate şi toate fanfarele cîntau.

Omul m—a luat de mînă şi m—a tîrît după el, făcîndu—mă să merg foarte repede.

Curînd am ieşit din mulţime ; eram pe un drum foarte larg, mărginit pe fiecare parte de alei cu copaci. Nu mai erau lumini aproape deloc şi doar ici—colo cîteva case.

Începuse să—mi fie frică. Omul a simţit că mă lăsam trasă tot mai greu. A vrut să mă ia în braţe, dar am ţipat ; nişte soldaţi care treceau s—au oprit.
—De ce strigi ? mi—a grăit omul acela. Mergem la mama ta.

Am început să umblu iar ; drumul mi se părea mult mai lung decît la venire şi nici nu—l recunoşteam.

Am trecut prin faţa unor ziduri întunecate şi a unei porţi mari, unde stăteau de santinelă nişte soldaţi, apoi am intrat într—o pădure care nu se mai sfîrşea. Deodată m—a cuprins frica şi m—am oprit.
—Ai de gînd să te mişti, blestemată mică, a spus omul cu o voce groasă, sau vrei să ai de—a face cu mine?

Nu trecea nimeni pe—acolo şi el mă smucea foarte tare ; l—am urmat plîngînd. Deh ! Înţelegi, n—aveam nici cinci ani, nu eram prea curajoasă şi, în afară de asta, mă gîndeam la mama.

Nu ştiu cît timp m—a făcut să merg, dar, cînd am zărit luminile unui sat, eram tare obosită. La intrare, într—o piaţă, lîngă un gard de lemn, erau nişte harabale de saltimbanci şi am intrat într—una din ele. Acolo am fost primiţi de o femeie fără picioare, care bea rachiu. Bărbatul i—a vorbit în şoaptă la ureche şi amîndoi m—au privit cu atenţie.
—Cum de n—ai văzut, a zis femeia, că are un semn pe obraz!

Acest semn era ca o mică coacăză roz ; acum e o gropiţă.
—Basta, a zis omul, o să—l facem să dispară. M—a cuprins iar frica şi am întrebat unde era mama.
—O să vină mîine dimineaţă, inimioara mea, a spus femeia, azi trebuie să fii cuminte şi să te culci.
—Poate că—i e foame, a spus bărbatul.
—Bine, o să—i dăm să mănînce drăguţei ăsteia. Abia atunci am observat că femeia n—avea picioare şi că mergea răsucindu—se şi sprijinindu—se în mîini. Asta m—a mirat mult şi nu m—a liniştit deloc, dar fiindcă la cină mi—a servit bunătăţi, mazăre cu boabe foarte mari ce mă îmbiau din oală, am mîncat cu poftă.
—Micuţa asta e tare drăguţă ! Nu face nazuri la mîncare, a spus bătrîna, văzînd că înfulecam mazărea fără sare şi fără unt.

Nu ştia că pentru mine era un adevărat ospăţ care mi—era interzis acasă, căci medicul nu—mi îngăduia să mănînc decît carne friptă, pentru că eram deseori bolnavă.
—Acum trebuie să ne culcăm, a spus ea cînd am terminat cina şi a tras perdeaua din pînză de saltea, care ascundea fundul harabalei, unde erau două paturi.

Într—adevăr, era foarte ciudat să te culci într—o haraba. Am dormit foarte bine.

Cînd m—am trezit, mi se părea că patul meu dansa ; am crezut că visam, dar mă clătinam cînd la dreapta, cînd la stînga şi auzeam un zgomot de zurgălăi şi de lanţuri. Deasupra patului meu era o ferestruică prin care intra lumina. M—am aşezat în genunchi şi m—am uitat : abia se luminase de ziuă şi copacii defilau prin faţa ferestrei; departe, peste un cîmp, se zărea un rîu. Am înţeles că patul şi camera mea mergeau şi mi—am adus aminte de tot. Am început să chem : „Mămico, mămico !" O voce groasă, pe care n—o cunoştem, mi—a răspuns :
—Mergem în întâmpinarea ei.

Dar mie mi—era foarte frică şi am strigat mai tare. Atunci un bărbat pe care nu—l mai văzusem pînă atunci a intrat în haraba. Era înalt şi capul lui, acoperit cu un chipiu de poliţist, atingea tavanul.
—Dacă strigi, te ucid !

Îţi închipui ce ţipete am scos ; dar el a venit spre mine cu braţele întinse. Am crezut că mă va strînge de gît şi am încercat să—mi înăbuş strigătele.

De îndată ce—a ieşit, mi—am căutat hainele ca să mă îmbrac, dar nu le—am găsit şi, neîndrăznind să le cer, am rămas în pat.

Harabaua a mers mult timp, cînd pe caldarîm, cînd pe nisip ; prin fereastră vedeam că străbatem nişte sate. Pînă la urmă s—a oprit şi femeia fără picioare a intrat.
—Mama ! Unde e mămica ? am întrebat—o,
—În curînd, inimioara mea ! Vorbea blînd şi asta îmi dădea curaj.
—Aş vrea să mă scol !
—Tocmai asta voiam să—ţi propun şi eu, uite—ţi hainele, şi mi—a arătat o rochie ponosită.
—Asta nu e rochia mea.
—Este cea pe care trebuie s—o îmbraci.

Îmi venea să mă împotrivesc şi să rup în bucăţi zdreanţă aceea, dar femeia fără picioare m—a privit într—un fel atît de grăitor, încît am ascultat—o.
Cînd am terminat de îmbrăcat rochia aceea urîtă, harabaua s—a oprit şi femeia fără picioare mi—a spus că pot coborî. Eram în mijlocul unei cîmpii întinse şi jur—împrejurul nostru, cît vedeam cu ochii, nu erau decît cîmpuri verzi.

Omul cu chipiu de poliţist aprinsese focul la marginea drumului şi un ceaun atîrna într—un cîrlig sprijinit de trei beţe. Mi—era foarte foame, aşa că—mi făcea plăcere să aud ceaunul clocotind. Femeia fără picioare rămăsese în căruţă; bărbatul a luat—o în braţe şi a pus—o jos, pe drum.

—Semnul ! a zis ea, uitîndu—se la mine.

—Că bine zici ! Adevărat, uitasem de el.

Omul cel rău m—a prins între picioare, ţinîndu—mă la pieptul lui, şi mi—a strîns braţele atît de tare, încît mi—a fost cu neputinţă să mă mişc. Atunci femeia fără picioare mi—a ridicat capul cu o mînă, iar cu cealaltă, cu o foarfecă pe care o ţinea deschisă, mi—a tăiat de pe obraz coacăza cea mică. Sîngele a ţîşnit, mi—a umplut gura şi mi—a udat rochia. Crezînd că voia să mă omoare, am început să scot nişte ţipete cumplite, încercînd s—o muşc. Fără să se tulbure**,** mi—a pus pe obraz ceva care mă ardea şi sîngele s—a oprit.

—Dă—i drumul acum, a spus ea bărbatului.

Credea că am s—o iau la fugă. Da de unde ! Am sărit la ea şi am lovit—o cu toată puterea. Cred că m—ar fi sugrumat, dacă omul nu m—ar fi luat şi nu m—ar fi aruncat în haraba, unde m—a închis.

M—au ţinut acolo toată ziua, fără să—mi dea să mănînc ; abia seara mi—au descuiat uşa. Primul cuvînt a fost s—o cer pe mama.

—A murit! mi—a spus femeia fără picioare. Cugetasem bine tot timpul cît fusesem închisă.

—Nu—i adevărat, mama n—a murit, eşti o hoaţă !

A început să rîdă, ceea ce m—a înverşunat. Timp de trei săptămîni sau o lună am stat cu femeia fără picioare şi cu bărbatul cu chipiu de poliţai. Crezuseră că mă vor îmblînzi, cum se îmblînzesc animalele, prin foame, dar n—au reuşit : ca să capăt de mîncare, făceam ce voiau ei ; dar după ce mîncam, nu mai făceam nimic. Femeia fără picioare ştia foarte bine că nu—i voi ierta niciodată operaţia pe care mi—o făcuse la obraz şi cîteodată zicea că—i e frică de mine, că eram în stare să bag cuţitul în ea.

Ajunsesem într—o ţară al cărei nume nu—l cunosc, dar unde la pîine se zice „brod" şi unde sînt multe rîuri. Atunci, văzînd că nu pot scoate nimic din mine, m—au vîndut unui orb care nu era mai orb ca tine, dar care se prefăcea că—şi pierduse vederea, ca să cerşească.

Trebuia să stau toată ziua pe un pod şi să întind mîna. Din fericire, avea un căţeluş şi seara, acasă, puteam să mă joc cu el ; altfel aş fi murit de supărare.

N—aveam nici un pic de înclinaţie pentru cerşit, şi deoarece nu voiam să—i sîcîi pe oamenii care nu—mi dădeau nimic, urmărindu—i şi plîngînd, căpătăm lovituri de ciomag în toate zilele. Obosit să mă tot bată, orbul m—a vîndut şi el unor muzicanţi ambulanţi, ca să fac cheta în timp ce ei cîntau.

Şi am străbătut atîtea ţări ! Am văzut Anglia şi chiar America, unde e atît de frig, încît lumea se plimbă în căruţe fără roţi, care alunecă pe zăpadă. Ca să ajungi acolo trebuie să treci peste mare şi să stai pe vapor mai mult de o lună.

La întoarcerea în Franţa, muzicanţii m—au vîndut lui Lapolade. Mă cumpărase ca să lucrez la trapez, dar pînă atunci dădeam de mîncare animalelor. Pe vremea aceea aveam trei lei ; unul dintre ei era foarte rău, dar se făcuse repede blînd cu mine. Cînd îi aduceam mîncarea, îmi lingea mîinile.

Într—o zi, furios că nu—mi reuşea un număr greu, Lapolade mi—a tras o chelfăneală. Am ţipat din toate puterile. Asta se întîmpla în faţa cuştii leului meu şi iată că acest animal inimos s—a supărat văzîndu—mă bătută, a întins laba printre gratii, l—a înhăţat pe Lapolade de umăr şi l—a tras la el. Lapolade a încercat să se elibereze, dar leul îşi înfipsese ghearele în piele şi—l ţinea bine. Dacă n—ar fi venit oamenii cu drugi de fier, acolo ar fi rămas. Din cauza asta fost bolnav două luni, dar de la întîmplarea aceasta i—a venit ideea să mă pună să intru în cuşti.

„Pentru că leii sînt prietenii tăi, mi—a spus Doamna, n—or să te mănînce ; dealtfel cel mare te va apăra".

Mie—mi plăcea asta mai mult decît trapezul, aşa că, de atunci, „celebra Dielette cu farmecele ei îmblînzeşte copiii feroci ai deşertului", cum zice reclama. Ce prost e, cu aşa—zişii lui „ copii feroci ai deşertului", care sînt mai blînzi decît nişte cîini.

Ah, dacă bietul meu Roşcovan n—ar fi murit ! Să mă fi văzut atunci ! Îi puneam pe toţi trei în aceeaşi cuşcă, îi loveam cu cravaşa pe ceilalţi doi cît puteam, şi cînd începeau să se înfurie, îi spuneam Roşcovanului : „Apără—mă !"

Imediat se aşeza înaintea mea cu un răget atît de cumplit, încît toată lumea tremura. Atunci mă prefăceam că leşin ; el mă lingea pe faţă şi, după ce se deschidea uşa cuştii, mă ducea afară, în gură.

Dacă ai fi văzut cum mă aplaudau ! Ploua cu buchete de flori, prăjituri, şi doamnele frumoase mă îmbrăţişau.

Aveam atîta succes, încît i s—a propus lui Lapolade să meargă la Paris. Dă—ţi seama cît de mulţumită am fost ; la Paris voi şti eu să scap şi să—mi regăsesc mama.

Dar cînd să plecăm, iată că Roşcovanul se îmbolnăveşte. Era iarnă şi el era atît de friguros, că tremura întruna. Oh, l—am îngrijit bine, crede—mă ! Dormeam cu el în fiecare noapte, sub pături ; dar tot a murit. Niciodată n—am fost mai nefericită, am crezut că voi muri şi eu din cauza asta. Caravana n—a mai mers la Paris şi a trebuit să renunţ la speranţa de a—mi revedea mama.

De atunci m—am tot gîndit să fug, dar de una singură nu îndrăznesc, iar în Zburlitu şi Zeamă—lungă n—am încredere. Tu nu faci parte din tagma lor ; vrei să mă ajuţi să—mi regăsesc mama ? Ai să vezi ce bucuroasă va fi şi cum te va strînge în braţe.

Dar Parisul nu era Havre. La rîndul meu, i—am spus Dielettei adevărata mea poveste.

—Foarte bine, oricum, haidem la Paris, spuse ea. Mama îţi va plăti drumul la Havre şi vom veni să te conducem.

Am încercat s—o fac să înţeleagă ce viaţă grea trebuie să duci de—a lungul drumurilor : ce să mănînci? unde să te culci ?

—Am şapte franci şi opt gologani, a spus ea, ne vor folosi să mîncăm, şi ne vom culca pe afară. Dacă eşti lîngă mine, nu mi—e frică.

Această dovadă de încredere m—a măgulit şi m—a convins de—a binelea. Oricum, Dielette era o mică persoană căreia nu—i putea rezista şi care avea un fel de a te privi, cu ochii ei mari, albaştri, plini de sfială şi de îndrăzneală, de nevinovăţie şi de experinţă, de blîndeţe şi de duritate, ce nu admitea refuzul sau contrazicerea. Ne—am hotărît să părăsim caravana la Orleans.

—Pînă acolo, spuse ea, n—am să—ţi vorbesc de faţă cu ceilalţi ; eşti un băiat prea bun şi te—ai trăda.

M—am strîmbat şi ea a înţeles că nu prea eram încîntat de acest compliment.

—Dă—mi mîna, spuse ea, numai pentru că eşti un băiat bun am încredere în tine.

XI.” AM DEBUTAT LA BÎLCIUL CEL MARE DIN ALENGON”

Era într—o sîmbătă, zi de tîrg, şi străzile erau pline de ţărani. În piaţa cea mare, pe care o traversam ca să ajung la harabale, i—am zărit pe Zburlitu şi Zeamă—lungă opriţi în faţa lui Turquetin care, în sunetul tobei mari şi a trombonului, scotea măselele cu atîta repeziciune, încît se vedeau zburînd prin aer ca într—un joc de arşice.

Foarte tînăr pe vremea aceea, Turcaleţ nu avea, încă faima pe care treizeci de ani de luptă cu fălcile normande mai mult răbdătoare decît solide — i—au adus—o pe bună dreptate. Dar mîna lui sigură şi mai ales buna sa dispoziţie ironică şi batjocoritoare îl făcuseră popular în toate regiunile din vest ; mulţimea se îmbulzea în jurul harabalei sale.

Gimnast prost, Zeamă—lungă era în schimb un scamator de seamă şi marea sa plăcere era să—şi practice arta jucîndu—le ţăranilor feste, mai mult sau mai puţin hazlii. Cînd l—am văzut în mijlocul publicului lui Turquetin, am fost sigur că era acolo ca să se distreze şi am rămas să văd ce şmecherie avea să mai inventeze ; însă, cum nu numai o dată încasase palme cu joaca lui, m—am ţinut prudent deoparte. Şi asta mi—a prins bine !

În ziua aceea, distracţia prietenilor mei consta în a lua tabacherele celor care prizau tabac şi batistele celor care nu prizau. Bineînţeles că, datorită îndemînării lui, sarcina de a scotoci prin buzunare îi revenea lui Zeamă—lungă. Rolul lui Zburlitu era să înlocuiască cu zaţ de cafea tutunul din tabacherele pe care le primea, şi să murdărească batistele cu tutun.

Atenţi la reclama lui Turquetin, cu ochii pironiţi la nefericitul pacient care aştepta să fie operat, cu

urechile asurzite de zgomotul tobei mari sau al exclamaţiilor şarlatanului, nepăsători la orice altceva, ţăranii se lăsau buzunăriţi, ca nişte manechine neînsufleţite.

Cîţiva îşi şi scoseseră batistele şi strănutaseră cu frenezie, spre marea bucurie a celor doi complici, care se prăpădeau de rîs. Alţii, după ce prizau, îşi priveau tabachera cu o surprindere într—adevăr atît de comică, încît m—a cuprins pofta să particip şi eu la această păcăleală. Dar, tocmai cînd mă pregăteam să mă alătur prietenilor mei, am văzut un jandarm strecurîndu—se în spatele lui Zeamă—lungă şi înhăţîndu—l de guler, în momentul cînd băga mîna în buzunarul unei bătrîne.

În mulţime s—a produs vînzoleală şi un murmur de nemulţumire ; Zburlitu a fost şi el arestat.

Fără să încerc să văd ce s—a mai întîmplat, m—am strecurat printre cei cîţiva oameni care mă înconjurau şi, tremurînd de frică, m—am grăbit să ajung la locul nostru de popas, unde am povestit ce se întîmplase. Peste o oră au venit nişte jandarmi să ne percheziţioneze harabalele. Bineînţeles că n—au găsit nimic, întrucît camarazii mei nu erau hoţi. Cu toate acestea, i—au reţinut la închisoare, iar explicaţiile lui Lapolade, care încerca să—i convingă pe judecători că nu era vorba decît de o glumă proastă a unor puştani, au fost atît de prost primite, încît a renunţat să mai insiste, de frică să nu fie şi el arestat drept complice sau ca tăinuitor. Poliţia nu e prea blîndă cu saltimbancii şi, dacă se comite o crimă într—o regiune pe care tocmai atunci o străbat, ei sînt primii acuzaţi ; lor nu e nevoie să li se dovedească vinovăţia ci, dimpotrivă, e treaba lor să demonstreze că n—au făcut nimic.

Zburlitu şi Zeamă—lungă, prinşi cu mîna în buzunarele ţăranilor, n—au putut dovedi că nu voiau să fure şi au fost condamnaţi la detenţiune într—o casă de corecţie, pînă la majorat.

Pentru a umple golul lăsat de absenţa lor în trupă, s—a hotărît să—i înlocuiesc eu pe amîndoi.

La această propunere a lui Lapolade am început să strig şi să protestez ; n—aveam deloc vocaţie să mă ghemuiesc în lăzi.

—Nu—i vorba de lăzi, a spus el trăgîndu—mă de păr, ceea ce la el era o mîngîiere şi un semn de bunăvoinţă ; eşti mlădios, ai să reuşeşti foarte bine în echilibristică.

Am debutat la bîlciul cel mare din Alengon.

Din nenorocire, lecţiile mele nu ajunseseră prea departe şi, cu toate că exerciţiile erau foarte simple, au prilejuit un accident care ne—a stricat proiectele de fugă.

Era într—o duminică, începusem reprezentaţiile la prînz şi, fără un minut de pauză, le continuasem pînă seara. Muzicanţii, cu gîtlejurile uscate, abia mai puteau sufla în instrumentele lor ; Lapolade nu mai scotea decît cîteva sunete care păreau mai degrabă un lătrat decît nişte cuvinte de reclamă.

Leul nu mai voia să se ridice şi, cînd îl amenința Dielette cu cravaşa, o privea cu ochi toropiţi, care cerşeau indurare ; cît despre mine, eram mort de oboseală, mi—era foame, mi—era sete, nu—mi mai puteam mişca nici braţele, nici picioarele.

La ora unsprezece mai era încă lume în faţa barăcii noastre şi Lapolade a hotărît că trebuie să mai dăm o ultimă reprezentaţie.

—Nu cunosc decît plăcerea publicului, spuse el în scurta—i cuvîntare ; sîntem istoviţi, dar chiar de—ar trebui să murim de oboseală, vă vom satisface curiozitatea. Intraţi,intraţi !

Spectacolul începea cu exerciţiile mele, care constau din salturi mortale peste patru cai şi numere acrobatice în vîrful unei prăjini, pe care o ţinea Iedu. Mi—au reuşit destul de prost salturile şi publicul a murmurat.

Cînd mi—a întins Iedu prăjina, am fost ispitit să spun că nu mai pot, dar ochii lui Lapolade, fixaţi asupra mea cu o expresie pe care o înţelegeam prea bine, orgoliul meu, entuziasmul mulţimii m—au convins. Am sărit pe umerii lui Iedu şi m—am căţărat destul de uşor pe prăjină. Şi Iedu era obosit ; în momentul în care m—am ridicat la orizontală prin forţa braţelor, formînd un unghi drept cu prăjina, am simţit—o clătinîndu—se. Mi—a îngheţat sîngele în vine, am desfăcut degetele şi m—am lăsat să cad cu mîinile întinse înainte. Mulţimea a scos un strigăt. Am atins pămîntul. Izbitura a fost tare, doar cădeam de la o înălţime de cinci metri, şi, fără stratul de rumeguş, cu siguranţă că m—aş fi făcut zob. Am simţit o durere puternică în umăr, însoţită de o mică trosnitură. M—am ridicat imediat şi, aşa cum văzusem făcînd pe alţii, am vrut să salut publicul care, în picioare pe bănci, mă privea neliniştit ; dar n—am putut ridica braţul drept.

Am fost înconjurat de lume. Toţi îmi vorbeau în acelaşi timp ; mă înăbuşeam ; mă durea rău şi—mi pierise curajul.

—Nu—i nimic, a spus Lapolade, vă rugăm să vă reluaţi locurile, reprezentaţia va continua.

—Nu va mai putea face aşa, spuse Iedu, ridicîndu—şi ambele braţe deasupra capului ; în privinţa asta, nici o pagubă.
Şi publicul aplaudă, rîzînd în hohote, într—adevăr, timp de şase săptămîni n—am putut face gestul pe care—l arătase Iedu, fiindcă aveam clavicula fracturată.

Cei din breasla noastră recurg rareori la serviciile unui medic. După terminarea reprezentaţiei, Lapolade în persoană a fost cel care mi—a aplicat un bandaj la umăr. În loc de alte leacuri, m—a trimis la culcare cu burta goală.

Locuiam singur în harabaua animalelor. Stăteam în pat de mai bine de două ore, fără să pot dormi, chinuit de o sete arzătoare, învîrtindu—mă şi răsucindu—mă furios, fără să găsesc o poziţie bună pentru umăr, cînd mi s—a părut că uşa harabalei se deschide încet.
—Eu sînt. Dormi ? a spus Dielette în şoaptă.
—Nu.

A intrat repede şi, venind lîngă patul meu, m—a sărutat.
—E din vina mea. Mă ierţi ? a zis ea.
—Cum adică ?
—Dacă te—aş fi lăsat să pleci, azi n—ai fi căzut. Prin ferăstruică, lumina lunii pline cădea pe chipul Dielettei ; mi s—a părut că văd lacrimi în ochii ei. Am vrut să fac pe viteazul.
—Nu—i nimic, crezi că sînt un răsfăţat ? am zis eu. Am încercat să întind braţul, dar o durere ascuţită m—a făcut să ţip.
—Vezi, e din vina mea, din vina mea ! a grăit ea. Şi cu o mişcare bruscă şi—a desfăcut cămaşa.
—Priveşte ! a spus ea.
—Ce ?
—Pipăie aici !

Mi—a luat încet mîna şi şi—a pus—o pe braţ ; am simţit ceva ce părea să fie sînge.
—Cînd am văzut că ţi—ai fracturat umărul, a zis ea, mi—am muşcat braţul cît am putut de tare, ca să mă doară rău, pentru că prietenii trebuie să sufere împreună.

A spus asta cu o energie sălbatică, iar ochii ei reflectau lumina lunii ca nişte diamante. Ceea ce făcuse ea era absurd, dar m—am simţit foarte emoţionat şi mi—a venit să plîng.
—Ce prost eşti ! spuse ea, ghicindu—mi emoţia. Şi tu ai fi făcut la fel pentru mine ! Uite, ţi—am adus nişte struguri pe care i—am luat din ladă. Ţi—e foame ?
—Mi—e sete ! Strugurii au să—mi facă bine.

S—a dus apoi să—mi aducă o cană cu apă, fără să facă mai mult zgomot, ca o umbră.
—Şi—acum, a zis ea, trebuie să dormi — îmi apăsă capul pe pernă — trebuie să te vindeci repede ca să putem fugi. În ziua în care vei putea merge, vom pleca. Nu vreau să te mai urci pe prăjină, meşteşugurile astea nu sînt pentru tine.
—Şi dacă mă forţează Lapolade ?
—El ! Mai degrabă am să—l pun pe Berbecu să—l mănînce, că nu—i mare lucru : o lovitură de labă, o muşcătură şi trosc !

În pragul uşii, înainte de a o închide, mi—a făcut un semn prietenesc.
—Dormi !

Mi s—a părut că umărul mă durea mai puţin. Am găsit o poziţie în care să mă pot întinde şi să pot dormi, gîndindu—mă la mama cu emoţie, dar fără prea multă tristeţe.

Mai supărător în accidentul meu era faptul că ne întîrzia fuga şi ne—o amîna, fără doar şi poate, pentru anotimpul rece. Aş fi putut să mă culc în plin cîmp în nopţile frumoase de vară, dar în noiembrie, cînd nopţile puteau fi lungi şi friguroase, cu ploi, poate şi cu zăpadă !...

Dielette nu mă lăsa să fac nimic şi tot ea îngrijea animalele. Arăta mai multă nerăbdare decît mine să mă vadă vindecat şi, cînd îi spuneam cîteodată că ar fi mai prudent să aşteptăm primăvara, se supăra.
—Dacă rămîi cu ei, spunea, în primăvară vei muri. Lapolade vrea să te înveţe un număr la trapez din care n—ai să mai scapi. Şi apoi, ne îndepărtăm de Paris : la primăvară vom fi poate în sud.

Acesta era un motiv hotărîtor. Trebuia să mă grăbesc să mă vindec.

În fiecare dimineaţă treceam la inspecţie în faţa Dielettei : asta însemna să mă sprijin cu spatele de peretele harabalei şi să ridic braţul cît puteam. Ea făcea cu cuţitul un semn pe perete la înălţimea la care mă opream şi, astfel, comparînd această înălţime cu cea din ajun, urmăream zi de zi mersul vindecării.

De la Alencon sosisem la Vendome şi de la Vendome la Blois.Trebuia să mergem la Tours, unde eu aveam să reiau exerciţiile ; din această cauză stabilisem cu Dielette să părăsim caravana la Blois şi să pornim spre Paris prin Orleans.

Îmi dăduse banii ei şi cumpărasem de la un anticar din Vendome o veche hartă rutieră a Franţei. Îmi fabricasem un compas dintr—un ac de păr şi socoteam distanţa dintre Blois şi Paris ca la patruzeci de leghe ; era destul de mult pentru luna noiembrie, cînd zilele au cel mult zece ore de lumină.

Ar fi putut oare Dielette, care nu ştia să meargă pe jos, să facă etape de cîte şase leghe ? Ea o afirma vitejeşte, dar eu mă îndoiam. În orice caz, călătoria ar fi durat o săptămînă. Din fericire, ea îşi sporise economiile care se ridicau acum la zece franci, provizia noastră era făcută, pantofii mei terminaţi şi Dielette avusese norocul să găsească pe drum o pătură veche de cal, pe care ne bizuiam mult ca să ne învelim noaptea.

Eram gata deci şi nu mai aşteptam, ca să plecăm, decît vindecarea completă a umărului meu, care — după socotelile noastre şi mai ales după progresele constatate din crestăturile de pe perete — trebuia să coincidă cu sfîrşitul şederii noastre în Blois. Dar revolta lui Berbecu, de obicei atît de paşnic, ne—a întîrziat din nou.

Într—o seară, doi englezi, care o aplaudaseră mult pe Dielette, s—au apropiat de ea după ieşirea publicului şi i—au cerut să—şi repete numărul.

Lapolade a acceptat această propunere, cu atît mai mult cu cît venea din partea unor oameni pe care o cină abundentă părea să—i fi predispus la generozitate. Dielette a intrat din nou în cuşcă.

—E fermecătoare copila asta !

—Foarte curajoasă.

Şi au început iar să aplaude. Nu ştiu ce pornire de orgoliu trezise invidia lui Lapolade, încît acesta spuse că Dielette era în stare să se joace atît de liniştită cu leul doar datorită educaţiei pe care el, Lapolade, ştiuse să i—o dea.

—Dumneata, spuse cel mai tînăr dintre cei doi englezi, un băiat foarte frumos, blond şi cu chipul roz, dumneata eşti un palavragiu, n—ai să intri în cuşcă !

—Zece ludovici contra unul că nu vei intra, spuse al doilea.

—Ţin pariul.

—Bine, dar fetiţa va ieşi afară şi dumneata vei intra singur.

Poate că este o prejudecată credinţa că—ţi trebuie un mare curaj ca să intri în cuştile animalelor sălbatice.

—Cravaşa, s—a adresat Lapolade Dielettei.

—Rămîne stabilit, a zis englezul cel tînăr, că fetiţa iese şi nu mai intră înapoi.

—Stabilit !

Eram acolo : Iedu, doamna Lapolade, muzicanţii şi eu care trebuia să deschid uşa cuştii. Lapolade s—a dezbrăcat de costumul de general.

—Dacă leul acesta e deştept, a spus unul dintre englezi, n—o să—i facă nici un rău, are carnea prea tare.

Şi au început amîndoi să glumească, bătîndu—şi joc de patronul nostru, ceea ce ne făcea să rîdem cu poftă.

—Berbecu era destul de inteligent ca să—şi amintească de loviturile de furcă pe care Lapolade i le administra deseori printre gratii şi începuse să tremure cînd acesta intrase curajos în cuşcă, cu cravaşa ridicată.

Această atitudine a animalului l—a încurajat pe Lapolade, care a crezut că—l stăpîneşte pe bătrînul leu, şi i—a ars una cu cravaşa, ca să—l facă să se ridice. Dar loviturile de cravaşă nu seamănă cu cele de furcă ! Berbecu înţelese că—şi avea duşmanul în puterea lui ; o sclipire de curaj îi fulgeră creierul abrutizat. S—a ridicat în două labe şi, înainte ca Lapolade să fi putut face un pas, s—a aruncat peste el. Lapolade s—a prăbuşit sub cele două labe cumplite, ale căror gheare ieşiseră din teacă, iar leul şi l—a rostogolit sub pîntece, cu un urlet răguşit.

—Mor ! a strigat Lapolade.

Arcuit deasupra lui, leul ne privea printre gratii ; ochii îi aruncau flăcări, îşi lovea coastele cu coada, făcîndu—le să răsune ca o tobă.

Iedu a luat o furcă şi l—a lovit cu putere ; Leul nu s—a mişcat. Atunci unul dintre englezi a scos din buzunar un revolver şi s—a apropiat de urechea leului, care aproape atingea gratiile.

Dar doamna Lapolade i—a împins în sus braţul, cu un gest rapid.

—Nu—l omorîţi ! a strigat ea.

—Oho, a spus englezul, îşi iubeşte mai mult leul decît soţul ! Şi şopti cîteva cuvinte într—o limbă străină.

Gălăgia, strigătele o atraseră pe Dielette, care alergă spre cuşcă. Una dintre gratii era astfel aşezată, încît se putea da deoparte, promiţînd trupului ei plăpînd să iasă. În caz că ar fi fost luată prin surprindere (însă nu şi leului să—şi scoată capul mare pe acolo).

Ea îndepărtă bara aceea şi intră în cuşcă, fără ca Berbecu, care stătea cu spatele, s—o vadă.

Neavînd cravaşa, i—a sărit curajoasă pe coamă. Surprins de acest atac şi neştiind de unde vine, leul s—a întors atît de brusc, încît a trîntit—o pe gratii. Dar, văzînd cine era, şi—a lăsat jos laba pregătită s—o strivească şi, ridicîndu—se de pe Lapolade, s—a dus să se ghemuiască într—un colţ.

Lapolade nu murise, dar era atît de plin de răni, încît a trebuit să fie scos pe braţe, în timp ce Dielette domina cu privirea leul ruşinat.

Ea însăşi a ieşit şchiopătînd : leul îi răsucise piciorul şi avea o entorsă care a ţinut—o timp de opt zile imobilizată pe un scaun ; în vremea aceasta, Lapolade zăcea la pat, pe jumătate mort, sfîşiat, scuipînd sînge.

În sfîrşit, după cincisprezece zile Dielette mi—a spus că putea să meargă fără durere şi că venise momentul să ne punem planul în aplicare. Imobilizat de rănile sale, Lapolade n—ar mai fi putut să ne urmărească.

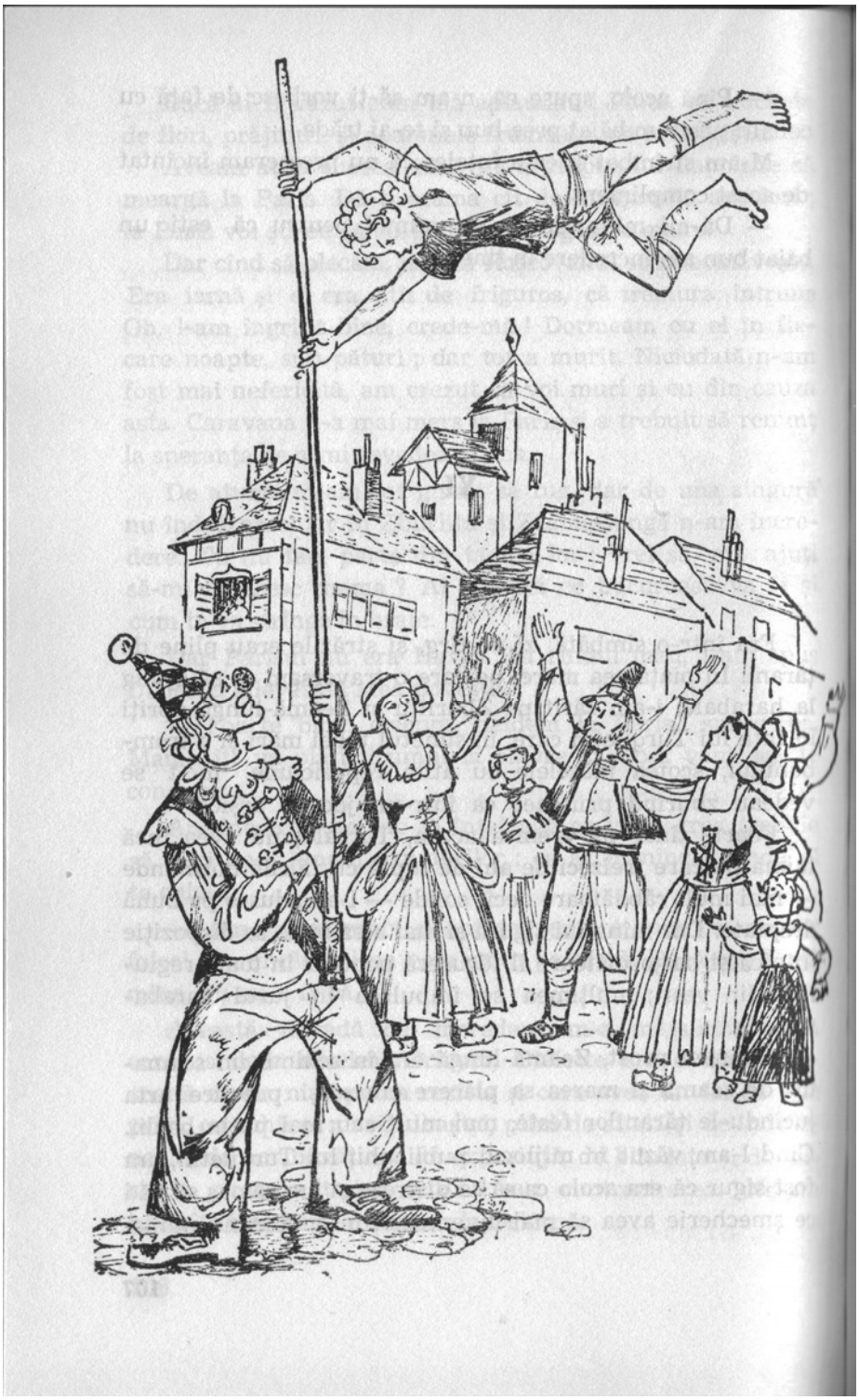

XII.” AM PORNIT IAR LA DRUM”

Era în trei noiembrie, dar toamna era frumoasă şi, dacă ne grăbeam, puteam spera să ajungem la Paris înainte de a începe vremea rea. Mult—discutatul nostru plan fusese definitiv stabilit astfel : nefiind supravegheat, eu voi ieşi primul din baracă, luînd cu mine tot bagajul, adică provizia de pesmet, o sticlă, pătura, pantofii mei de schimb, un mic pachet cu rufe, care fusese ascuns de Dielette în cufărul meu, o cratiţă de tinichea — ce mai ! o întreagă gospodărie.

Apoi, cînd soţii Lapolade vor adormi, Dielette se va scula, va ieşi din vagon şi va veni să mă întâlnească pe bulevard, lîngă un copac pe care—l însemnasem.

Am ajuns acolo cînd bătea ora unsprezece, dar Dielette a venit abia la miezul nopţii. Începusem să—mi pierd speranţa şi mă temeam că a fost descoperită, cînd i—am auzit paşii uşori pe bulevard. Cînd a traversat o fîşie de lumină, am recunoscut pelerina roşie în care se înfăşură, cînd venea, după reprezentaţie, să asiste la paradă.

—Am crezut că n—am să mai scap niciodată, a spus ea gîfîind ; Lapolade gemea ca o focă, nu voia să mai adoarmă odată. Pe urmă, m—am dus să—mi iau adio de la Berbecu. Bietul Berbecu ! O să fie grozav de necăjit ! Ai luat totul?

Nu era momentul să ne apucăm să facem inventar, aşa că i—am amintit că puteam fi surprinşi şi că trebuie să ne grăbim să ajungem afară din oraş.

—Bine, a spus ea, să plecăm, dar mai întîi dă—mi mîna.

—De ce ?

—Ca s—o pui într—a mea şi să ne legăm amîndoi pe viaţă şi pe moarte. Vrei să juri cu mine ?

—Sigur că vreau !

—Atunci, dă—mi mîna şi spune după mine ; ne vom ajuta pe viaţă şi pe moarte !

—Pe viaţă şi pe moarte !

Mi—a strîns mîna şi m—am simţit foarte emoţionat de căldura cu care a rostit această formulă.

În oraşul pustiu domnea o linişte misterioasă, tulburată doar de murmurul unei fîntîni, care se vărsa clipocind în rîu, şi de tînguiala felinarelor ce scrîşneau la capătul lanţurilor de fier, în bătaia vîntului. Legănatul lor arunca mari umbre mişcătoare pe pavajul străzii.

—Şi—acum să mergem, spuse ea, luînd—o înainte;

Nu a trecut mult de cînd am ieşit din oraş şi am ajuns în cîmp. Mergînd în urma ei, o examinam curios; mi se părea că ţine braţul stîng încovoiat, ca şi cum ascundea ceva sub pelerină. Din moment ce tot bagajul era la mine, ce putea fi acolo ? Am întrebat—o.

—Este rezeda mea, îmi răspunse, desfăcîndu—şi pelerina.

Am zărit un ghiveci mic, înfăşurat în hîrtie aurită : îngrijise dintotdeauna floarea asta, care—şi avusese locul într—una din ferestruicile vagonului, cu o rîvnă sălbatică, enervîndu—l deseori pe Lapolade.

—Cum, vrei să ducem şi floarea ? i—am spus, destul de necăjit de acest bagaj suplimentar.

—S—o fi lăsat acolo ? Ar fi murit ! Nu—i de ajuns Berbecu ? Bietul Berbecu ! Tu nu ştii că atunci, la plecare, am simţit dorinţa să—l iau cu mine. Cum mă mai privea ! Cu siguranţă că bănuia ceva.

Să—l luăm pe Berbecu cu noi, mi s—a părut o idee nespus de caraghioasă ; ţinut în lesă, probabil, ca un cîine. Nu m—am putut împiedica să zîmbesc.

Dielette a vrut să facă împărţirea bagajelor şi am avut de furcă pînă să reuşesc să iau mai mult decît ea. Fără să fie frig, noaptea era răcoroasă, iar cerul era spuzit de stele sclipitoare, pe un fond albastru—cenuşiu. Totul dormea pe cîmpie ; copacii încremeniţi nu scoteau nici un foşnet, nici un murmur, şi nu auzeam nici unul din acele zgomote de păsări sau insecte, care însufleţesc nopţile de vară. Doar în răstimpuri, cînd treceam prin faţa vreunei locuinţe, ne urmăreau cîinii cu hămăitul lor. Lătratul lor stîrnea altul, în vecini, şi lătrăturile se pierdeau tot mai departe în întunericul tăcut, precum strigătul santinelelor care se avertizează şi—şi răspund.

Pentru a ne pune la adăpost de Lapolade, în caz că ar fi vrut să ne urmărească, trebuia să mergem toată noaptea.

Îmi fusese teamă că Dielette nu mă va putea urma, dar n—a pomenit de oboseală decît către dimineaţă. Traversasem multe sate adormite şi bornele drumului ne spuneau că eram la cinci leghe de Blois. O lumină galbenă urca pe cer, în faţa noastră ; cocoşii treziţi se chemau de la o poiată la alta, pe la case începeau să se vadă lumini în spatele obloanelor. Curînd ne—am încrucişat cu cai şi căruţaşi, care, cu pas leneş, se duceau la muncă.

—Acum, a spus Dielette, să ne odihnim, nu—mi mai e frică !

—Deci ţi—a fost frică ?

—Te cred, încă de la Blois !

—De cine ?

—De linişte ! Nu—mi place liniştea, şi pe urmă umbrele care ba se lungesc, ba se micşorează, fac

să—mi bată inima cînd prea repede, cînd prea încet.

S—a făcut ziuă în timp ce mîncam din pesmeţii mei. O dimineaţă cenuşie şi umedă ne—a dezvăluit o cîmpie întinsă, golaşă cît vedeai cu ochii, unde, printre pîlcuri de copaci, răsăreau case deasupra cărora urcau încet şuviţe de fum gălbui. Porţiuni de pămînt proaspăt răscolit alternau cu fîşii de mirişte ; nicăieri nu se vedea nici pic de verdeaţă.

Stoluri de corbi străbăteau greoi cerul, împărţindu—se în cîrduri mici, ca să se pogoare apoi în jurul plugurilor şi grapelor, care lucrau ici—colo, pe ogoare.

Am pornit din nou la drum şi am mai străbătut două leghe, dar oboseala începuse să ne îngreuneze mersul şi Diedette cădea din picioare de somn. Era atît de istovită, încît a dormit cinci ore fără să se trezească.

Marea mea grijă pentru călătoria aceasta era să ştiu cum ne vom petrece nopţile. Eu aveam experienţa dormitului sub cerul liber şi gîndul la frigul din acest anotimp mă neliniştea. De aceea, cînd am pornit iar la drum, am hotărît să nu ne oprim decît cînd vom fi găsit un loc bun şi bine adăpostit, indiferent cît de lungă sau scurtă ar fi fost distanţa.

Am dat de acest loc la poalele zidului unui parc, unde vîntul îngrămădise un morman de frunze uscate.

Fiindcă era abia ora patru, am avut tot timpul să pregătesc culcuşul nostru înainte de căderea nopţii.

Am adunat din pădure mai multe braţe de frunze moarte şi le—am adăugat celor de lîngă zid, le—am îndesat bine şi, deasupra, am fixat în crăpăturile pietrelor cîteva crengi pe care le—am întărit înfigîndu—le în pămînt. Am obţinut astfel nişte stinghii peste care am întins pătura ; aveam deci un pat şi un acoperiş.

Dielette s—a arătat foarte mulţumită de întocmirea asta. Coliba asta ca de pădure era foarte ciudată, era ceva ca în *Tom Degeţel*.

Ah, dacă ar fi avut unt, ar fi făcut acum o supă ! Nu—i mai era frică.

Totuşi, cînd a început să se lase seara, după ce ne mîncasem cina compusă, ca şi dejunul, din pesmeţi, cînd lumina roşie ce mai stăruia la apus s—a stins de tot, cînd păsările cocoţate prin brazii rămuroşi au tăcut, cînd umbra a cuprins parcul, mi s—a părut mai puţin liniştită.

—Ţi—e somn ? m—a întrebat ea.

—Nu !

—Atunci, dacă vrei, nu te culca decît după ce adorm eu. O să—mi fie mai puţin frică.

Nu eram prea rău adăpostiţi sub pătura noastră, totuşi, prin găurile ei destul de numeroase, vedeam stelele lucind pe cer şi, cu toate că întreaga fire dormea, auzeam mici zgomote nelămurite, care ne înştiinţau că nu ne aflăm într—o casă.

Dielette s—a tot răsucit agitată destul de mult timp, dar, pînă la urmă, oboseala a învins şi a adormit. Foarte fericit că nu trebuia s—o mai veghez, am făcut la fel ca ea.

Avusesem dreptate să mă tem de răcoare ; ne—a trezit înaintea zorilor.

—Ţi—e frig ? m—a întrebat Dielette, simţindu—mă că mă mişc. Eu una am îngheţat.

Nu mai era nimic de făcut : epuizasem toate măsurile de precauţie, aşa încît trebuia să adormim din nou, aşteptînd să vină ziua.

Mie mi—a fost cu neputinţă, eram sloi de gheaţă şi, în ciuda tuturor eforturilor, nu mă puteam împiedica să nu tremur din tot corpul. Mai auzeam în preajma noastră şi un zgomot care mă neliniştea ; pe pămînt, frunzele pîrîiau ca şi cînd le—ar fi călcat în picioare mii de gîngănii.

—Auzi ? întrebă Dielette în şoaptă.

Cu toată dorinţa mea de a o linişti, n—aveam cum să—i spun că nu—i nimic şi, dealtfel, începusem să nu mai fiu nici eu atît de sigur de mine. Voiam să fiu curajos pentru că trebuia să—mi protejez prietena, dar dacă aş fi fost singur, probabil că aş fi rupt—o la fugă.

Timp de peste o jumătate de oră, am stat fără să îndrăznim să ne mişcăm. Auzeam dinţii Dielettei clănţănind, tremuratul trupurilor noastre răvăşea patul, de frunze, iar afară stăruia acelaşi pîrîit.

Zgomotul egal şi continuu a sfîrşit prin a—mi reda puţin curaj, căci, dacă ar fi fost produs de un om sau de vreun animal, ar fi fost variat. Trebuia să văd ce este !

Am ridicat puţin pătura şi lumina albă a lunii, care cădea dintr—un cer înstelat, mi—a arătat că împrejurul nostru totul era neschimbat.

Încurajat, m—am sprijinit cu mîna pe frunze, ca să mă aplec afară şi să văd mai departe ; frunzele au pîrîit : erau ţepene, învelite într—o crustă compactă. Venise îngheţul !

Asta ne—a liniştit, dar nu ne—a încălzit deloc ; dimpotrivă, ştiind că dăduse gerul, ni s—a făcut şi mai frig. Dar odată, am auzit—o pe Dielette sculîndu—se.

—Ce—ai ?

—Rezeda mea ! Rezeda mea ! O să îngheţe şi o să moară!

A luat—o în braţe şi a ascuns—o sub pelerină, s—o încălzească.

Cît era ceasul ? Era dimineaţă, sau încă noapte ? Luna coborîse, dar nu ştiam ora la care apunea.

În curînd nu a mai fost cu putinţă să rămînem în adăpostul nostru ; cu toate că eram ghemuiţi şi strînşi unul într—altul, abia mai puteam vorbi de tare ce dîrdîiam.

Ne—am hotărît să pornim iar la drum ; cel puţin, dacă mergeam, ne puteam încălzi.

A trebuit să ne strîngem tabăra şi s—o încărcăm în spinare, dar s—a ivit o dificultate : Dielette voia să—şi adăpostească rezeda şi nu găsise nimic mai bun decît s—o ţină sub pelerină, din care cauză un braţ îi rămînea ocupat şi o stînjenea. I—am propus să părăsim planta, dar ea mi—a răspuns supărată că eram lipsit de inimă şi n—am mai îndrăznit să stărui.

Iată—ne, aşadar, din nou pe drumul mare, noaptea, pe îngheţ. Călătoria se anunţa prost, totuşi nu îndrăzneam să—i împărtăşesc Dielettei temerile mele. Ea păşea curajos şi găsea mereu cîte un cuvînt vesel, care ne îmbărbăta.

După o oră de mers pe drumul de ţară, am auzit cocoşii cîntînd şi ne—a venit să rîdem la gîndul că în curînd se va lumina de ziuă. Ne încălzisem şi ne povesteam, rîzînd pe seama spaimelor noastre nocturne, ne—am şi ciorovăit un pic şi pînă la urmă a rămas hotărît că eu eram mai curajos decît ea, dar că ea era mai puţin proastă ca mine.

De frică să nu fim surprinşi pe drumul către Paris, unde Lapolade ar fi trebuit să ne caute, dacă ne urmărea, am luat—o pe cel care de la Blois duce la Chartres. După ce am cercetat harta, am văzut că nu era decît un ocol neînsemnat.

În seara aceea am depăşit Châteaudun. Ziua fusese caldă, dar seara s—a lăsat frig şi am luat hotărîrea să dormim la un han.

Asta însemna să ne vîrîm în nişte cheltuieli serioase, dar era mai bine aşa decît să murim de frig.

—Cînd nu vom mai avea bani, a spus Dielette, am să cînt prin sate şi o să cîştigăm cîte ceva.

A rostit vitejeşte aceste vorbe, atît de sigură de ea, încît încrederea ei mi s—a transmis şi mie.

Dar nu—i chiar atît de uşor să cîştigi bani cîntînd ; asta aveam să aflăm curînd, dar şi cît de repede se cheltuiesc banii.

La două leghe de Châteaudun, am fost primiţi într—un han şi ni s—a cerut patruzeci de gologani pentru o noapte. Pe deasupra, a mai trebuit să spunem cine sîntem şi unde ne ducem ; noroc că ne ticluisem din timp o minciună : ne duceam la Chartres să reţinem un loc pentru caravana noastră, care ne urma de aproape şi care avea să treacă a doua zi, sau poimîine.

Minciuna nu ne venea la îndemînă nici mie, nici Dielettei — era o nevoie care ne umilea.

De la Châteaudun la Chartres drumul taie cîmpii întinse, unde abia se zăresc din loc în loc cîteva sate în mijlocul ogoarelor. Dar lîngă şoseaua propriu—zisă nu este nici o casă.

Ajungînd la Bonneval, care e un tîrg mare, am crezut că vom face avere, dar n—am căpătat decît trei gologani. Nu mai pun la socoteală, printre alte plăceri, apa pe care ne—a aruncat—o în cap un domn care se bărbierea, nici hămăiala cîinelui pe care un măcelar l—a asmuţit asupra noastră şi care a sfîşiat fusta Dielettei. În meseria de cîntăreţ, nu ai parte numai de cîştig.

—Dacă aş fi avut un lup şi tu un fluier, a zis Dielette, am fi cîştigat bani. E ciudat că oamenii nu vor să dea decît celor care au ceva.

Dielette avea o răbdare extraordinară. Nu se necăjea nici din cauza acestor neajunsuri, nici pentru răutăţi.

Din fericire, seara n—a trebuit să mai plătim hanul, căci am fost primiţi la o fermă şi lăsaţi să ne culcăm într—un coşar unde, în preajma oilor, stăruia o căldură plăcută, care ne—a făcut să petrecem cea mai bună noapte a călătoriei noastre.

A doua zi, chiar în clipa cînd plecam, nevasta fermierului tocmai se urca în căruţă ca să se ducă la tîrgul din Chartres. Înduioşată de înfăţişarea obosită a Dielettei, i—a oferit un loc, dar ea a refuzat, privindu—mă într—un chip atît de grăitor, încît femeia a înţeles că Dielette nu voia să se simtă bine în timp ce eu m—aş fi simţit rău şi ne—a luat pe amîndoi în căruţă.

Şi aşa, dormind cînd într—o fermă, cînd într—o cărămidărie, cînd într—un han, mergînd în fiecare zi cît ne ţineau puterile, am ajuns la un mare cătun după Bievre, la numai trei leghe de Paris.

Era şi timpul : nu mai aveam decît unsprezece gologani. Pantofii Dielettei erau ferfeniţă, avea un picior julit, care o durea foarte rău ori de cîte ori porneam la drum după un scurt popas, şi eram atît de obosiţi, încît ridicam picioarele ca şi cum ar fi fost de plumb.

Cu toate acestea Dielette nu se văita, şi dimineaţa era cea dintîi gata de plecare. Cu cei unsprezece gologani nu ne puteam îngădui să dormim la vreun han, dar am avut norocul să întîlnim la Sarclay un pietrar, împreună cu care am făcut o parte din drum şi care ne—a dat adăpost în grajdul său.

—Mîine trebuie să plecăm devreme, a spus Dielette, e sărbătoarea sfintei Eugenia şi vreau să ajung la timp ca să—i pot ura mamei la mulţi ani ; am să—i dăruiesc rezeda.

Biata rezedă ! Era tare desfrunzită, zdrenţuită, îngălbenită, dar mai era încă vie şi cîţiva lujeri mai rezistenţi erau mărturie a ceea ce fusese cîndva.

Am plecat cînd a venit pietrarul să—şi înhame caii, adică dis—de—dimineaţă. Pînă atunci, timpul ne fusese ca prin minune favorabil, rece noaptea şi frumos ziua ; dar cînd am ieşit din grajd, mi s—a părut

că frigul devenise mai pătrunzător. Cerul era acoperit ; nu se vedea nici o stea, şi către răsărit, în locul frumoaselor nuanţe roşii şi arămii cu care eram obişnuiţi de la începutul călătoriei noastre, atîrnau nori grei, cenuşii. Pe deasupra, bătea şi un vînt dinspre nord, care smulgea şi spulbera frunzele moarte. Cîteodată frunzele ne veneau în întîmpinare în batalioane compacte, de parcă ar fi vrut să ne închidă calea. Dielette reuşea tot mai greu să—ţi ţină pelerina deasupra rezedei.

S—a luminat de ziuă, dar o zi întunecată şi palidă.

—Cu atît mai bine că soarele se odihneşte, n—o să ne mai dea la iveală zdrenţele înnoroiate, a zis Dielette, care găsea mîngîiere pentru orice.

—Fii liniştită, o să le spele cerul înainte de a ajunge la Paris.

Credeam că va ploua, dar a început să ningă. Mai întîi zăpada a căzut în chip de fluturaşi mici, duşi de vînt; curînd fluturaşii s—au mărit, devenind un roi des. Crivăţul ne biciuia atît de straşnic faţa cu ei, că ne orbea. Abia făcusem o leghe. Drumul era mărginit de păduri pe amîndouă laturile. A trebuit să căutăm un adăpost, căci nicăieri, pînă departe, nu se vedea vreo casă şi, cu toată graba noastră să ajungem la Paris, ne era cu neputinţă să înaintăm împotriva acestei furtuni de zăpadă.

Şanţuri mărginite de taluzuri, pe care se înălţau carpeni cu frunze uscate pe ramuri, întrerupeau linia pădurilor. Ne—am ghemuit la baza unui taluz care ne—a apărat destul de mult timp ; dar ninsoarea mînată de rafalele de vînt şfichiuia pămîntul ca un nor de pulbere albă şi nu se oprea decît cînd întîlnea un obstacol. Curînd a depăşit creasta taluzului şi a căzut pe partea unde ne adăposteam ; trecea viscolită peste capetele noastre şi ne aluneca pe gît, topindu—se. Am vrut să ne apărăm cu pătura, dar vîntul a dat—o repede peste cap.

Hainele noastre nu mai erau decît nişte zdrenţe, care nu ne apărau deloc de frig. Am văzut—o pe Dielette învineţindu—se şi, cînd a început să tremure, s—a ghemuit în mine, dar îmi era prea frig şi mie ca s—o mai pot încălzi. Zăpada, care îmi intra pe după gît, ajungea în pantofi transformată în apă ; eram mai ud decît dacă m—aş fi aruncat într—o gîrlă. A trebuit să stăm astfel timp de două ore, fără ca vîntul să slăbească. Ninsoarea părea că nu cade din cer ci aluneca orizontal, cu repeziciune, ca mii de săgeţi albe ; cîteodată, se învolbura şi suia în vîrtejuri.

Cu toate acestea Dielette nu părăsise rezeda, o ţinea strîns lipită de ea, adăpostită sub pelerină, dar zăpada care i se furişa prin haine pătrundea peste tot. Cînd a văzut că pămîntul din ghiveci era alb de nea, a vrut să mi—o dea mie.

—Ce vrei să fac eu cu ea ?

—Încearcă să mi—o salvezi, te rog.

Mă supăra s—o văd că se necăjeşte atît de rău cu planta asta şi, ridicînd din umeri, i—am arătat că avea degetele înţepenite pe ghiveciul îngheţat.

—Ah ! făcu ea furioasă. De ce nu mi—ai spus dinainte să—l arunc ?

Eram într—o stare în care certurile încep uşor şi ne—am aruncat cîteva vorbe repezite, primele între noi ; apoi, tăcînd amîndoi, am început să privim drept înainte cum ningea.

Dar curînd i—am simţit mîna care o căuta pe a mea.

—Vrei s—o arunc ? a spus ea cu tristeţe.

—Doar vezi bine că e moartă, frunzele îi sînt negre şi moi.

N—a răspuns nimic, dar am văzut că i—au dat lacrimile.

—O, mămica mea ! Atunci n—am să—i duc chiar nimic ?

—S—o păstrăm, am zis eu, şi am luat ghiveciul. Zăpada cădea necontenit, dar vîntul se liniştise ; pe nesimţite s—a oprit cu desăvîrşire şi atunci ninsoarea a început să se îndesească, cu fulgi mari. În cîteva clipe pămîntul s—a acoperit cu o pătură albă, groasă, care creştea în jurul picioarelor noastre ca şi cum zăpada ar fi vrut să ne îngroape încet, sub acest linţoliu.

Asta a durat mai mult de o oră. Copacii se încovoiau sub povara albă, iar peste pătura noastră, care ne apăra cît de cît, simţeam o greutate de cîteva livre. Ghemuiţi unul într—altul, nu ne mai mişcăm, nu mai vorbeam, frigul ne paralizase şi sînt convins că nici unul dintre noi nu—şi mai dădea seama de primejdia în care ne aflam.

În sfîrşit, fulgii s—au făcut mai mici, mai uşori, şi ninsoarea s—a oprit. Cerul era negru ca ardezia, luminat doar de pămîntul alb.

—Să mergem, a spus Dielette.

Am ajuns din nou la şosea, unde ne înfundam în troiene pînă la genunchi. Cît vedeam cu ochii nu se

zăreau nici căruţe pe drum, nici ţărani pe cîmpie. Singurele fiinţe vii în acest pustiu erau nişte coţofene cocoţate pe copacii din marginea şanţurilor, care păreau să—şi bată joc de noi cu ţipetele lor, cînd treceam pe lîngă ele.

După ce—am traversat un sat, am ajuns pe creasta unei măguri şi am zărit un nor de fum plutind deasupra unui oraş imens, care se întindea dezordonat între două coline albe. Pînă la noi ajungea un zgomot confuz, asemănător cu murmurul mării.

—E Parisul ! spuse Dielette, şi parcă ne era mai puţin frig, ne simţeam mai puţin obosiţi.

Pe drum se vedeau căruţe care se îndreptau către oraş. Totuşi nu ajunsesem încă, şi cînd am coborît în cîmpie şi n—am mai văzut în faţa noastră acest ţel mult dorit, oboseala, istovirea au pus din nou stăpînire pe noi. Alunecam la fiecare pas şi nu înaintam deloc, iar veşmintele ude fumegau.

Zăpada de pe drum era mai puţin albă, apoi n—a mai fost decît o mîzgă neagră ; căruţele pe care le întîlneam, sau care ne depăşeau, se perindau una după alta fără întrerupere ; apăreau case după case şi pe cîmpuri se vedeau, ici—colo, roţi mari, negre, cu grămezi de pietre împrejur, în pofida energiei sale, Dielette, căreia îi curgea sudoarea pe frunte şi şchiopăta rău de tot, a fost nevoită să se oprească şi să se aşeze pe o bancă, la poarta unei case, pe care am curăţit—o de troianul ce o acoperea.

—Întreabă dacă mai avem mult de mers, mi—a spus ea, văzînd un căruţaş care trecea.

—Unde vă duceţi ? a grăit acesta, cînd l—am întrebat.

—La hale.

—Ei, atunci mai aveţi vreo oră şi jumătate pe puţin !

—N—am să mai rezist deloc, zise Dielette, auzind răspunsul. Era lividă, cu ochii stinşi şi abia mai putea să respire.

Am fost nevoit s—o ridic, căci voia să rămînă pe banca aceea, unde ne şi cuprinsese frigul ; i—am vorbit despre mama ei şi şi—a recăpătat curajul. Mai era puţin pînă să ajungem, nu mai aveam nevoie de bagaje, aşa că le—am părăsit pe bancă şi i—am spus să se sprijine de mine.

Am pornit iar la drum.

—Ai să vezi că mama te va îmbrăţişa, spunea ea, şi apoi ne va oferi supă bună şi prăjituri. Eu, la început, am să stau opt zile în pat, fără să mă scol.

La barieră am întrebat de drumul spre hale. Ni s—a spus s—o luăm drept înainte, pînă la Sena. Străzile Parisului erau chiar mai murdare şi mai alunecoase decît şoseaua. Unii oameni se opreau să ne privească trecînd ; în mijlocul mulţimii şi al vehiculelor, zăpăciţi, uzi, plini de noroi, cu hainele în zdrenţe, păream două păsările pierdute.

Speranţa îi dăduse Dielettei forţe noi şi mergeam totuşi destul de repede.

Ajunşi la Sena, am fost îndreptaţi spre Pont—Neuf şi, ţinînd—o drept înainte, am dat peste biserica Saint—Eustache.

Cînd am zărit cadranul aurit, am simţit—o pe Dielette tremurînd lipită de mine.

—Orologiul, zise ea, uite orologiul ! N—a fost decît o sclipire de bucurie.

—Orologiul este, dar nu găsesc casele. Am dat ocol bisericii.

—Ne—am înşelat, a zis ea, nu e Saint—Eustache.

Am întrebat din nou unde ne aflăm şi mi s—a răspuns: la Saint—Eustache.

Dielette avea o privire rătăcită, nici nu mai putea vorbi, abia îngăimă;

Să căutăm prin toate străzile care dau spre orologiu, am sfătuit—o eu.

S—a lăsat condusă, fără a mai avea acea ardoare care—i scuturase oboseala la sosire, dar n—a recunoscut nici una din străzi.

În faţa bisericii era o întindere mare de teren, de pe care se dărîmaseră casele şi unde lucrau muncitorii.

—Aici era, a spus ea, izbucnind în lacrimi, aici !

—Să întrebăm !

—Ce anume ? Nu ştiu numele străzii, nu ştiu numele mamei, dar aş fi recunoscut casa cu siguranţă.

Nici alţii mai tari ca noi n—ar fi rezistat unei asemenea lovituri. Atîta oboseală, atîtea încercări, o speranţă atît de temeinică ! Am rămas lîngă biserică privindu—ne unul pe altul, năuciţi, înspăimîntaţi, şi mulţimea, compactă în acel loc, ne împingea şi ne lovea cu coatele. Unii trecători se opreau să privească plini de curiozitate cele două ghemotoace de zdrenţe, care arătau atît de straniu.

Mai—puţin lovit în speranţele mele şi mai ales mai puţin epuizat decît Dielette, mi—am venit primul

în fire şi, luînd—o de braţ, am dus—o într—o clădire mare, acoperită, unde erau îngrămădite tot felul de legume. Într—un colţ erau nişte coşuri goale şi am aşezat—o pe unul din ele. Se lăsa condusă cu minţile rătăcite, parcă. Mă uitam la ea şi nu ştiam ce să—i mai spun. Pălise mai tare, buzele i se albiseră şi tremura din tot corpul.

—Ţi—e rău ?

—Ah, măicuţă ! şopti ea şi, fără să suspine, în colţul ochilor i s—au ivit boabe mari de lacrimi.

În jurul nostru era un du—te—vino neîntrerupt. Oamenii strigau, se certau, vindeau, cumpărau, cărau de toate, era o hărmălaie şi un tumult caracteristice activităţii din hale.

N—a trecut mult şi lumea a început să ne dea tîrcoale; la vederea acestor doi copii atît de jalnici în hainele lor, atît de palizi şi obosiţi, dintre care unul plîngea necontenit, curiozitatea mulţimii s—a trezit.

—Ce faceţi aici? a întrebat o femeie voinică.

—Ne odihnim.

—N—aveţi voie să vă odihniţi aici !

Fără să răspund, am luat—o de mînă pe Dielette ca s—o ridic şi să plecăm. Unde ? Habar n—aveam. Dar ea m—a privit cu o expresie de descurajare şi oboseală atît de grăitoare, încît femeii i s—a făcut milă.

—Doar vezi că este prea obosită, a zis ea, nu ţi—e ruşine s—o sileşti să meargă ?

Din întrebare în întrebare, am ajuns să—i povestesc de ce eram acolo, cum venisem de departe ca s—o căutăm pe mama Dielettei şi cum găsisem casa dărîmată.

—Ce mai poveste ! a zis ea, după ce am terminat explicaţiile ; pe urmă, a chemat şi alte femei, care s—au strîns în jurul nostru.

—Deci nu ştii nici numele mamei sale, nici numele străzii, zise o femeie, cînd mi—am reînceput povestirea ; ia spuneţi, voi, astelalte, ştiţi ceva despre o lenjereasă care locuia pe una din străzile unde s—au făcut dărîmări ?

S—au iscat o mulţime de întrebări, răspunsuri şi explicaţii, dar nu s—a ajuns la nimic sigur : cum să dai de o urmă după opt ani ? Casele erau dărîmate de mult timp, lenjerese erau cu sutele. Care din ele era mama Dielettei ? Unde locuia ? Unde s—o cauţi ? Un adevărat haos !

În timpul acestor discuţii, Dielette pălise şi mai mult; tremura atît de tare că i se auzeau dinţii clănţănind.

—Nu vedeţi că micuţa asta a îngheţat ? a spus una din femei. Puişorule, vino şi stai colea lîngă sobiţă.

Ne—a băgat în dugheana ei, unde ne—au urmat şi alte două—trei femei, pe cînd celelalte se întorceau la tejghelele lor, discutînd.

Femeia nu s—a mulţumit numai să ne lase să ne încălzim la sobiţă ; ne—a adus şi două ceşti cu supă, iar după ce ne—a întremat şi ne—a îmbărbătat, mi—a pus în mînă douăzeci de gologani.

Pentru ea era mult, dar cît de puţin era pentru noi, în starea noastră groaznică ! Unde să mergem ? Ce să facem acum ? Eu nu aveam decît să—mi continui drumul pînă la Havre. Dar Dielette ! Ea îşi dădea seama în ce situaţie grea se afla, pentru că, odată ajunşi în stradă, primele ei cuvinte au fost :

—Încotro pornim ?

Biserica era în faţa noastră ; zăpada viscolită, în atmosfera rece ca gheaţa, nu te lăsa să rămîi în stradă.

—Acolo, am zis, arătînd uşa bisericii.

Am intrat; ne—a învăluit o căldură plăcută. Biserica era tăcută, doar cîţiva oameni îngenuncheaţi ici—colo, prin capele. Ne—am refugiat în capela cea mai întunecoasă. „Doamne ! Doamne !" murmura Dielette.

—Ascultă, i—am şoptit eu, din moment ce nu—ţi poţi găsi mama, trebuie să mergem la mama mea.

—La Port—Dieu ?

—Da. Nu—i aşa că nu mai vrei să te întorci la Lapolade ? Te—ai săturat de banda lui, aşa că trebuie să mergi cu mine la mama. Vei lucra cu ea, o să te înveţe meseria ei, iar cînd mă voi întoarce de pe mare, vă voi găsi pe amîndouă. Ai să vezi că mama te va iubi. Şi, dacă vei fi cu ea, eu am să fiu mai liniştit, iar ea o să se plictisească mai puţin, iar cînd se va îmbolnăvi, tu ai s—o îngrijeşti.

Dielette era sinceritatea întruchipată ; a primit cu o bucurie care, mai bine decît orice cuvînt, arăta cît de vie îi era groaza provocată de situaţia ei. N—a făcut decît o singură obiecţiune.

—Mama ta n—o să mă vrea.

—De ce ?

—Pentru că am fost saltimbancă.
—Ei şi ! Şi eu am fost.
—Cu tine nu—i acelaşi lucru, a spus ea cu tristeţe.

Pentru noi era foarte important să ştim unde mergem, dar nu era destul să ai o ţintă, trebuia să şi ajungi la ea. Viitorul ni se părea asigurat, dar prezentul !...

Nu—mi dădeam prea bine seama de distanţa dintre Paris şi Port—Dieu, ştiam doar că era departe.

La Montrouge lepădasem tot ce duceam cu noi, precum nava care aruncă încărcătura în mare, ca să fie mai uşoară şi să nu se scufunde, dar din fericire îmi păstrasem harta rutieră. Am scos—o din buzunar, am întins—o pe un scaun, am început s—o studiez şi am văzut că, pentru a ieşi din Paris, trebuia să mergem de—a lungul Senei.

Pentru moment era esenţialul, mai tîrziu aveam să cercetez şi restul drumului.

Dar cum să parcurgem această cale, cînd nu mai aveam încălţări în picioare, veşminte pe trup şi doar douăzeci de gologani în buzunar ?

Cum să ne încumetăm să pornim la drum în starea de oboseală în care eram, mai ales cu Dielette care, din clipă în clipă, părea că e gata să leşine ? Aci pălea, aci se înroşea şi frigurile o scuturau necontenit. Cum să încercăm să ne petrecem noaptea afară, pe frigul şi zăpada asta, cînd în cursul dimineţii, în plină zi, abia scăpasem de la moarte ?

—Ai putea să faci drumul ăsta ? i—am spus Dielettei.
—Nu ştiu ! Venind încoace, o aveam mereu în faţa ochilor pe mama şi asta îmi dădea curaj ; pe a ta n—o văd.
—Ce faceţi aici ? zise o voce în spatele nostru. Harta era întinsă pe scaun şi era cît se poate de vădit că nu ne folosea drept carte de rugăciuni.
—Haide, ştergeţi—o repede !

A trebuit să ne supunem şi să pornim înaintea paznicului care mormăia printre dinţi.

Nu mai ningea, dar sufla un vînt rece ca gheaţa.

Am pornit iar pe strada pe care venisem. Dielette abia se mai putea tîrî ; întremat de supa pe care o înghiţisem, şi mai ales îmboldit de îngrijorare, nu mă simţeam prea obosit.

Nu mersesem nici zece minute, că Dielette s—a şi oprit.
—Nu mai pot, a spus ea. Uite cum tremur ! Mi—e rău, mă doare pieptul, cred că sînt bolnavă.

A vrut să se aşeze pe o bornă, dar după cîteva minute de odihnă s—a ridicat. Ajunşi la Sena, am cotit la dreapta; cheiul era acoperit cu zăpadă cît vedeai cu ochii şi albeaţa acestei borduri făcea ca apa să pară aproape neagră. Trecătorii, înfofoliţi în paltoane, mergeau repede, iar copiii se dădeau pe gheaţă pe trotuarele pustii.

—E departe ? a întrebat Dielette.
—Ce ?
—Acolo unde ne vom culca.
—Nu ştiu, să nu ne oprim !
—Dar nu mai pot merge. Romain, părăseşte—mă aici ; du—mă într—un colţ şi lasă—mă să mor !

Am luat—o de braţ. Voiam să ieşim din Paris ; mi se părea că afară din oraş am fi putut găsi o cărămidărie, o casă părăsită, un han, un adăpost, în timp ce pe străzile pline de lume, unde fiecare trecea grăbit, unde erau sergenţi de stradă care te priveau atît de urît, mă simţeam pierdut.

Am mai mers încă un sfert de oră, dar fără să înaintăm, pentru că dacă nu ne mai aflam printre case, în schimb eram prinşi între un parapet şi un zid imens, al cărui capăt nu se vedea. Dincolo de acest zid se zăreau copaci împovăraţi de zăpadă şi soldaţi ce făceau de gardă. Dielette nici nu se mai ţinea pe picioare, de fapt o duceam aproape pe sus. În ciuda frigului, îmi curgea năduşeala pe frunte, şi de oboseală, şi de îngrijorare. Simţeam că era bolnavă, la capătul puterilor. Ce avea să se întîmple cu noi ?

Dielette mi—a lăsat braţul şi s—a aşezat, sau mai degrabă s—a prăbuşit pe trotuar, în zăpadă. Am vrut s—o ridic, dar nu s—a putut ţine pe picioare şi s—a lăsat din nou să cadă.
—S—a sfîrşit, a spus ea în şoaptă.

M—am aşezat lîngă ea şi am încercat s—o fac să înţeleagă că trebuia să mergem mai departe. Era ca un obiect neînsufleţit, nu—mi răspundea şi nu mă asculta. Doar mîinile păreau încă vii şi ardeau ca jeraticul.

După cîteva minute a început să mă cuprindă frica, pentru că nimeni nu trecea pe acolo. M—am

ridicat să privesc în depărtare : nimic, doar cele două linii de piatră şi, între ele, zăpada albă. Am rugat—o, am implorat—o să se ridice, dar nu mi—a răspuns. Am vrut s—o duc în braţe şi nu s—a împotrivit, însă după cîţiva paşi am fost nevoit să mă odihnesc pentru că nu mai puteam.

Dielette a alunecat la pămînt, iar eu m—am aşezat lîngă ea. Se terminase : trebuia să murim acolo. Fără îndoială că în copleşeala ei îşi dădea seama de situaţia în care ne găseam, căci s—a aplecat spre mine şi, uşor, cu buzele—i îngheţate şi tremurătoare, m—a sărutat. Asta a făcut să—mi dea lacrimile şi să—mi încleştеze inima.

Speram totuşi că—şi va recăpăta puterile şi că vom putea să continuăm drumul, dar ea n—a mai făcut nici o mişcare. Cu ochii închişi, zăcea lipită de mine şi dacă din cînd în cînd n—ar fi zgîlţîit—o tremurăturile, aş fi crezut că e moartă.

Doi sau trei trecători, surprinşi că ne vedeau căzuţi în zăpadă, s—au oprit nehotărîţi să ne privească, dar apoi şi—au continuat drumul.

Trebuia să fac ceva şi m—am hotărît să cer ajutor primei persoane care ar fi apărut. A fost un sergent de stradă şi chiar el m—a întrebat de ce stăteam acolo. I—am spus că surioara mea era bolnavă şi nu putea să meargă.

Mi—a pus tot felul de întrebări. Cînd i—am spus povestea, pe care o aveam pregătită, că ne ducem la părinţii noştri, la Port—Dieu, departe, pe malul mării, şi că umblam de zece zile, a căscat ochii.

—Haideţi ! a spus el. Fetiţa asta o să moară aici, trebuie să veniţi la post.

Dar Dielette, din ce în ce mai slăbită, nu s—a putut scula ; nu fusese în stare să meargă cînd o rugasem eu, şi n—a putut să meargă nici cînd i—a poruncit sergentul.

Atunci el a luat—o în braţe şi mi—a zis să—l urmez.

Am pornit la drum ; după cinci minute, a fost ajuns de un camarad, căruia i—a povestit ce—i spusesem eu. Acesta, la rîndul lui, a luat—o în braţe pe Dielette şi în curînd am ajuns în faţa unei case, la uşa căreia atîrna un felinar roşu. Într—o sală mare, în jurul unei sobe care duduia, se aflau cîţiva sergenţi de stradă.

Cum Dielette nu putea răspunde, m—au luat pe mine la întrebări şi mi—am spus povestea de la capăt.

—Cred că a murit, a spus unul din poliţişti.

—Nu, dar nici mult nu mai are ; trebuie s—o ducem la biroul central.

—Şi tu, m—a întrebat şeful, ce—ai să faci ? Ai cu ce trăi ?

L—am privit fără să înţeleg.

—Ai bani ?

—Am douăzeci de gologani.

—Bun ! Astă—seară s—o întinzi la drum. Dacă vei fi găsit pe stradă, vei fi arestat.

Învelită în pătură, Dielette a fost aşezată pe o lectică purtată de doi oameni.

Eram năucit. Nu puteam crede că era atît de bolnavă ; voiam să mă conving eu însumi. Dar poliţiştii mă ameninţaseră că mă vor aresta dacă mă vor întîlni pe stradă... Totuşi, i—am urmat. Mi—au dat voie să merg după ei.

După ce—am mers destul de mult timp şi am trecut Sena, s—au oprit într—o piaţă, în fundul căreia se înălţa o biserică mare şi frumoasă ; m—au lăsat să intru odată cu ei. Un domn în haine negre a tras perdelele lecticei ; Dielette era roşie ca macul.

Domnul a început s—o întrebe cu blîndeţe ; am făcut un pas înainte şi am răspuns eu în locul ei, începîndu—mi povestea pentru a treia oară.

—Bine, a spus ei. Răceală, oboseală prea mare, are o aprindere de plămîni. La spital !

A scris cîteva cuvinte pe o hîrtie şi ne—am pus iar în mişcare.

Purtătorii lecticei înaintau cu greutate pe zăpada alunecoasă. Cînd se odihneau, eu mă apropiam de lectică şi vorbeam cu Dielette ; cîteodată îmi răspundea cu o voce chinuită, alteori nu răspundea deloc.

Al doilea drum a durat şi mai mult decît primul. În sfîrşit, ne—am oprit în faţa unei porţi verzi, pe o stradă cu trecători puţini. Apoi am intrat într—o încăpere destul de întunecoasă, unde nişte oameni cu şorţuri albe s—au apropiat de noi.

Fără îndoială că Dielette înţelesese, ca şi mine, că venise momentul despărţirii : a dat perdeaua la o parte şi m—a întrebat, privindu—mă cu ochii scînteietori :

—Mă părăseşti ?

Nu—mi era gîndul decît la Dielette, la izolarea în care se afla. Nu o vedeam decît pe ea, zăcînd întinsă

pe lectica aceea mizerabilă şi rugîndu—mă să n—o las.
—Nu ! i—am spus.
Abia a avut timpul să—mi mulţumească din priviri, dar ce priviri ! Şi au luat—o.
Am rămas în loc năucit, doborît, pînă cînd portarul mi—a spus că trebuie să plec.
—N—am s—o pot vedea ?
—Ba da, duminica şi joia ! Şi—mi trînti uşa în nas.
Mai era puţin pînă la căderea nopţii şi în unele case luminile se şi aprinseseră.
Prima întrebare care mi se punea era să văd unde voi dormi. În rest, grija traiului la Paris, pînă la vindecarea Dielettei, putea să mai aştepte pînă a doua zi. Trecusem de timpul cînd aveam nevoie de un plan bine stabilit şi de toate precauţiile luate dinainte ; obişnuinţa sărăciei prezente te face nepăsător faţă de viitor.
Cu toate că eram absorbit de un singur gînd, nu—mi găseam rezolvarea. Nu ştiam însă că în oraşul acela mare erau destui alţi nefericiţi ca mine care, în aceeaşi clipă, se întrebau unde vor dormi, şi care totuşi aveau să găsească unde să se culce, poate chiar şi ceva de mîncare. Crescut la ţară, nu cunoşteam decît mijloacele la îndemîna unui ţăran : o şură, un grajd, o căpiţă de fîn, dar în cartierul unde rătăceam nu vedeam nimic din toate astea, ci doar case, ziduri şi iar case.
Ieşind de la spital, cotisem la dreapta. La colţul străzii am citit „Strada Sevres" şi m—am trezit pe un bulevard larg, plantat cu arbori bătrîni. Încotro ducea ? Nu ştiam şi nici nu—mi păsa. Din moment ce n—aveam nici o ţintă, îmi era totuna pe ce drum apuc. Mergeam încet, fiindcă, mort de oboseală, abia mă mai puteam tîrî. Nici nu—mi mai simţeam picioarele, pentru că din zori umblasem desculţ prin zăpadă. Pe aleea laterală a bulevardului nişte copii făcuseră un gheţuş ; fără să vreau m—am oprit să—i privesc.
Care nu mi—a fost surpriza cînd, printre cei care treceau prin faţa mea, am descoperit o figură cunoscută : era un băiat care se numea Biboche şi pe care—l văzusem la Falaise, în trupa lui Vignali. Baraca lui era lîngă a lui Lapolade şi ne jucasem deseori împreună.
Cum eram singurul spectator, m—a privit şi, recunoscîndu—mă, a venit la mine.
—Ia te uită ! Ce faci la Paris ? A venit şi leul vostru ? Mă voi duce s—o văd pe Dielette.
I—am spus că plecasem de la Lapolade, că mă aflam la Paris abia din dimineaţa aceea şi că eram în încurcătura, întrucît nu aveam unde dormi ; nu am vorbit despre Dielette şi am încheiat întrebîndu—l dacă socotea că pot fi angajat în trupa lui.
—Sigur că da, dacă eşti un manglitor bun. Te pricepi la manglit ?
Nu—mi prea dădeam seama ce calităţi trebuia să aibă un bun manglitor, dar pentru că întrevedeam un pat în care să dorm, i—am răspuns că le aveam.
—Atunci bate laba ! a zis Biboche.
— Şi patronul ?
—Ce fraier e ţîncul ăsta ! Eu sînt cel care angajează, şi de—acum faci parte din gaşca noastră. Am să te învăţ eu să mangleşti.
Nu cunoşteam această limbă nouă şi desigur că vorbele pe care le auzisem erau folosite de parizieni. Nu voiam să par prea mirat, cu toate că eram foarte surprins să—l văd pe Biboche, o zvîrlugă de băiat în vîrstă de unsprezece ani, în chip de căpetenie de gaşcă.
—Ţi—e frig ? m—a întrebat Biboche văzînd că tremuram.
Şi m—a dus într—o circiumă, unde mi—a dat să beau un pahar de vin fiert.
—Acum, că te—ai refăcut, hai să mergem la masă !
În loc să ne îndreptăm către centrul Parisului, care era la dreapta noastră, am cotit la stînga şi am mers mult timp pe nişte străzi cu trecători rari şi case murdare, cu înfăţişare sărăcăcioasă.
Biboche mi—a văzut mirarea şi mi—a zis rîzînd :
—Ai crezut că am să te găzduiesc la Tuileries ? Într—adevăr, nu m—a dus la Tuileries, ci pe un cîmp. Se înserase de—a binelea, dar nu se întunecase de tot. Am părăsit drumul şi am luat—o de—a curmezişul cîmpului pe un drumeag bătătorit. Biboche s—a oprit la marginea unei gropi mari.
—Aici e, mi—a spus el, dă—mi mîna şi ai grijă să nu cazi.
Am coborît într—un fel de carieră, apoi, după cîteva cotituri printre sfărîmături de piatră, am intrat într—o galerie subterană. Biboche a scos din buzunar o lumînărică şi a aprins—o. Eram din ce în ce mai mirat.

—Încă un minut şi ajungem !

Într—adevăr, aproape imediat am zărit o licărire roşie care lumina cariera : era o grămadă de jeratic lîngă care sta tolănit un băiat de vîrsta lui Biboche.

—Nimeni pînă acum ? a întrebat acesta.

—Nimeni.

—Bine, iată un prieten ; fă—i rost de nişte ghete, că are nevoie de aşa ceva.

Băiatul a cotrobăit pe undeva şi s—a întors aproape imediat cu mai multe perechi de ghete, încît m—aş fi putut crede în dugheana unui cizmar.

—Alege, mi—a zis Biboche, şi dacă eşti obişnuit cu ciorapi, nu te jena, o să—ţi dăm. N—ai decît să ceri!

N—am cuvinte să spun cît de bine m—am simţit cînd picioarele mele îngheţate şi care mă dureau s—au încălzit în ciorapi buni de lînă şi în ghete noi.

Tocmai terminasem să mă încalţ cînd au venit alţi doi băieţi, apoi un al treilea şi al patrulea, şi încă trei: nouă cu totul. Biboche m—a prezentat.

—E un prieten pe care l—am cunoscut în breaslă, e manglitor bun. Şi voi, ăştilalţi, ce—aţi făcut ?

Fiecare şi—a golit buzunarele în jurul focului. Unul adusese o şuncă, altul nişte sticle. Ba unul a scos din buzunar o sticluţă cu biberon de argint.

Ceata întreagă a izbucnit în hohote de rîs şi zeflemele.

— Foarte bine, a zis Biboche, o să bea din el.

Toată lumea s—a aşezat în jurul focului, dar nu pe scaune, ci, simplu, pe pămînt.

Biboche a făcut onorurile cinei şi m—a servit întîi pe mine. De mult nu mai văzusem atîta belşug şi trebuie să spun că nici acasă, nici la domnul Bihorel nu participasem vreodată la un asemenea ospăţ. După şuncă, ne—am înfruptat cu friptură rece de curcan şi apoi cu pateu de ficat. Mi—era atît de foame, încît am stîrnit admiraţia întregii cete.

—Să—ţi fie de bine ! zise Biboche, rezumînd impresiile tuturor. E plăcut să inviţi la masă prieteni care halesc aşa.

Dar hrana, căldura şi mai ales oboseala m—au moleşit curînd.

—Ţi—e somn, nu te jena, mi—a spus Biboche, văzînd că mi se închideau ochii. Îmi pare rău că nu—ţi pot oferi nici „ţăruş" [3], nici „plăcintă", dar, cu toate astea, ai să dormi bine, nu—i aşa ?

La ce—mi puteau folosi „ţăruşul" şi „plăcinta" ca să dorm ? Nu îndrăzneam să întreb ; probabil că erau niscaiva cuvinte alese, care nu se foloseau în provincie.

—Un pahar de punch şi noapte bună, mi—a urat Biboche.

Am refuzat paharul cu punch, ceea ce se pare că a mirat foarte mult asistenţa, şi i—am cerut să—mi spună unde mă puteam culca.

—Te voi conduce eu.

Într—adevăr, aprinzînd o luminare de la foc, a luat—o înaintea mea şi m—a călăuzit într—o galerie laterală a carierei, unde, pe jos, era un strat gros de paie, cu două—trei pături de lînă deasupra.

—Noapte bună, vom sta de vorbă mîine ! Şi a plecat, luînd lumînarea cu el.

Nu prea mă simţeam în largul meu în această carieră, a cărei adîncime nu o puteam pătrunde cu privirea. În acelaşi timp, eram foarte curios să ştiu cine erau noii mei tovarăşi. Buzunarele pline, şunca, biberonul, totul mi se părea suspect. Dar oboseala mă copleşise atît de tare, încît n—a mai lăsat loc îngrijorării, aşa că am adormit imediat ce m—am înfăşurat în pătură. „Vom sta de vorbă mîine" spusese Biboche, deci a doua zi am fi avut timp de explicaţii. Aveam un adăpost, mîncasem bine şi ziua fusese şi aşa destul de grea ca să n—o mai lungesc. Am adormit fără să fiu deranjat de strigătele celor pe care—i auzeam bînd şi rîzînd la cîţiva paşi de mine.

A doua zi m—a deşteptat Biboche, căci fără el probabil că aş fi dormit douăzeci şi patru de ore.

—Na, ia ţoalele astea şi îmbracă—te.

Am lepădat zdrenţele de pe mine şi am tras pe mine hainele pe care Biboche le aruncase pe paie ; era o pereche de pantaloni şi o haină, croite dintr—o stofă cu ţesătura deasă şi moale. De sus, se furişa cu greutate pînă la adîncimea aceea palida lumină a zilei.

---

[3] în argou parizian : nici pat, nici saltea.

În timp ce mă îmbrăcam, Biboche mi—a spus :
—Măi băiete, m—am gîndit la tine şi iată ce—am hotărît. Tu nu prea te pricepi în meserie, nu—i aşa ?
—Nu prea !
—Bănuiam eu, se vede imediat. Dacă ai vrea să lucrezi ca noi, fără să—ţi faci ucenicia, ai da de necaz. Ca să nu se întîmple aşa ceva, am să te pun să lucrezi împreună cu un băiat bun şi ai să—i serveşti drept „şobolan".

Cu toată dorinţa mea de a nu mă face de ruşine dîndu—mă de gol că nu eram la curent cu limbajul parizian, nu puteam lăsa să treacă acest cuvînt fără să cer o explicaţie. Din moment ce urma să fiu un „şobolan" trebuia întîi să ştiu ce era.
—Te—ai îmbrăcat ? m—a întrebat Biboche, văzînd că mă uitam la el.
—Da !
—Atunci să mergem să mîncăm şi după aceea te voi duce acasă la prietenul meu.

L—am urmat. Focul era stins şi nu mai rămăsese nici o urmă din ospăţul din ajun. Lumina zilei, ceva mai puternică pentru că eram mai apropiaţi de ieşire, lăsa să se vadă doar doi stîlpi care susţineau bolta şi, ici—colo, nişte grămezi de pietre.

Dintr—o scobitură a peretelui Biboche a luat o sticlă, pîine şi un rest de şuncă, apoi a zis :
—Să îmbucăm ceva, iar prînzul îl vom lua la noul tău stăpîn.

Mi—am luat inima în dinţi.
—Să nu rîzi de mine, i—am spus, ştii că nu sînt din Paris ; explică—mi te rog ce e acela un „şobolan".

Această întrebare l—a făcut să rîdă cu atîta poftă, că era cît pe—aci să se înece.
—Toţi ăia din ţinutul tău sînt fraieri ! Ei bine, prietene, un „şobolan" e un „ţînc", cu alte cuvinte un copil ca tine şi ca mine, sprinten şi nu prea greoi. Poate că nu ştii nici felul cum o mulţime de negustori îşi închid prăvăliile în timp ce iau masa în bucătărie.

Cu toate că nu înţelegeam ce legătură putea fi între aceste două idei, am răspuns că într—adevăr nu ştiam cum îşi închideau negustorii prăvăliile.
—Cu o stinghie aşezată de—a curmezişul intrării, la mică înălţime, a continuat Biboche, întinzîndu—mi sticla de vin pe care o golise pe jumătate. Stinghia e fixată de un arc care pune în mişcare un clopoţel. Dacă intră cineva, trebuie să împingă stinghia şi atunci clopoţelul sună, iar negustorul, care stă foarte liniştit în camera din dos a prăvăliei, sau în bucătărie, vine să vadă cine intră. Acum ghiceşti la ce foloseşte „şobolanul" ?
—Deloc ; poate doar ca să înlocuiască clopoţelul. Biboche a izbucnit iar într—un rîs care de data aceasta i—a tăiat respiraţia de—a binelea. Cînd a terminat de tuşit, mi—a tras un ghiont zdravăn.
—Dacă mai ai de gînd să spui din astea, anunţă—mă, ca să nu mă faci să mor de rîs. În loc să înlocuiască clopoţelul, „şobolanul" are sarcina să—l împiedice să sune. Pentru asta este trecut peste stinghie şi, fără nici un zgomot, se tîrăşte pînă la tejghea, ia cutia cu bani şi o dă celui care stă afară. Acesta îl ia în braţe, îl trece peste stinghie şi gata : negustorul e ras fără să ştie. Ai priceput ?

Eram năucit.
—Dar asta înseamnă să furi !
—Ei şi !
—Atunci tu... tu eşti un hoţ ?
—Păi da, şi tu ? Tu eşti un nătărău ?

Am rămas fără grai. Mă gîndeam la ce văzusem în ajun şi—mi spuneam că Biboche avea dreptate să—mi zică nătărău. Totuşi trebuia să iau o hotărîre.
—Ascultă, i—am spus, dacă te—ai bizuit pe mine pentru asta, te—ai înşelat.

De data asta n—a mai izbucnit în rîs, ci s—a înfuriat grozav. Îl înşelasem, şi dacă mă lăsa să plec, l—aş fi denunţat.
—Ei bine, nu ! a strigat el. N—ai să pleci de aici şi n—ai să mă denunţi !
—Am să plec !

Mai înainte ca eu să pot spune ceva, s—a năpustit asupra mea, dar, dacă el era mai mlădios şi mai sprinten, eu eram mai puternic, aşa că lupta n—a fost lungă. După primul moment de surpriză, cînd mă trîntise pe spate, am ajuns eu deasupra şi, ţinîndu—l sub mine, i—am spus :
—Mă laşi să plec ?
—Mă vei vinde ?

—Nu.
—Jură!
—Jur ! M—am ridicat.
—Să ştii că nu eşti decît un nătărău, mi—a spus el cu furie, un adevărat nătărău. Ai să vezi dacă ai să poţi trăi cu cinstea ta. Dacă ieri nu m—ai fi întîlnit, azi ai fi fost mort, şi dacă mai trăieşti încă, e pentru că ai mîncat şuncă furată şi ai băut vin furat ! Dacă nu ţi—au îngheţat picioarele, e pentru că ţi—am dat încălţăminte furată, şi dacă nu vei muri de frig cînd vei ieşi de aici, va fi pentru că eşti îmbrăcat cu haine furate.

Nici nu mă gîndisem la hainele acelea atît de bune şi călduroase, în care mă simţeam aşa de bine.
—Vrei să—mi dai lumînarea ? i—am spus.
— Pentru ce ?
—Ca să mă duc să—mi iau hainele vechi.
—Nu am pretenţie la ele. Ţi le dăruiesc,
—Da, dar nu vreau să le păstrez.

M—a urmat, ridicind din umeri, pînă la galeria în care dormisem.

M—am dezbrăcat de hainele pe care mi le dăduse şi am îmbrăcat iar zdrenţele mele jilave. Vă asigur că n—a fost o senzaţie prea plăcută, şi cînd am vrut să încalţ ghetele vechi, am băgat de seamă că pingeaua uneia se desfăcuse de tot.

Biboche mă privea fără să scoată o vorbă ; ruşinat de sărăcia mea, am vrut să mă întorc cu spatele.
—De nătărău, eşti nătărău, a grăit el cu o voce prietenoasă, dar ceea ce faci acum, vezi tu, mă frămîntă aici... Şi s—a lovit cu mîna în piept. Atît de bine e să fii cinstit ?
—De ce nu încerci ?
—E prea tîrziu.
—Dacă vei fi arestat şi condamnat, ce—o să spună mama ta ?
—Mama mea ! Ah ! Dacă aş fi avut una ! Haide, nu—mi mai vorbi despre asta !

Şi pentru că voiam să—l întrerupt, a ţipat :
—Îmi ţii predici ? Lasă—mă în pace ! Dar să ştii că nu vreau să pleci aşa. Dacă nu primeşti hainele astea pentru că sînt furate, vrei să le primeşti pe cele pe care le aveam cînd lucram la Falaise ? Pe acelea le—am cîştigat cinstit. Dacă ai suflet, ia—le !

Am răspuns că le primeam.
—Bine, a urmat el cu vădită mulţumire, hai să mergem să ţi le dau.

Ne—am întors la Paris şi m—a dus într—o casă cu camere mobilate, pe lîngă barieră. Am urcat scara şi am intrat într—o odaie ; aici a scos din dulap o haină şi nişte pantaloni, cu care, îmi aduceam bine aminte, îl văzusem îmbrăcat la Falaise. Mi—a mai dat şi nişte ghete care, fără să fie noi, erau încă bune.
—Acum, du—te cu bine, mi—a spus el, după ce m—am îmbrăcat. Dacă te întîlneşti cu tovarăşii mei, ai grijă să te faci că nu—i cunoşti.

Nu era încă ora zece, aşa încît aveam la dispoziţie toată ziua ca să găsesc unde să dorm în noaptea următoare.

Vremea era uscată. Îmbrăcat călduros, încălţat bine, cu stomacul plin, nu mă neliniştea prea mult greutatea de a găsi un lăcaş la Paris.

Nu mă puteam duce s—o văd pe Dielette.

Am pornit drept înainte, cu gîndul că poate întâmplarea îmi va veni în ajutor.

Dar după două ore nu găsisem nimic, nu—mi venise nici o idee şi totuşi străbătusem cele mai diferite cartiere. Atunci mi—am spus că era mai înţelept să vin chiar eu în ajutorul întâmplării şi m—am îndreptat spre Sena. Aveam de gînd să mă duc la hale. Poate că femeia aceea cumsecade, care—mi dăduse douăzeci de gologani, mi—ar fi putut da de lucru, sau cel puţin m—ar fi îndreptat către cineva la care aş fi putut munci.

La început, nici nu m—a recunoscut în hainele date de Biboche. Apoi, cînd i—am amintit cine eram, m—a întrebat ce făcusem cu sora mea. I—am povestit ce se întâmplase în ajun şi am văzut că era mişcată. Atunci i—am spus că nu voiam s—o părăsesc pe Dielette la Paris, că voiam să aştept pînă avea să se însănătoşească, dar că, pentru asta, trebuia să am de lucru. Nu ştiam cui să mă adresez şi m—am gîndit, am sperat...
—Te—ai gîndit să vii la tuşa Berceau, m—a întrerupt ea, şi bine ai făcut, băiete ! Vezi, mă simt măgulită

că ai citit pe faţa mea că nu eram femeia care să lase un copil în stradă. Nu sîntem bogaţi, dar avem suflet.

A mai chemat vreo două—trei vecine şi au ţinut sfat ca să vadă la ce puteam fi folosit. Era destul de anevoios, fiindcă la hale nu era obiceiul să fie puşi copiii la muncă, în sfîrşit, după discuţii îndelungate, după ce m—au supus la vreo zece interogatorii şi după ce au căzut de acord că ştiam să scriu bine, au hotărît cu toatele că aş putea fi angajat să scriu anunţurile de licitaţii, bineînţeles dacă mi se putea găsi un post.

N—am asistat la demersurile care, după cum mi s—a spus, au fost rodnice. Tot ceea ce ştiu este că a doua zi de dimineaţă, la ora cinci, am fost instalat în spatele unui pupitru, la vînzarea peştelui, şi am fost însărcinat să copiez nişte „buletine" scurte. Era cît se poate de uşor, scriam repede şi citeţ. Cînd a venit tuşa Berceau să vadă dacă munca mea era mulţumitoare, i s—a răspus că treaba mergea foarte bine şi că puteam căpăta treizeci de gologani pe zi. Nu era o avere, dar pentru că tuşa Berceau mă lăsa să mă culc în dugheana ei, îmi era prea de ajuns pentru de—ale gurii.

Dielette intrase în spital luni, aşa că am aşteptat joia cu multă nerăbdare şi, după ce mi—am terminat treaba la vînzări, m—am îndreptat spre strada Sevres. La hale căpătasem o grămadă de portocale, cu care îmi erau pline buzunarele. Mînat de îngrijorare, am ajuns înainte de deschiderea porţilor. Era vie, ori moartă ?

Cînd mi—au indicat sala, am început să alerg, dar m—a oprit un infirmier spunîndu—mi că voi fi imediat dat afară dacă mai fac zgomot. Am început să merg în vîrful picioarelor. Dielette trăia şi se simţea mai bine ! N—am să uit niciodată expresia ochilor ei atunci cînd m—a văzut: „Ştiam că ai să vii, dacă nu vei fi murit de frig."

M—a pus să—i povestesc cum trăisem de cînd ne despărţisem. Cînd i—am istorisit episodul de la barieră, m—a aprobat.

—Bine—ai făcut, frăţioare. Niciodată nu mă numise fratele ei.

—Sărută—mă, mi—a spus ea, arătîndu—mi obrazul. Cînd a aflat ce făcuse pentru mine tuşa Berceau, i—au dat lacrimile.

—Ah ! Ce femeie de treabă !

Pe urmă a fost rîndul ei să—mi răspundă la întrebări : fusese foarte bolnavă, zăcuse fără cunoştinţă, cu febră mare şi delirind. Dar fusese bine îngrijită şi o soră se purta foarte frumos cu ea.

—Dar mi—e totuna, aş vrea să plec, mi—a şoptit ea, pentru că mi—e frică. Noaptea trecută a murit o fetiţă colo, în patul de alături, şi cînd au pus—o în coşciug am leşinat.

Dielette se înşela cînd spera să părăsească spitalul curînd. Fusese atinsă atît de grav de boală, încît convalescenţa a durat foarte mult ; a rămas la spital mai bine de două luni.

Încolo, a fost o fericire pentru noi. În tot acest timp, Dielette s—a făcut iubită de cei care o îngrijeau : de soră, de medic şi de internii pe care îi cucerea cu drăgălăşenia ei. Toată lumea ştia din povestea noastră ceea ce crezusem că putem dezvălui, iar interesul pe care—l inspira ea se răsfrîngea şi asupra mea. Cînd veneam, duminica şi joia, eram primit ca un prieten.

În sfîrşit, i s—a semnat şi buletinul de ieşire din spital. Cînd i l—au dat, medicul şi sora au anunţat—o că luaseră măsuri de prevedere ca să nu mai fim obligaţi să ne întoarcem pe jos la Port—Dieu. Găsiseră un chirigiu care trebuia să ducă acasă nişte doici şi care acceptase să ne ducă cu harabaua lui pînă la Vire. La Vire, el avea să ne plătească locurile în diligentă pînă la Port—Dieu din cei douăzeci şi cinci de franci strînşi prin colectă în spital, bani care erau prea de ajuns. În aceste două luni, economisisem şi eu cîte şase sau opt gologani pe zi, realizînd o sumă totală de douăzeci şi doi de franci, sumă destinată acestei călătorii care credeam că nu va fi prea uşoară.

Ce diferenţă între sosirea noastră la Paris, cu două luni în urmă, şi plecarea noastră ! Buna tuşă Berceau a ţinut să ne conducă la căruţă şi ne—a încărcat cu provizii de tot felul.

Harabaua nu era prea confortabilă : două banchete în lungul ei, paie pe mijloc şi—atîta tot, dar pentru noi era minunat.

Era pe la sfîrşitul lui ianuarie şi nu era prea frig ; a fost o călătorie foarte plăcută. Noi nu eram mofturoşi aşa că ne—am împăcat bine cu doicile care se întorceau în ţinutul de baştină împreună cu pruncii lor. Cînd copiii ţipau prea tare, sau cînd li se făcea toaleta, noi coboram şi mergeam o bucată de drum pe jos.

La Vire, chirigiul ne—a instalat în diligenta care ne—a lăsat la o leghe de Port—Dieu. Era într—o duminică şi se împlineau exact şapte luni de cînd plecasem.

Am făcut cîteva sute de paşi fără să vorbim nici unul, nici altul, căci amîndoi ne simţeam stingheriţi. Dielette a fost aceea care a rupt tăcerea aceasta apăsătoare.

—Să mergem mai încet, vreau să—ţi vorbesc. Gheaţa era spartă.

—Şi eu vreau să—ţi vorbesc ! Uite, asta e o scrisoare pe care ai s—o dai mamei mele, cînd vei intra în casă.

—De ce o scrisoare ? m—a întrebat ea cu blîndeţe. De ce nu vii cu mine ? De ce nu mă duci la mama ta? De unde ştii că va voi să mă primească ? Dacă mă dă afară, ce—o să se întîmple cu mine ?

—Nu vorbi aşa, n—o cunoşti pe mama.

—Ba da, o cunosc bine! Dar nu ştiu dacă mă va ierta că nu te—am oprit să pleci. Ar putea ea vreodată să creadă că dacă te—aş fi rugat din toată inima n—ai mai fi plecat ? Cum ! Ai vrut să mă aduci pînă aici şi n—ai mai vrut să intri ca s—o îmbrăţişezi ? Asta nu—i firesc.

—Tocmai asta îi explic în scrisoare. Îi spun că, dacă—mi continui drumul fără s—o văd, este pentru că simt că n—aş mai putea pleca dacă aş vedea—o. Şi atunci ar trebui să mă întorc la unchiul meu. Există un contract şi unchiul nu este omul care să renunţe la drepturile sale.

—Poate că mama ta ar găsi un mijloc să nu te mai lase să te întorci la el.

—Dacă mama i—ar ţine piept unchiului, ar însemna să plătească ea pentru mine, în timp ce, dacă mă îmbarc, unchiul nu va putea face nimic împotriva ei ; dar cînd mă voi întoarce, nu—mi va mai putea face nimic, pentru că un marinar înrolat aparţine guvernului şi guvernul e mai puternic decît unchiul meu. Haide, m—am gîndit temeinic la toate astea.

—Eu nu ştiu, nu mă descurc în treburile astea cu guvernul, dar simt că ceea ce faci acum este rău.

În adîncul conştiinţei mele nu eram destul de sigur de mine, ca să pot asculta, fără să mă supăr, cuvîntul acesta care—mi trecuse şi mie prin minte de atîtea ori.

—E rău ?

—Da, e rău, şi dacă mama ta te va învinui, dacă va spune că n—o iubeşti, eu n—am să te pot apăra, fiindcă voi gîndi la fel ca ea.

Am mers un moment alături de Dielette fără să răspund. Eram emoţionat, răscolit, pe punctul de a ceda, şi totuşi m—am ţinut tare.

—Am fost rău cu tine ? am zis eu.

—Nu, niciodată.

—Crezi că aş putea fi cu alţii ? Dielette m—a privit.

—Răspunde !

—Nu.

—Crezi că n—o iubesc pe mama, că vreau s—o fac să sufere ?

Ea spera că m—a învins, dar, văzînd că mă apăram, nu mi—a răspuns şi atunci am continuat :

—Ei bine, dacă ai un pic de recunoştinţă pentru mine, dacă zici că nu sînt rău, nu—mi mai vorbi astfel. Poate că m—ai convinge să rămîn şi asta ar fi o nenorocire pentru noi toţi.

N—a mai adăugat nici un cuvînt şi am mers amîndoi în tăcere unul lîngă altul, emoţionaţi şi tulburaţi.

O luasem pe un drumeag ce tăia cîmpul de—a curmezişul şi unde eram aproape sigur că nu ne vom întîlni cu nimeni. Am ajuns astfel la şanţul care mărginea curtea noastră. Auzisem clopotele sunînd sfîrşitul slujbei, deci mama trebuia să se fi întors acasă.

—Aici este, i—am spus Dielettei, arătîndu—i pe deasupra cătinei casa unde trăisem atît de fericit şi de iubit.

Mi—a simţit emoţia după tremurul vocii.

—Romain ! a zis ea.

Dar eu m—am prefăcut că nu înţeleg ce rugăminţi aprinse conţinea acest unic cuvînt.

—Vei coborî, i—am zis repede, şi, cînd vei intra, îi vei da mamei scrisoarea şi—i vei spune : „Iată o scrisoare de la fiul dumneavoastră". Ai să vezi, după ce o va citi, că nu te va respinge. Peste şase luni am să mă întorc. Vă voi scrie de la Havre. Rămîi cu bine.

Am vrut s—o iau la fugă, dar ea mi s—a aruncat la piept.

—Nu mă opri, lasă—mă, nu vezi că mă faci să plîng ? Şi—a luat mîinile de pe mine.

—Nu vrei s—o îmbrăţişez din partea ta ?

Făcusem cîţiva paşi înapoi, dar m—am întors şi, luînd—o de gît, am sărutat—o. Îi simţeam lacrimile curgînd pe obrazul meu.

Dacă nu fugeam, cu siguranţă că nu aveam să mai plec, aşa că m—am desprins de ea şi am început să alerg, fără să întorc capul.

Dar la capătul drumului m—am oprit şi m—am întors căţărîndu—mă pînă la tufişurile de cătină, unde m—am ghemuit. Dielette traversase curtea şi acum intra în casă.

A rămas înăuntru mult timp. Eu nu vedeam şi nu auzeam nimic ; mă gîtuia neliniştea. Dar dacă mama, ca şi mama Dielettei, nu mai era acolo, dacă...

În clipa cînd acest gînd sinistru mi—a trecut prin minte, Dielette a apărut în prag şi aproape imediat, în spatele ei, mama.

Era în viaţă, cu Dielette lîngă ea şi o ţinea de mînă ; amîndouă aveau ochii roşii. Mi—am azvîrlit pe fundul şanţului. După trei ore urcam pe capra diligentei şi, în două zile, trecînd prin Caen şi Honfleur, ajungeam la Havre. În pungă îmi rămăseseră şapte franci.

XIII.” FĂRĂ CÎRMĂ ŞI FĂRĂ VELE”

Crezusem că ar fi fost de ajuns să mă prezint la bordul unei nave ca să fiu angajat imediat.

Abia debarcat în avanport, am început să mă plimb pe cheuri ca să—mi aleg nava ; în Bazinul Regal am văzut doar patru sau cinci vapoare, care nu erau pe gustul meu. În bazinul Barre am găsit nişte nave mari, americane, din care se descărcau baloturi de bumbac ce se grămădeau pe cheu ca nişte munţi. Nici acestea nu erau ce—mi trebuia, eu voiam o navă franceză.

Dînd roată bazinului Comerţului, am rămas încîntat : aici erau nave din toate părţile lumii, mari şi mici, o pădure de catarge împodobite cu flamuri şi pavilioane. Mi s—a părut mai frumos ca Parisul.

Unele nave împrăştiau o aromă de vanilie care făcea să—mi lase gura apă, iar altele miroseau a piper şi scorţişoară. Peste tot se încărcau şi se descărcau mărfuri ; vameşii priveau cum se rostogoleau baloturile cu cafea şi ascultau visători cîntecele marinarilor.

Printre aceste nave se afla una care m—a atras din prima clipă ; era vopsită în alb, cu o dungă azurie, şi avea trei catarge. Pe o tăblie agăţată de parîme se putea citi : „La încărcare pentru Pernambuco şi Bahia; pleacă neîntîrziat ; *Steaua Dimineţii,* căpitan Frigard". Cum să nu faci o călătorie frumoasă cu o navă vopsită în alb şi albastru ? Există oare în geografie două nume mai atrăgătoare ca Pernambuco şi Bahia ?

Am urcat la bord ; echipajul şi hamalii erau ocupaţi cu încărcarea. În cală, pe bocaporţii larg deschişi, se coborau lăzi grele, care se legănau în lanţuri. La început nu m—au observat, dar pentru că nu mă mişcăm din loc, neîndrăznind să mă apropii de un domn care nota lăzile cînd treceau prin faţa lui şi care mi se părea a fi căpitanul, pînă la urmă am atras atenţia.

—Şterge—o ! mi—a strigat domnul care nota lăzile.

—Domnule, aş vrea să vă vorbesc.

Şi am început să—i spun ce voiam, cu alte cuvinte că doream să fiu mus la bordul navei *Steaua Dimineţii.*

Nici măcar nu mi—a răspuns ; s—a mulţumit să—mi arate cu mîna schela pe care urcasem pe navă.

—Dar, domnule...

A ridicat mîna, aşa că n—am mai insistat şi am plecat foarte umilit, la drept vorbind, puţin cam îngrijorat.

Oare nimeni nu avea nevoie de mine ?

În situaţia mea nu mă puteam lăsa descurajat cu uşurinţă. Am mers puţin mai încolo ; fără îndoială că *Steaua Dimineţii* era prea frumoasă pentru mine. De data aceasta am ales un bric negru şi murdar, care încărca pentru Tampico şi care se numea *Ţiparul de mare.* Mi s—a răspuns scurt că nu aveau nevoie de nici un om. La a treia navă, în loc să mă adresez căpitanului, m—am adresat unui matelot care, cînd a auzit ce voiam, a ridicat din umeri, şi tot ce—am putut auzi de la el a fost că eram un băieţel ciudat, în sfîrşit, pe o goeletă gata de plecare spre coastele Africii, căpitanul, al cărui chip nu prea inspira încredere, a vrut să mă primească, dar cînd a aflat că nu aveam un tată care să—mi iscălească angajamentul, că nu eram înscris în controalele marinei, că nu aveam sac pentru haine şi rufe şi că nu aveam de nici unele, m—a poftit s—o iau la sănătoasa mai repede decît venisem, dacă nu voiam să fac cunoştinţă cu cizmele lui.

Situaţia era neplăcută şi începeam să nu mă simt în apele mele. Trebuia oare să mă întorc la Port—Dieu ? Dacă aş fi putut să nu mă gîndesc decît la mama şi la Dielette, ar fi fost o plăcere, dar unchiul şi angajamentul care mă lega de el era ceva ce nu se putea uita.

Tot dînd ocol docurilor, mă întorsesem la avanport ; marea începuse să crească şi cîteva bărci mici de pescuit porneau în larg. M—am dus pe dig să privesc cum intrau şi ieşeau navele ; de multă vreme nu mai asistasem la acest spectacol şi fluxul, zarea minunată pe care—o îmbrăţişam cu privirea, acel du—te—vino al corăbiilor din Caen, Rouen şi din Honfleur, pregătirea marilor nave pentru călătorii îndepărtate, cuvintele de rămas bun, fluturarea batistelor, strigătele marinarilor, scrîşnetul scripeţilor şi

al parîmelor, vălmăşagul acela de vele, din radă pînă la linia orizontului, m—au făcut să uit grijile.

De mai bine de două ore stăteam rezemat în coate pe parapet, cînd deodată am simţit că mă trage cineva de păr. Surprins, m—am întors şi m—am trezit faţă—n faţă cu unul din muzicanţii din trupa lui Lapolade : cu Hermann.

—Lapolade este la Havre ?

Am pus această întrebare cu o figură atît de speriată, încît Hermann, din cauza hohotelor de rîs, mi—a răspuns abia după un minut. Cînd şi—a venit în fire, mi—a spus că şi el plecase de la Lapolade ca să se ducă la unul din fraţii săi, care trăia în republica Ecuador. De Lapolade nu trebuia să mă tem ; căpătase o moştenire considerabilă şi vînduse menajeria, mai bine—zis rămăşiţele ei ; după cincisprezece zile de la fuga noastră, Berbecu, bietul Berbecu murise de foame şi de durere. După plecarea Dielettei se făcuse rău şi posomorit. Refuzase cu încăpăţînare orice fel de hrană. Se părea că numai pe Lapolade ar fi vrut să—l mănânce, pentru că, de cîte ori îl vedea, se năpustea cu furie asupra lui. Dar fiindcă Lapolade nu se hotărîse să salveze viaţa leului său, lăsîndu—se mîncat, nefericitul Berbecu sfîrşise prin a muri, victimă a dragostei şi credinţei lui faţă de Dielette. Hermann m—a întrebat dacă reuşisem să ajung marinar ; i—am povestit greutăţile pe care le întîmpinasem.

—Dacă vrei, a spus el, merg cu tine să te angajezi, ca şi cum ai fi fratele meu.

Şi haine, rufărie ? Era cu neputinţă. Nici Hermann nu era mult mai bogat ca mine. Călătoria lui fusese plătită dinainte de fratele său, pînă la Guayaquil, iar din veniturile noastre, puse laolaltă, nu ne—am fi putut permite o asemenea cheltuială.

A trebuit să renunţăm la această idee ; ca să mă consoleze m—a luat să mănînc cu el, apoi, după—masă, m—a dus la teatru, unde unul din compatrioţii săi, muzicant în orchestră, ne—a dat două locuri. Prima piesă de teatru care se juca era o comedie intitulată „Război pe faţă", în care un personaj este adus într—o ladă.

—Asta îţi trebuie ţie ! mi—a spus el. În antract am să—ţi explic ideea mea.

Ideea lui era să cumpărăm o ladă mare în care urma să mă ascund ; cu o oră înainte de plecare, el avea s—o aducă la bordul navei, bine închisă şi legată cu frînghii. Cînd am fi ajuns în larg, ar fi deschis—o, şi căpitanul, neputînd să mă debarce, dacă nu m—ar fi azvîrlit peste bord, ar fi fost nevoit să mă lase în pace ; odată pornit la drum, nu mai depindea decît de mine ca să—mi găsesc de lucru pe navă.

Era o faptă nesăbuită, dar avea o latură aventuroasă care mă atrăgea.

A doua zi am colindat prin toate dughenele de vechituri din oraş şi pentru zece franci am găsit o ladă mare, cu cercuri de fier, care se potrivea cu măsura mea, de parcă ar fi fost făcută anume pentru mine. Hermann a adus—o acasă la el, unde mă găzduise şi pe mine, şi i—a dat cîteva găuri ca să pot respira. Am intrat în ea, a închis—o şi am stat acolo două ore, foarte comod ; puteam să mişc braţele şi picioarele, ba chiar să mă culc pe—o coastă sau pe spate, cînd aş fi vrut să—mi schimb poziţia.

Nava pe care urma să se îmbarce Hermann pleca a doua zi pe seară, în cursul celor două ore de flux ; mi—am petrecut timpul vizitînd această navă care se numea *Orinoco* şi ca să scriu mamei mele o lungă scrisoare, în care îi ceream iertare că acţionasem împotriva voinţei sale, dar că speram să fie în interesul fericirii noastre, a tuturor. Lîngă această scrisoare am mai pus una pentru Dielette, în care îi povesteam tot ce aflasem de la Hermann şi o rugam să fie bună cu mama.

Cu două ore înaintea fluxului, adică pe la prînz, Hermann m—a pus să intru în ladă, dîndu—mi şi o bucată de pîine.

—Pe mîine, a zis el rîzînd. Vei avea ce mînca, dacă ţi—o fi prea foame.

Trebuia să stau douăzeci de ore în această ladă, pentru că, socotisem noi, dacă ieşeam la iveală prea devreme, în apropiere de portul Havre, eram în primejdie ca, din ordinul căpitanului, să fiu debarcat pe o barcă de pescuit, sau pe pilotină, în timp ce în larg, primejdia unei asemenea întîlniri era mai puţin de temut. De mai multe zile vînturile din Sud suflau destul de tare, aşa că în douăzeci şi patru de ore trebuia să fim dincolo de Cherbourg, în largul Mării Mînecii.

În interiorul lăzii fixasem două chingi de piele, de care mă puteam ţine ca să nu fiu prea zdruncinat în timpul transportului. Hermann a încuiat cele două broaşte, a legat lada cu frînghii şi m—a luat în cîrcă. Rîdea atît de tare, că mă hurduca de parcă aş fi fost pe un cal.

Cînd am ajuns la bordul navei *Orinoco,* veselia lui a încetat brusc.

—Ce—ai adus acolo ? a strigat căpitanul.

—Cufărul meu.

—E prea tîrziu, bocaporţii s—au închis.

Tocmai pe închiderea bocaportului ne bizuisem şi noi, căci, dacă ar fi fost deschis, aş fi fost coborît în

cală şi peste lada în care mă aflam s—ar fi îngrămădit alte lăzi, rămînînd astfel în lada mea pînă la Guyaquil ; în schimb, bocaportul fiind închis, aş fi fost instalat pe puntea navei sau în cabina lui Hermann.

Dar lucrurile nu s—au aranjat atît de uşor, deoarece căpitanul a refuzat mult timp să primească lada ; am crezut că aveam să fiu descărcat pe cheu, dar pînă la urmă am fost coborît pe interpunte, la un loc cu alte lăzi sosite în ultimul moment.

—Va fi *amarată* pe drum, a zis un matelot.

Că va fi *amarată* pe drum conta mai puţin, pentru că speram să nu rămîn multă vreme în ladă. În curînd am auzit parîmele căzînd în apă, în timp ce cabestanul se învîrtea şi deasupra capului meu răsuna pasul cadenţat al mateloţilor care manevrau pentru a scoate nava din bazin.

După zgomotele produse, puteam urmări manevra din lada mea, ca şi cum aş fi văzut—o cu ochii mei pe punte.

Auzind huruit de vehicule şi larmă de voci, am înţeles că ne aflam în ecluză. Nava a rămas nemişcată cîteva minute, apoi am simţit că remorcherul o trăgea încet înainte ; din tangajul slab care m—a înclinat înainte şi înapoi, am bănuit că ajunsesem în anteport. Între diguri tangajul s—a accentuat ; scripeţii au scîrţîit şi velele s—au întins, nava s—a aplecat într—o parte, parîma de remorcă a căzut în apă şi timona a scos un geamăt — ieşeam în larg.

Visul meu se împlinise, îmi începeam viaţa de marinar ! Clipa aceasta, pe care o dorisem atît de mult, pe care o obţinusem cu preţul atîtor osteneli şi care trebuia, după cum credeam, să—mi ofere o mare bucurie, m—a întristat şi m—a neliniştit. Era adevărat că situaţia în care mă găseam nu te îndemna la veselie.

Poate că dacă aş fi fost pe punte, printre mateloţi, participînd la manevre, privind înainte la nemărginita mare şi în urmă spre pămînt şi port, aş fi pornit spre necunoscut plin de fericire. Însă, închis între cei patru pereţi de scîndură ai lăzii, nu mi—am putut stăpîni o senzaţie de spaimă.

Cîteva ciocănituri în scîndură lăzii m—au scos din tristele mele gînduri, dar pentru că nu auzeam nici un cuvînt, nu am îndrăznit să răspund, de teamă să nu fie vreun matelot ; cînd ciocăniturile s—au repetat, într—un fel care mă făcea să înţeleg că era Hermann, am ciocănit şi eu cu briceagul.

Această înştiinţare mi—a potolit îngrijorarea ; oricum, nu eram părăsit, era vorba doar de cîteva ore pe care trebuia să le mai petrec în ladă, iar cînd aveam să ies din ea m—aş fi găsit în largul mării şi toată lumea ar fi fost a mea.

Vîntul era răcoros ; nava, bătută în coastă de talazuri, avea un ruliu puternic. Obişnuit din copilărie să merg la pescuit şi să mă las legănat de barca ancorată, nu cunoscusem niciodată răul de mare ; mă credeam ferit de acest necaz şi am fost foarte neplăcut surprins cînd am simţit ameţelile.

La început am crezut că starea aceasta era provocată de dificultatea cu care respiram, deoarece, cu toate găurile pe care avusesem prevederea să le facem în scînduri, aerul pătrundea cu greu în ladă dar ieşea şi mai greu, aşa că se făcuse în ea o zăpuşeală înăbuşitoare. Ameţelile, însă, şi senzaţia nelămurită că toate se învîrteau în jurul meu, cînd nava avea tangaj, nu mi—au mai lăsat nici o îndoială. Asta m—a îngrijorat destul de mult, pentru că văzusem mulţi oameni care, cînd erau apucaţi de acest rău stupid, scoteau adevărate mugete ; dacă şi eu aş fi făcut la fel în timpul unei asemenea crize şi m—ar fi auzit vreun matelot care ar fi trecut pe lîngă lada mea ?

Auzisem spunîndu—se că cel mai bun leac împotriva răului de mare era somnul şi, pentru că era singurul pe care—l aveam la îndemînă, mi—am înfundat capul în mîini şi m—am străduit din toate puterile să adorm. Mult timp a fost zadarnic, fiindcă patul nu era prea moale. Măcar dacă aş fi avut prevederea să—mi căptuşesc închisoarea cu niscaiva paie. Stomacul meu îndura influenţa mişcărilor navei, contractîndu—se şi destinzîndu—se în ritmul lor. Pînă la urmă am aţipit.

Nu ştiu cît timp am dormit, deoarece, lumina nepătrunzînd în ladă, eram cufundat într—o beznă ce nu—mi îngăduia să—mi dau seama dacă era zi sau noapte ; numai din liniştea care domnea pe navă am înţeles că trebuia să fie noapte. Auzeam pe punte doar paşii regulaţi ai oamenilor de cart şi, din cînd în cînd, scîrţîitul timonei. Ruliul crescuse ; se auzea cum trosneau catargele şi cum şuiera greementul ; talazurile, care loveau puternic în bordaj, arătau că vîntul sufla mai tare.

Fie că răcoarea nopţii făcuse aerul din ladă mai respirabil, fie că mă obişnuisem cu ruliul, nu mai simţeam răul de mare şi curînd am adormit din nou, legănat de acea muzică gravă care mă ducea cu gîndul la odăiţa mea din casa părintească, în timpul nopţilor cu vreme rea.

De data aceasta am fost trezit de un bubuit înspăimîntător : o trosnitură, ca şi cum nava s—ar fi rupt în două, urmată numaidecît de o prăbuşire pe punte, de parcă tot greementul s—ar fi năruit ; parîmele plesneau cu zgomot de împuşcătură, catargele pîrîiau.

—Stop ! a zbierat cineva englezeşte.

—Toată lumea pe punte ! a strigat altcineva în limba franceză.

Peste hărmălaia de ţipete şi zgomote s—a înălţat un muget fioros, pe care l—am recunoscut imediat ; era sirena unui vapor. Se părea că fusesem abordaţi de un vapor englezesc care ne izbise în plin şi nava noastră se aplecase pe o coastă, întrucît fusesem rostogolit spre unul din pereţii laterali ai lăzii.

Înainte de a—mi reveni din uluială, mugetul sirenei a încetat, dar imediat s—a auzit altă trosnitură, urmată de o zarvă îngrozitoare înălţîndu—se de pe puntea navei noastre, care s—a redresat numaidecît ; vaporul englezesc se scufundase, ori se depărtase ?

Am început să strig cu desperare ca să chem un om din echipaj să mă elibereze, apoi am stat cu urechea la pîndă ; de pe punte se auzea un murmur de glasuri şi paşi zoriţi în toate direcţiile ; talazurile se sfărîmau cu putere de bordurile bastimentului ; toate zgomotele erau acoperite de mugetul furtunii.

Aveam să ne scufundăm ? Hermann avea să mă lase în lada aceea ? N—aş putea să vă descriu îngrozitoarea senzaţie de nelinişte care mi—a încleştat inima. Sîngele îmi îngheţase în vine, mîinile îmi erau pline de năduşeală, ca şi cum le—aş fi muiat în apă. Instinctiv, am vrut să mă ridic, dar m—am lovit cu capul de capacul lăzii. Am îngenuncheat ca să—l împing cu toată puterea, dar cele două broaşte erau solide, iar capacul bine rostuit şi întărit cu bare de stejar ; nimic nu s—a clintit. M—am lungit mort de frică, în culmea groazei.

După cîteva clipe am început iar să strig şi să—l chem pe Hermann, dar pe punte se iscase o larmă asurzitoare care mă împiedică să—mi aud şi propria—mi voce : se tăiau catargele cu topoarele.

Şi Hermann care nu mai venea să mă scoată de—acolo ! Ce naiba făcea ?

În timp ce unii oamenii liberau puntea de catarge, alţii lucrau la pompele a căror bătaie ritmică o auzeam.

Ne duceam la fund : m—am aruncat desperat asupra capacului pe care nu l—am putut clinti şi am căzut înapoi, chinuit de neputinţă, nebun de furie şi spaimă.

Hermann ! Hermann !

Deasupra capului meu, adică pe punte, se auzeau mereu aceleaşi zgomote, dar în partea în care eram închis nu se auzea nimic. Vocea mea se pierdea între pereţii lăzii. Dacă cumva cîteva strigăte răzbăteau pînă afară, erau înăbuşite, acoperite de huietul puternic al furtunii.

Hermann căzuse în mare ? Fusese tîrît de vreun val ? Era strivit de vreun catarg ? Ori, poate, cu gîndul doar la salvarea lui, nu se mai gîndise la a mea ? Aşadar, aveam să mor înecat în lada aceea !

Şi ajutor nu aveam de unde căpăta.

Să—ţi aştepţi moartea fără frică şi s—o priveşti drept în faţă nu e cu neputinţă chiar şi pentru un copil; cînd eşti liber, cel puţin te poţi apăra, lupta te însufleţeşte ; dar cînd eşti închis, ca mine, între patru scînduri, abia putînd să te răsuceşti şi să respiri, asta mi se pare, în acelaşi timp, jalnic şi monstruos.

M—am repezit cu furie asupra pereţilor temniţei mele, dar nici măcar nu s—au clintit. Am vrut să strig iar, dar din gîtlejul meu uscat nu mai putea ieşi nici un sunet. Nu ştiu cum ar fi suportat un bărbat o asemenea situaţie, dar eu, care eram doar un copil, am leşinat.

Cînd mi—am venit în fire după nu ştiu cîtă vreme, am avut o senzaţie ciudată ; mi s—a părut că murisem şi că mă aflam pe fundul mării, clătinat de valuri. Însă zgomotele de pe puntea navei m—au readus la realitate. Se pompa mereu şi uneori auzeam clipocitul sinistru al apei în spărturi. Vîntul urla prin încăperile navei şi valurile o izbeau cu lovituri înfundate care o clătinau aşa de îngrozitor, că mă ciocneam de pereţii lăzii cînd la stînga, cînd la dreapta. Am reînceput să strig, oprindu—mă din cînd în cînd ca să ascult; nu se auzea nimic în afară de vacarmul asurzitor al furtunii. Mă sufocam şi mi—am descheiat haina. Cînd am dezbrăcat—o, am dat cu mîna de briceagul de care uitasem ; era un briceag solid, ţărănesc, cu mînerul de os şi cu o lamă puternică, tăioasă.

Fiindcă nimeni nu—mi venea în ajutor, trebuia să mă ajut singur.

Am deschis briceagul şi am atacat una din broaştele lăzii, nu ca s—o forţez, pentru că aş fi rupt lama, ci scobind lemnul în jurul ei. Scîndura era de fag, uscată de vreo douăzeci sau treizeci de ani de folosire, tare ca fierul, şi briceagul meu o tăia cu greutate.

Puneam atîta însufleţire în munca mea, că nu a trecut mult şi m—am pomenit lac de sudoare ;

briceagul îmi aluneca printre degete şi în fiecare moment trebuia să—mi şterg palmele.

Nu înaintam deloc, pentru că în fiece clipă ruliul şi tangajul mă forţau să las lucrul ; cum înfigeam mai taie briceagul, eram zvîrlit în peretele opus.

În sfîrşit broasca a fost mişcată din loc şi cu o smucitură s—ar fi desprins de tot. Am început să lucrez la broasca cealaltă ; briceagul se încinsese în aşa hal, că—mi frigea limba cînd îi răceam vîrful în gură.

Nu se mai pompa apa, dar forfoteala de pe punte nu încetase ; paşii erau mai zoriţi şi era vădit că se lucra intens. La ce ? Nu puteam ghici.

Se auzeau bufnituri înfundate, de parcă s—ar fi tîrît ceva foarte greu, o ladă mare sau o barcă. Pentru ce ? Ce însemna asta ? Nu aveam timp nici să ascult, nici să încerc să ghicesc, aşa că mi—am reluat munca.

Briceagul nu mai tăia aproape deloc şi ciopleam lemnul din jurul celei de—a doua broaşte mai greu ca în jurul primei. În truda asta îmi foloseam toată puterea, toată energia, dar în unele clipe braţul îmi amorţea, şalele mă dureau din cauza poziţiei stînjenitoare în care stăteam şi eram nevoit să mă opresc cîte puţin.

Atunci auzeam vuietul uraganului, izbitura talazurilor, pîrîiturile navei.

Strădania mea a durat, desigur, mai mult de o jumătate de oră. Dar cît de mult a durat pentru mine, nici nu vă puteţi închipui ! În sfîrşit şi a doua broască, la fel ca prima, s—a mişcat din loc.

M—am aşezat în genunchi şi, proptindu—mă în mîini, am împins cu spatele, din toate puterile, în capac ca să—l fac să sară : cele două broaşte s—au desfăcut, dar capacul nu s—a deschis.

Uitasem că fusese legat cu frînghie la ambele capete.

Acum trebuia să tai şi această frînghie. La început am crezut că avea să meargă uşor, dar mă înşelasem, deoarece capacul, chiar dacă se sălta puţin, nu ieşea din ramă, şi ca să ajung la frînghie trebuia să scobesc şi rama. O nouă muncă de îndeplinit.

Nu m—am descurajat şi m—am apucat de treabă. Din fericire, acum tăiam în lungul fibrei lemnului. Am ajuns în sfîrşit la frînghie şi am tăiat—o : eram liber.

Am împins cu putere capacul : s—a săltat puţin şi a căzut la loc. L—am împins şi mai tare, dar nu s—a deschis mai mult. Ce putea să—l mai împiedice să se ridice ?

M—a cuprins o deznădejde atît de amarnică, încît m—am prăbuşit pe fundul lăzii, zdrobit.

Muncisem însă prea mult să nu lupt pînă la capăt. Capacul se deschidea atît cît să—mi dea voie să—mi strecor mîna, dar, ajuns la această înălţime, se oprea şi nu mai putea fi clintit. Mi—am trecut mîna prin această deschizătură şi am pipăit pînă unde puteam ajunge, pentru că era noapte şi nu vedeam mai nimic, doar o palidă licărire de lumină ce abia mijea.

Tot pipăind şi încercînd să ghicesc, am înţeles cu ce fel de obstacol aveam de—a face : era o ladă mare, uriaşă ! Aşezată peste o alta, acoperea jumătate din lada mea şi, cu toate că nu stătea direct pe ea, nu lăsa capacul să se deschidă. Am încercat s—o împing, dar era prea grea şi nu s—a mişcat din loc ; dealtfel, din poziţia în care stăteam nu aveam nici o putere. Pentru că braţul, ca să zic aşa, nu se putea lungi, ar fi fost o nebunie să încerc s—o ridic, sau măcar s—o împing.

Deci, îmi dădusem atîta osteneală ca să ajung pînă la urmă aici. Acum ce era de făcut ? Tremuram de nerăbdare şi nelinişte ; mi se părea că sîngele îmi clocotea în cap, ca într—un cazan.

Poate că lada îmi înăbuşise pînă atunci vocea. Acum, că puteam întredeschide capacul, poate că m—ar fi auzit cineva.

Am scos strigăte desperate. Apoi am ascultat. Pe punte se iscase o zarvă mare şi mi s—a părut că ceva a căzut în apă. Dacă eu îi auzeam, şi ei trebuiau să mă audă. Am strigat din nou. Ascultînd iar, nu am mai auzit nici rostogolire, nici zgomot de paşi, nimic altceva în afară de urletul vîntului. Dar, ciudat lucru, mi s—a părut că auzeam strigăte care veneau de pe apă, de lîngă bordul navei de care era rezemată lada mea.

Cu siguranţă că nu aveau să mă mai audă. M—am hotărît să demontez balamalele capacului. În felul acesta, dacă reuşeam, nu aş mai fi avut nevoie să ridic capacul şi, ca să fiu liber, ar fi trebuit doar să—l fac să alunece în lungul lăzii.

Am pornit la treabă cu şi mai multă rîvnă. Liniştea aceea mă înspăimînta groaznic. Echipajul pierise cumva în valuri ? Tot ce se poate, pentru că violenţa ruliului şi a tangajului, urletul vîntului îmi arătau că eram în plină furtună.

Balamalele erau montate mai puţin solid ca broaştele, aşa că n—am avut nevoie să cioplesc lemnul ; ar fi trebuit să încep cu ele, nu cu broaştele, pentru că erau doar bătute în cuie. Cu vîrful briceagului am

reuşit să desprind una, apoi, zgîlţîind zdravăn capacul, am scos şi cuiele celeilalte.

Am împins capacul care a lunecat uşor. Am sărit afară din închisoarea aceea groaznică. Cu ce bucurie mi—am recăpătat libertatea mişcărilor ! Dacă aş fi murit în lada aceea, ar fi fost ca şi cum aş fi murit de zece ori.

Acest succes îndoielnic aproape că îmi redase speranţa. Totuşi nu eram încă la capătul încercărilor mele. Călăuzit de o dîră de lumină, m—am îndreptat pe dibuite spre scară ; din fericire tambuchiul era închis, dar uşa neîncuiată ; am împins—o şi m—am pomenit pe punte. Abia se luminase de ziuă, însă, cît stătusem în ladă, ochii mi se obişnuiseră cu întunericul ; dintr—o privire am cuprins toată puntea, dar n—am văzut pe nimeni — şi nici la timonă. Echipajul părăsise nava.

Am sărit pe dunetă şi, privind depărtarea în palida lumină a dimineţii, am zărit pe apă un punct negru: era şalupa cea mare.

Am strigat cît am putut de tare, dar şalupa era prea departe şi vijelia prea puternică, pentru ca vocea mea să poată fi auzită.

Mă aflam singur pe nava părăsită în mijlocul mării, fără catarge, gata să se scufunde, şi cu toate acestea, atît de puternică fusese neliniştea pe care o trăisem în lada aceea nenorocită, că mă simţeam mai puţin înspăimîntat.

Privind în jurul meu, am văzut că *Orinoco* fusese izbit în coca, din coastă, chiar la mijloc, şi era o adevărată minune că nu fusese rupt în două ; însă vaporul englezesc îl lovise pieziş, şi cu această izbitură rupsese şarturile arborelui mare şi pe cele ale arborelui artimon, aşa încît cele două catarge, nemaifiind ancorate tocmai din partea din care bătea vîntul ce umfla velele, se frînseseră ca nişte beţe de chibrit ; din întregul greement rămăsese doar jumătate din arborele trinchet şi bompresul era neatins. Din întreaga velatură nu rămăsese decît focul şi gabierul, sfîşiate în zdrenţe.

Se lumina de ziuă. Către răsărit, marginile norilor erau luminate de luciri roşietice, fugare, repezi ca fulgerul şi care se pierdeau pe cerul întunecat. Cît vedeai cu ochii, marea era acoperită de spumă şi în lumina aceea palidă avea o înfăţişare sinistră, în timp ce vîntul o biciuia şi—i strivea valurile.

Dacă echipajul părăsise nava, însemna că era în primejdie ; nu era nevoie să te gîndeşti prea mult ca să înţelegi asta.

Lăsată în voia vînturilor şi a valurilor, fără cîrmă şi fără vele, avea un ruliu înspăimîntător ; marea îi izbea coca cu talazuri uriaşe, de—ai fi crezut că ar vrea s—o sfărîme. Ca să stau în picioare pe punte, a trebuit să mă agăţ de o parîmă şi hainele îmi erau atît de ude, ca şi cum aş fi căzut în apă.

Am vrut să văd ce anume stricăciuni fuseseră provocate de ciocnire ; aplecîndu—mă peste parapet, am observat că tot flancul navei era spart. Spărtura se găsea oare sub linia de plutire ? Nu am putut să—mi dau seama. Cîtă apă era în cală ? Nici asta n—am putut afla, pentru că nu puteam pune pompele în funcţiune, ele fiind prea greu de manevrat pentru mine.

Cîtă vreme ar mai fi putut rezista *Orinoco* împotriva vîntului şi valurilor, în starea în care se afla ? Asta era întrebarea.

Pentru mine nu mai exista nici o îndoială că trebuia să se scufunde ; dar poate că nu avea să se scufunde curînd, şi între timp aş fi fost zărit de vreun vapor care m—ar fi salvat. Nu—mi pierdusem toate speranţele şi, gîndindu—mă că numai prin luptă reuşisem să scap din lada aceea păcătoasă, am luat hotărîrea să lupt mai departe, să nu mă las în voia soartei.

Aveam destulă pricepere în treburi marinăreşti pentru ca să—mi dau seama că dacă nava plutea la voia întîmplării, în curînd avea să se facă fărîme sau să fie scufundată de un talaz. Trebuia deci să trec la timonă şi, fără să ţin cont de direcţie, să încerc să folosesc focul pentru a pune nava cu prova împotriva valurilor.

Pînă atunci însă nu navigasem decît cu bărci mici ; abia pusesem mîinile pe timona acelei nave mari, că un talaz a şi izbit—o, dîndu—i o puternică mişcare de rotaţie ce m—a făcut s—o scap din mîini şi să cad jos, aruncat la patru sau cinci paşi.

Din fericire, la bord totul era pregătit pentru a rezista furtunii ; pana cîrmei avea troţele la locul lor, aşa că nava putea fi cîrmuită fără primejdie, dar pentru că nu aveam nici o direcţie de urmat, fiindcă nu ştiam unde mă aflu, am fixat cîrma în aşa fel ca să am vîntul din pupa.

Marea mea speranţă era să întîlnesc un vapor şi de aceea m—am străduit să mă instalez cît mai bine pe dunetă, ca să pot vedea departe în larg şi să cuprind tot orizontul cu privirea.

Mi s—a părut că forţa vîntului slăbea ; se făcuse ziuă şi cerul se mai limpezise de nori ; printre micile

spărturi dintre ei se vedeau petice de cer albastru, palid. Deşi marea era tot agitată, am început să nădăjduiesc iar. Fiind aproape de ţărm, era imposibil să nu se ivească vreo navă.

Timp de cel puţin trei ore am stat cu ochii aţintiţi în zare, fără să văd nimic. Era vădit că vîntul slăbea şi că marea se potolea, cu alte cuvinte că valurile nu se mai ciocneau tumultuos, căpătau o legănare largă, care obosea nava mai puţin, îi dădea timp să se ridice şi să se aplece.

Deodată, pe fondul întunecat al unui nor uriaş ce se tîra pe suprafaţa mării, mi s—a părut că văd un punct alb. Punctul s—a mărit, s—a prefăcut într—un vapor, ce creştea necontenit şi care naviga cu vîntul din pupa, adică în aceeaşi direcţie ca şi *Orinoco.*

M—am repezit la timonă pentru a manevra ca să—i tai calea, dar, în timp ce el avea toate velele întinse, eu nu aveam decît una mică, ce aproape nu prindea vînt.

Timp de o jumătate de oră l—am văzut crescînd pînă cînd am putut să—i număr velele, apoi mi s—a părut că se micşora.

Am alergat la clopot şi am sunat cu furie, apoi am sărit pe bastingaj ca să mă uit după el. Se micşorase şi mai mult ; îşi continua drumul. Cu siguranţă că nici nu mă văzuse, nici nu mă auzise...

Am suferit o cruntă dezamăgire ; timp de o oră l—am urmărit cu ochii cum se micşora, se micşora mereu, pînă a ajuns doar un punct, apoi n—am mai văzut nimic, m—am trezit singur în imensitatea mării.

Nu era destul să văd cum treceau vase, trebuia să—l vadă şi ele pe *Orinoco ;* nu era destul să aştept ajutorul lor, trebuia să li—l înlesnesc, să—l pregătesc, să—l fac să ajungă la mine.

Din dulăpiorul cu pavilioane l—am luat pe cel mai mare dintre ele şi, pentru că fungile erau rupte, m—am căţărat şi l—am legat în vîrful arborelui trinchet. Datorită ruliului navei, căţărarea a fost anevoioasă, dar din fericire fusesem obişnuit cu aşa ceva şi am coborît fără să dau de necaz, plin de speranţa în marele pavoaz care fîlfîia în vînt şi care avea să spună celor care l—ar fi văzut că o navă se află în primejdie.

Acum, cînd marea se potolea, teama mea cea mai vie era pricinuită de spărtura prin care pătrundea apa, însă nimic nu—mi arăta că nivelul ei creştea. Nava nu părea să se cufunde. Cu toate acestea, ca să nu neglijez nimic, dacă *Orinoco* s—ar fi dus la fund, am adunat toate scîndurile şi toate lăzile pe care le—am putut găsi, le—am legat zdravăn şi am făcut din ele o plută.

Se apropia ora prînzului şi eu nu mîncasem nimic din ajun ; foamea a început să—şi spună cuvîntul. Cambuza bucătarului fusese luată de valuri, în timp ce rupeau catargele navei ; m—am hotărît să cobor ca să caut de mîncare.

Am luat această hotărîre numai după îndelungate şovăieli : dacă nava se ducea la fund în timp ce eu eram înăuntru ? Foamea, însă, a învins frica.

Am coborît. Nici nu făcusem doi paşi, cînd am auzit un mîrîit. Am dat înapoi, îngrozit. Dintr—un salt brusc şi violent, animalul care mîrîise m—a dat la o parte. Era cîinele căpitanului. Fusese uitat pe navă. Izbutise să iasă din cuşcă în felul său. A ajuns pe punte mai repede ca mine. Acolo, s—a întors spre mine şi m—a privit îndelung, cu neîncredere ; fără îndoială că după această examinare s—a liniştit, pentru că imediat s—a apropiat de mine şi mi—a întins botul. Ne—am împrietenit numaidecît şi s—a luat după mine. Îi era foame şi lui.

Am găsit tot ce—mi puteam dori : pîine, friptură rece, vin. Am înhăţat tot ce—mi cădea în mînă şi am urcat repede pe punte.

Eram destul de aproape de moarte şi totuşi am mîncat cu poftă ; cîinele stătea în faţa mea şi hăpăia bucăţile pe care i le aruncam. De—acum eram legaţi unul de altul şi nu mă mai simţeam singur. După ce am terminat masa, a rămas culcat la picioarele mele. Mă privea cu ochi atît de blînzi, că l—am sărutat.

Trecînd prin cabina căpitanului, văzusem nişte pistoale pe masă şi m—am dus să le iau : poate că mi—ar fi servit să atrag atenţia, dacă aş fi zărit vreun vas.

A trecut ziua fără să apară măcar unul ; marea avea o hulă foarte mică şi vîntul abia adia. *Orinoco* continua să se ţină bine şi spărtura pesemne că se astupase singură. Am întîmpinat venirea nopţii fără prea multă teamă. Mi se părea că Turc şi cu mine nu ne depărtasem prea mult de ţărm ; poate că în întuneric aveam să zăresc un far şi atunci n—ar mai fi trebuit decît să manevrez într—acolo ca să fiu salvat.

S—a înserat de—a binelea, dar speranţa mea nu s—a realizat. În adîncurile cerului stelele se aprindeau una după alta. Nu am zărit nici un far.

Odată cu pistoalele, luasem din cabina căpitanului un maldăr de veşminte şi mi—am făcut din ele o saltea călduroasă. M—am cuibărit pe ea, hotărît să nu închid ochii toată noaptea şi să cercetez zarea.

Am stat aşa mult timp, cu privirea pierdută în întunericul pe care zadarnic încercam să—l străpung. Turc a adormit culcat lîngă mine. Vîntul se liniştise şi tangajul regulat al navei nu avea nimic îngrijorător. Cam pe la ora zece sau unsprezece, a răsărit luna, argintind marea calmă care clipocea încetişor în jurul nostru, cu sclipiri de oglindă. Pe nesimţite, liniştea m—a cuprins şi pe mine, sforăitul cîinelui m—a toropit şi, cu toată strădania mea de a rămîne treaz, am adormit.

Dar liniştea aceasta care domnea pe mare nu prevestea sfirşitul vremii rele ; spre dimineaţă am fost trezit de răcoarea vîntului. Norii goneau la înălţime mică şi marea începea să se agite.

Vîntul se răci repede. M—am dus să mă uit la busolă : arăta că vîntul bate dinspre nord—vest. Am învîrtit timona ca să—l prind din pupa, pentru că, fără să ştiu unde mă aflam, mi se părea că direcţia aceea era cea bună ca să ating ţărmul Normandiei sau al Bretaniei.

În mai puţin de o oră marea ajunsese tot aşa de zbuciumată ca în ajun ; valurile începeau iar să treacă peste copastia *Orinoco*—ului, care se ridica cu greu pe creasta lor, mai bine—zis nu se mai ridica mai deloc, aşa că talazuri uriaşe măturau puntea de la un capăt la altul.

Sub presiunea vîntului, arborele trinchet, deja şubrezit, trosnea sinistru ; straiurile şi şarturile slăbiseră şi mă temeam că, la orice rafală nouă, aveam să le văd prăbuşite... Atunci ar fi fost sfîrşitul, *Orinoco* s—ar fi scufundat.

Uitîndu—mă necontenit la acest catarg, la un moment dat mi s—a părut că în zare a apărut o linie întunecată, ce se prelungea în depărtare. Cu toată primejdia, m—am cocoţat pe straiuri. Era pămîntul ! !

Am alergat la timonă şi am manevrat spre linia aceea : picioarele îmi tremurau, şi printr—un ciudat efect produs de bucurie, ochii mi s—au umplut de lacrimi. Salvat ! Eram oare salvat ?

Linia se preciza din ce în ce mai limpede. Va putea *Orinoco* să plutească pînă acolo ? Catargul va rezista ?

Am trăit o oră de nelinişte cruntă, pentru că violenţa vîntului creştea şi catargul se clătina cu trosnituri care—mi încleştau inima. Turc, proptit în faţa mea, nu mă mai scăpa din ochi. Parcă încerca să citească în ai mei. Ţărmul spre care alerga nava era neted, şi de la o distanţă oarecare de mal se ridica în pantă lină, formînd nişte coline. Nu se vedea nici un sat, nici un port.

După cum vă daţi seama, eu nu speram să intru cu *Orinoco* în vreun port, chiar dacă el s—ar fi găsit în faţa mea ; era o treabă mai presus de puterile mele şi cred că le—ar fi depăşit şi pe ale unui adevărat marinar, cu o navă în halul în care se afla *Orinoco ;* nu voiam decît să naufragiez lîngă ţărm şi să mă salvez înotînd.

Dar era oare cu putinţă să ajung aproape de ţărm ? Nu cumva era apărat de recife care nu ieşeau din apă şi care ar fi împiedicat nava să treacă ?

Stăpînit de această cumplită îndoială, am desfăcut cîteva scînduri din pluta pe care o întocmisem în ajun şi le—am aşezat la îndemînă, pentru cazul cînd nava s—ar fi scufundat. M—am dezbrăcat, păstrînd doar pantalonii, şi am aşteptat.

Ţărmul se vedea limpede, în toate amănuntele, şi puteam zări foarte bine valurile care se spărgeau pe nisip, lăsînd o fîşie de spumă. Fluxul nu începuse.

Încă un sfert de oră, încă zece minute, încă cinci şi destinul meu avea să se împlinească. O ! Mamă ! O! Dielette !

În clipa în care mă lăsam cuprins de emoţie, la acest gînd, nava a fost ridicată de valuri, am auzit o trosnitură, timona a fost smulsă din lăcaşul ei, clopotul a dăngănit de cîteva ori, catargul s—a clătinat şi s—a năruit spre prova, iar eu am fost aruncat cu burta pe punte. *Orinoco* atinsese fundul.

M—am sculat în picioare ; o a doua zguduitură m—a trîntit iar. Nava trosnea din toate încheieturile şi după o izbitură înspăimîntătoare s—a oprit brusc şi s—a culcat pe o rînă.

Am vrut să mă ridic şi să mă agăţ de ceva, dar nu am mai avut timp : un talaz s—a abătut asupra bietei nave, devenită un obstacol, şi m—am simţit tîrît într—o vîltoare de apă.

Cînd am putut să scap din această vîltoare, mă şi aflam la douăzeci de metri de navă ; la cîţiva paşi de mine înota cîinele, care mă privea cu desperare. L—am încurajat cu vorba.

Eram doar la vreo două sute de metri de plajă. Pe vreme bună, distanţa aceasta nu ar fi însemnat nimic pentru mine, dar datorită munţilor de apă care se spărgeau pe nisip, era o încercare cumplită.

Fără să—mi pierd curajul, am înotat domol, încercînd mai ales să mă ridic pe crestele valurilor ; dar,

în mijlocul acelor vîrtejuri de spumă, mi—era aproape cu neputinţă s—o fac, şi abia reuşeam să respir între două valuri.

Nu vedeam nici o fiinţă pe plajă şi era vădit că nu puteam nădăjdui în vreun ajutor. Din fericire vîntul şi marea mă împingeau spre ţărm. În intervalul dintre două talazuri, am dat cu picioarele de fund ; clipa era hotărîtoare. Valul următor m—a aruncat pe nisip, ca pe un maldăr de iarbă de mare. Am încercat să—mi înfig degetele în nisip, dar, în retragerea lui, talazul m—a tîrît cu el. Un al doilea talaz m—a aruncat din nou pe nisip şi din nou m—a tras înapoi, fără să mă pot încleşta.

Am înţeles că, dacă aş fi vrut să continui această luptă, m—aş fi înecat destul de repede. M—am întors în larg. Nu mă puteam salva decît în felul despre care îmi vorbise tata altădată. Într—un moment de răgaz dintre două valuri, mi—am scos briceagul şi l—am deschis. Apoi am înotat spre ţărm şi, cînd valul m—a aruncat pe plajă, am înfipt briceagul în nisip ; valul a vrut să mă tîrască înapoi cu el, însă acum aveam un punct de sprijin şi am putut rezista. După ce s—a retras talazul, m—am ridicat şi am fugit înainte ; talazul următor mi—a ajuns pînă la genunchi. După ce am mai făcut cîţiva paşi, am căzut pe plajă.

Eram salvat, dar, ajuns la capătul puterilor, am leşinat.

Prietenul meu Turc m—a făcut să—mi vin în fire, lingîndu—mă pe obraz. Ochii îi străluceau şi păreau că—mi spun : „Fii mulţumit că am scăpat". De—acolo, de unde stăteam, am văzut un vameş şi nişte ţărani care alergau spre noi.

XIV.” MAMĂ !”

Orinoco fusese aruncat pe ţărm la est de capul Levi, la patru sau cinci leghe de Cherbourg. Ţăranii care îmi veniseră în ajutor m—au dus la Fermanville, satul cel mai apropiat, şi m—au găzduit la preot.

Fusesem atît de tare zguduit de emoţii şi de oboseală, că am dormit mai mult de douăzeci de ore fără să mă trezesc ; ba cred că Turc şi cu mine am fi dormit o sută de ani ca în *Frumoasa din Pădurea Adormită,* dacă nu ne—ar fi împiedicat comisarul Marinei şi agenţii de asigurări.

A trebuit să mă prezint în faţa lor şi să povestesc tot ce se întîmplase de la plecarea din Havre, pînă în momentul în care *Orinoco* eşuase pe ţărm ; a trebuit de asemenea să le spun de ce mă aflasem în lada

aceea, şi nu fără teamă m—am hotărît să fac asta. Trebuia să le mărturisesc adevărul oricît de necrezut ar fi fost şi cu riscul oricăror consecinţe.

Rezultatul a fost că m—au trimis la Havre, la armatorul navei *Orinoco.* Aşa că după trei zile am fost îmbarcat la Cherbourg pe vasul *Colibri* şi am sosit la Havre în aceeaşi seară.

Acolo povestea mea era cunoscută, pentru că gazetele o publicaseră şi eu ajunsesem aproape un erou, sau cel puţin un caz ieşit din comun. Cînd am apărut în capul schelei de pe *Colibri,* pe cheu se afla o mulţime de oameni care ne arătau cu degetul, pe Turc şi pe mine, zicînd : „Iată—i ! Iată—i !"

La Havre am aflat că echipajul de pe *Orinoco* nu pierise, că în largul mării, fusese luat la bordul unei nave englezeşti şi că nava, care făcea curse la Southampton, îi adusese în patrie. Probabil că bietul Hermann fusese aruncat în mare în timpul ciocnirii şi, fie că nu ştia să înoate, fie că fusese ucis sau rănit de vreo piesă din greement care îl tîrîse cu ea, nu a mai reapărut. Aşa se explica de ce nu venise să mă scoată din ladă.

Se părea că povestirea mea constituie o mărturie foarte gravă împotriva căpitanului : agenţii de asigurări susţineau că, dacă el nu şi—ar fi părăsit nava, ar fi putut s—o salveze ; dacă un băieţan reuşise s—o aducă pînă la ţărm, cu siguranţă că un echipaj ar fi dus—o într—un port. Se discuta mult pe tema aceasta ; la Havre nu se vorbea decît despre asta şi eram iscodit din toate părţile.

Pe atunci se juca la teatru *Naufragiul «Medusei»* şi directorul teatrului a avut ideea să mă facă figurant în această piesă, a cărei primă reprezentaţie a fost dată în folosul meu. Multă lume a rămas fără bilete de intrare. Mi se încredinţase un rol fără cuvinte, bineînţeles de mus ; cînd am intrat în scenă cu Turc, s—a aplaudat atît de mult, că actorii au fost obligaţi să se oprească. Toate lornioanele erau îndreptate spre mine ; începusem să cred, prosteşte, că eram un adevărat personaj, dar pînă şi Turc ar fi putut gîndi tot aşa.

În urma reprezentaţiei, după ce directorul şi—a reţinut cheltuielile, şi pesemne că şi le—a reţinut din plin, am căpătat şi eu două sute de franci ; piesa de teatru s—a mai jucat de opt ori şi de fiecare dată mi—a mai dat cîte cinci franci, realizîndu—se astfel o sumă totală de două sute patruzeci de franci, adică o întreagă avere.

Am hotărît să folosesc o mare parte din ea ca să—mi cumpăr rufărie, întrucît pasiunea pentru mare şi spaima faţă de unchiul meu nu mă lăsaseră să mă gîndesc la nimic altceva. Părăsit pe *Orinoco,* zgîlţîit de furtună, zvîrlit pe ţărm — adică, aproape cu siguranţă, în ghearele morţii — mărturisesc că făcusem nişte reflecţii triste, şi viaţa celor care trăiau liniştiţi sub acoperişul lor mi s—a părut mai de invidiat decît cea a marinarilor ; dar, pus din nou în picioare, toate temerile mele avură soarta apei care—mi udase veşmintele, adică se evaporară la prima rază de soare, aşa că, sosind la Havre, nu mă mai gîndeam decît să găsesc o navă la bordul căreia să fiu luat ca mus. Armatorul navei *Orinoco* m—a angajat pe *Amazonul,* un alt bastiment al său, şi banii mei erau bineveniţi ca să—mi cumpăr obiectele necesare îmbarcării.

După întîlnirea mea cu bietul Hermann, acesta — vă amintiţi, nu—i aşa ? — mă luase să locuiesc acasă la el. Locuinţa lui era o odăiţă întunecoasă, în fundul unei curţi de pe cheul Cazărmilor. M—am dus acolo. Proprietăreasa a consimţit să mi—o închirieze, dar m—a prevenit că nu avea să—mi poată da mîncare, fiindcă era bolnavă ; de asta îmi păsa prea puţin, deoarece pentru mine hrana era o chestiune secundară, chiar inexistentă atunci cînd eram sigur pe un codru de pîine.

Această proprietăreasa era o femeie minunată care, cu toate că abia se putea tîrî, a avut faţă de mine multă bunăvoinţă şi o bunătate care îmi amintea de casa mamei. Era văduvă, tînără încă, şi avea un fiu mai în vîrstă ca mine cu doi ani, care naviga ; plecase de opt luni într—o călătorie în Indii şi, dintr—un moment în altul, se aştepta întoarcerea navei sale, *Neustrie.*

Între ea şi mama nu existau numai acele vagi asemănări datorite situaţiei lor, ci, ca şi mama, ura şi ea marina. Soţul ei murise departe de dînsa, la San Domingo, de friguri galbene, şi pentru ea îmbarcarea fiului său era un motiv de desperare în fiecare clipă. Singura ei consolare era speranţa că această primă călătorie, care fusese foarte anevoioasă la ducere, avea să—l sature de meseria de marinar şi la întoarcere să—l determine să rămînă pe uscat.

Cu cîtă nerăbdare îl aştepta ! De fiecare dată cînd mă întorceam de pe dig, unde îmi petreceam aproape toate zilele, voia să ştie starea vremii, cum bătea vîntul şi dacă sosiseră multe nave. Călătoria în Indii era foarte lungă, nesigură, plină de neprevăzut şi *Neustrie* putea sosi azi, mîine, peste cincisprezece zile, peste o lună — de la o zi la alta.

Trecuse mai mult de o săptămînă de cînd locuiam la ea, cînd boala i s—a agravat într—un mod îngrijorător. Le—am auzit vorbind pe vecinele ei, care veneau s—o vadă sau să aibă grijă de ea, că era în primejdie şi că medicul nu mai garanta pentru viaţa ei... într—adevăr, era din ce în ce mai slăbită, mai palidă, aproape fără glas, şi cînd intram în camera ei ca să—i spun cum era timpul pe mare, privind—o cum zăcea în pat, mă încerca o senzaţie de teamă.

După vijeliile care duseseră nava *Orinoco* la pieire, timpul se făcuse frumos. Marea era mereu calmă, ca în cele mai frumoase zile de vară ; domnea o linişte desăvîrşită, neobişnuită pentru acel anotimp al anului.

Liniştea aceasta o aducea la desperare şi de cîte ori veneam acasă şi repetam, la fel cum îi spusesem în ajun : „Nici pic de vînt, doar o briză uşoară din est", clătina încet din cap, zicînd :

—Bunul Dumnezeu este neînduplecat cu mine, am să mor fără să—l îmbrăţişez.

Atunci vecinele sau prietenele care se aflau în cameră o certau că se gîndea mereu la moarte şi se străduiau s—o îmbărbăteze cu minciuni din acelea care se născocesc pentru bolnavii în stare gravă. Dar nu reuşeau s—o convingă şi ea repeta întruna :

—Cu siguranţă că n—am să—l mai văd.

Ochii i se umpleau de lacrimi şi asta te făcea să plîngi odată cu ea. Nu—mi dădeam bine seama de starea ei, dar, din ce auzeam vorbindu—se, înţelegeam că era fără nădejde şi niciodată nu îndrăzneam să intru fără ca mai înainte să întreb cum se simţea.

Într—o marţi dimineaţă mă dusesem să văd cum intrau navele în port şi m—am întors la prînz să iau masa ; cînd am ajuns în faţa vecinei cu care obişnuiam să stau de vorbă, mi—a făcut semn să intru, spunîndu—mi :

—A venit medicul.

—Şi?

—A spus că nu mai apucă ziua de mîine.

Nu îndrăzneam să urc scara ; pînă la urmă m—am hotărît să—mi scot pantofii ca să nu fac zgomot, dar cînd am trecut pe dinaintea uşii ei, mi—a recunoscut mersul.

—Romain ! a rostit ea cu o voce slabă.

Am intrat. Una din surorile ei, care nu o părăsea nici o clipă, era lîngă ea ; mi—a făcut semn să mă aşez, însă bolnava m—a chemat lîngă patul ei. M—a privit fără să—mi vorbească, dar am înţeles.

—Vremea e neschimbată.

—Nu e vînt ?

—Nu.

—Ce nave ?

—Bărci de pescuit, navele de pe Sena şi vaporul de Lisabona.

Abia terminasem de rostit aceste cuvinte, că uşa s—a deschis brusc şi în odaie a intrat soţul surorii sale, care era lucrător în port. Părea emoţionat.

—Vaporul de la Lisabona a sosit, a spus el.

—Da, Romain ne—a adus ştirea.

A rostit aceste cuvinte, cu nepăsare, dar în acelaşi timp ochii ei s—au întîlnit cu ai cumnatului său şi l—a văzut că se purta altfel ca de obicei.

—Dumnezeule ! a exclamat ea.

—Da am o noutate. Vaporul din Lisabona s—a întîlnit cu *Neustrie* în apele insulei Sein. Totul e în regulă la bord.

Biata femeie zăcea pe pat atît de palidă şi de slăbită, încît puteai spune că era aproape moartă ; s—a sprijinit în cot şi a rostit :

—Doamne ! Doamne !

Ochii stinşi i s—au însufleţit şi sîngele i—a îmbujorat chipul.

A cerut să i se explice cît timp îi trebuia navei *Neustrie* ca să sosească de lîngă insula Sein la Havre. Era destul de greu : dacă vîntul ar fi fost favorabil i—ar fi trebuit două zile, şi şase zile dacă ar fi fost slab. Vaporul de la Lisabona făcuse cam treizeci de ore, deci *Neustrie* putea sosi a doua zi.

A trimis după medic.

—Trebuie să trăiesc pînă atunci, a zis ea.

Îi revenise puterea, judecata şi energia. Cînd a văzut—o, medicul nu voi să creadă în asemenea

miracol.

Casa ei era o casă de oameni săraci. Încăperea în care zăcea servea în acelaşi timp şi de bucătărie şi de cameră de locuit, deci nu putea fi de mirare că după cincisprezece zile de boală era în neorînduială, plină de o mulţime de obiecte, vase, ceşti de ceai şi fiole aruncate pe jos. La drept vorbind, bolnava nu avea pe nimeni care s—o îngrijească ; doar nişte prietene, vecinele şi sora ei veneau să stea cîteva ore, după care se întorceau la casele lor, chemate de treburile sau de grija copiiilor.

Ne—a rugat să—i facem un pic de curăţenie şi de ordine ; a vrut chiar să deschidem şi fereastra, însă, văzînd că sora ei refuza s—o deschidă de teamă ca aerul rece să nu—i facă rău, a insistat.

—Pentru mine nu contează, dar nu vreau să miroasă a boală cînd va veni el.

Cînd avea să vină ? Timpul nu se schimba, domnea mereu aceeaşi linişte desăvîrşită, fără o cît de slabă adiere care să poată împinge nava *Neustrie.*

În porturile comerciale se obişnuieşte să se semnaleze vasele care se văd venind. Pentru Havre, semnalizările se dau de pe promontoriul Heve şi sînt repetate la Havre, unde se şi afişează. Bolnava m—a întrebat dacă voiam să—i fac serviciul de a mă duce să citesc afişele; e de la sine înţeles că nici nu m—am gîndit s—o refuz şi din oră în oră mă duceam pe cheul Cazărmilor, pe strada Orleans, unde se găsea pe atunci biroul Camerei de asigurări, care primea semnalizările. Dar din cauza timpului liniştit, nici o navă nu apărea în zare, toate erau oprite la intrarea în Marea Mînecii.

Cu toate acestea, bolnava nu s—a descurajat şi cînd s—a făcut seară ne—a rugat să—i împingem patul lîngă fereastră. Pe acoperişul casei din faţă era o mare morişcă de vînt, pe care — ne—a spus ea — voia s—o vadă în orice clipă, pentru că simţea că vîntul avea să se schimbe. În orice alt moment ăsta ne—ar fi făcut, să rîdem, fiindcă pe fondul cerului albastru, luminat de luna plină, morişca se profila întunecată şi nemişcată, ca şi cum ar fi fost sudată de pivot.

Sora ei, care rămăsese s—o vegheze, m—a trimis la culcare. În timpul nopţii am fost trezit de un zgomot pe care nu—l auzisem încă de cînd locuiam în odăiţa mea ; era un fel de hîrşîit. M—am sculat : era morişca ce se învîrtea pe axa ei de fier. Începuse să bată vîntul.

Am coborît în stradă şi m—am dus pînă la dig. Marea începea să plescăie şi vîntul sufla rece din nord; un vameş, cu care am stat de vorbă, mi—a spus că vîntul avea să se răcească mai mult şi probabil să se îndrepte spre vest.

M—am întors acasă pentru a duce această veste bună, căci, dacă vîntul bătea spre vest, *Neustrie* ar fi putut să fie la Havre în cursul zilei sau odată cu fluxul de seară.

—Vezi că aveam dreptate ? a grăit ea. Ştiam că vîntul avea să se schimbe.

Sora ei mi—a spus că nu dormise toată noaptea şi că stătuse nemişcată, cu ochii aţintiţi la morişcă, rostind doar cîteva vorbe, mereu aceleaşi.

„La ce oră e fluxul ?"

A cerut să bea un pic de vin. Medicul spusese că i se putea da orice ar fi vrut. Pentru că era slăbită şi respira cu greutate, gîfîind, abia de a gustat o picătură.

—Vinul mă va ajuta să rezist pînă atunci, a zis ea. Apoi şi—a întors ochii spre morişcă şi n—a mai spus nimic. Numai din cînd în cînd şoptea :

—Bietul Jean ! Bietul Jean ! Jean era fiul ei.

—Cînd a început să se lumineze de ziuă, m—a chemat lîngă patul ei şi mi—a spus ;

—Du—te la măcelar şi cere—i trei livre de carne pentru ciorbă ; să—ţi dea din cea mai bună, şi să cumperi şi o varză.

—Varza o să—ţi facă rău, i—a spus sora ei.

—E pentru Jean ; îi place varza şi nu a mai mîncat de mult. Ţine banii. Şi de sub pernă a scos cu greutate o monedă de o sută de gologani.

În cursul dimineţii a venit medicul ; ne—a spus să niciodată nu mai văzuse asemenea luptă împotriva morţii, că biata femeie trăia numai datorită voinţei şi speranţei, că dacă trăise pînă atunci era posibil să trăiască pînă seara şi că nu avea să moară decît la ora refluxului.

Cînd s—a făcut ora deschiderii biroului, am dat fuga pe strada Orleans. Navele începeau să se ivească, dar Neustrie nu se afla printre cele afişate. De la ora opt de dimineaţă pînă la ora trei după—amiază, m—am dus de douăzeci de ori în strada Orleans şi în sfîrşit, pe la ora trei, am citit pe afiş : *Neustrie,* venind de la Calcutta.

Era şi timpul să duc această veste bună, fiindcă bolnava se stingea văzînd cu ochii, întrucît

dezamăgirea de a nu—şi fi văzut fiul sosind în timpul refluxului de dimineaţă îi dăduse o grea lovitură. Aflînd că *Neustrie* fusese semnalată, s—a reînsufleţit.

—La ce oră e fluxul ? a întrebat ea.

—La ora şase.

—Cred că voi trăi pînă atunci ; mai daţi—mi un pic de vin.

M—am dus pe dig ; în radă se vedeau mai mult de douăzeci de nave mari care, în aşteptarea fluxului, executau volte. Pe la ora patru, au început să intre în port cele cu pescajul mai mic ; *Neustrie* era de de un tonaj mai mare şi nu a intrat pe canal decît la ora cinci.

Am alergat acasă ; nu mai era nevoie să vorbesc.

—A intrat în port ? a întrebat ea.

—Intră acum.

—Aranjează—mă, s—a adresat ea surorii sale, care o sprijini în perne. Doar ochii îi mai erau vii : buzele se învineţiseră.

După un sfert de oră, balustrada scării a început să se zguduie ca şi cum cineva încerca s—o smulgă din loc ; era fiul ei. A mai avut puterea să se ridice şi să—l strîngă în braţe.

A murit seara, pe la ora unsprezece, în timpul refluxului aşa cum spusese medicul.

Moartea acestei femei, dragostea pentru fiul ei, lupta din timpul agoniei, deznădejdea ei a avut asupra minţii şi sufletului meu efectul pe care nu—l avuseseră nici rugăminţile Dielettei, nici naufragiul *Orinocului*.

Şi mama putea să moară în timp ce eu aş fi fost departe de ea ; era prima dată cînd îmi dădeam seama de asta.

N—am dormit toată noaptea, chinuit de acelaşi gînd. *Amazonul* pleca peste cincisprezece zile, corabia pentru Honfleur pleca la ora cinci dimineaţa. Pofta de aventură şi teama de unchiul meu mă împingeau să mă îmbarc, dar gîndul la mama mă oprea la Port—Dieu. Mă apărasem bine de foame, de frig, de furtună; cu puţin curaj, mă puteam apăra şi de unchiul meu. Dacă mama nu voia să mă fac marinar, ea avea dreptul să mă împiedice ; puteam eu să plec fără consimţămîntul ei ? N—ar fi fost supărată pe mine cînd m—aş fi întors ? Şi dacă nu m—aş fi întors deloc, cine ar fi avut grijă de ea cînd n—ar mai fi putut să muncească ? La ora patru m—am sculat şi mi—am făcut boceeaua ; la ora patru şi jumătate mă îmbarcam pe corabia pentru Honfleur, la ora cinci părăseam portul Havre şi după treizeci şi şase de ore, la apusul soarelui, zăream primele case din Port—Dieu.

Am luat—o pe cîmp, adică pe acelaşi drum pe care îl străbătusem cu Dielette, dar nu mai era anotimpul de atunci şi nici drumul nu mai era la fel. Iarba înverzise, cătina era în floare şi în muşchiul din şanţuri se vedeau violete care începeau să înflorească ; după o zi caldă, pămîntul şi plantele emanau o mireasmă care—ţi umfla plămînii şi—ţi însufleţea inima.

Niciodată nu mă simţisem atît de fericit şi de vesel. Cum avea să mă îmbrăţişeze mama !

Ajuns la gardul nostru viu, am sărit pe taluz. La douăzeci de paşi înaintea mea, Dielette strîngea nişte batiste întinse pe o frînghie.

—Dielette !

S—a întors spre locul de unde venea vocea mea, dar nu m—a observat, pentru că eram ascuns de gard.

Atunci am văzut că era îmbrăcată în negru, în doliu mare.

În doliu, pentru ce ? După cine ? Nu mi—a scăpat din gură decît un strigăt : „Mamă !"

Dar mai înainte ca Dielette să—mi poată răspunde, mama s—a ivit pe pragul uşii şi m—am liniştit.

În acelaşi timp, în spatele ei a apărut un bătrîn înalt, cu barba albă, domnul Bihorel. Ce căuta el lîngă mama ? Nu ştiu ce s—a petrecut cu mine. Mi s—a părut că văd două fantome.

Din fericire a durat doar cît o străfulgerare.

—Ei, Dielette, ce s—a întîmplat ? a întrebat domnul Bihorel.

Vorbea, era viu. Nu mă înşelam. Am dat în lături hăţişul şi m—am strecurat prin cătină. Ce bucurie!

După ce prima izbucnire s—a mai domolit, a trebuit să povestesc tot ce mi se întîmplase după ce m—am despărţit de Dielette, dar pentru că eram atît de grăbit să aflu cum şi prin ce miracol domnul Bihorel, pe care îl crezusem mort, se afla în faţa noastră viu şi nevătămat, mi—am terminat povestirea din cîteva cuvinte.

Relatarea domnului Bihorel a fost din cele mai simple.

În timp ce se întorcea din insula Grunes, şalupa lui fusese răsturnată de o rafală de vînt, reuşise să încalece pe chilă şi în această poziţie fusese găsit de o corabie cu trei catarge care naviga de la Havre la San Francisco. Căpitanul acestei nave, care avusese omenia să lase o barcă la apă ca să—l salveze, nu voise să se oprească în nici un port ca să—l debarce, aşa că, vrînd, nevrînd, domnul Bihorel se trezise în drum spre California, adică într—o călătorie de cinci pînă la şase luni, dacă nu întâlneau nici o navă care să—l aducă în patrie. Această fericită posibilitate nu se realizase. La Capul Horn, în cutia poştală pe care navigatorii o instalaseră pe Insula de Foc, pusese o scrisoarea adresată nouă, dar această scrisoarea nu ajunsese niciodată în Franţa. Sosit la San Francisco, traversase America străbătînd preriile şi nu se întorsese în Franţa decît de două luni.

Nu am ajuns marinar.

Unchiul meu Indianul murise şi după el se purta doliu. Lăsase o avere foarte mare, care făcea un om bogat din fiecare moştenitor.

Domnul Bihorel a avut bunătatea să mă ia la el, ca să—mi desăvîrşesc educaţia. Dielette a intrat într—un pension. Dacă lecţiile pe care le—a primit acolo i—au fost de folos, dacă a ajuns o femeie plină de demnitate şi o mamă bună, vă veţi da seama singuri în curînd, cînd va veni acasă cu copiii, cei doi copilaşi ai noştri, un băiat şi o fată, care—l iubesc pe domnul Bihorel ca pe un bunic. În fiecare zi se duc în vizită la el, la *Pierre—Gante.*

Eu nu am navigat, dar pasiunea pentru tot ce este în legătură cu marea nu m—a părăsit ; din cele treizeci de nave pe care Port—Dieu le navloseşte în fiecare an pentru pescuit la Terra Nova, şase îmi aparţin.

Mama n—a părăsit Port—Dieu şi locuieşte şi acum în casa noastră ; ca să nu se schimbe nimic, am reconstruit baraca de două ori. Tabloul din perete înfăţişează chiar casa noastră ; este pictat de Lucien Hardel care acum este prietenul nostru şi în fiecare an vine să petreacă două luni cu noi. Oricît se străduieşte, în tot ţinutul nostru nu poate găsi nici un jandarm care să—l aresteze.

Domnul Bihorel trăieşte şi acum, e în vîrstă de nouăzeci şi doi de ani. Vîrsta nu i—a slăbit nici sănătatea, nici judecata ; statura lui înaltă s—a gîrbovit puţin, dar inima i—a rămas tînără şi bună. Copacii pe care i—a plantat au crescut şi partea din insulă ferită de vînt este înverzită ca o pădure ; pe partea din vest pasc aceleaşi oi negre, aceleaşi neamuri de vaci şi de iepuri de casă. Pescăruşii vin necontenit să dea ocol stîncilor.

Fără îndoială că moştenirea lăsată de unchiul meu Indianul a venit la ţanc, dar nu e mai puţin adevărat că fără domnul Bihorel, fără lecţiile şi pildele date de el, fără grija cu care m—a educat, fără îndrumarea lui, astăzi nu aş fi fost decît un simplu ţăran îmbogăţit, fiindcă nu averea face pe om.

Dacă acest adevăr ar avea nevoie să fie confirmat, viaţa unchiului Simon ar putea servi de mărturie.

Moştenirea primită de la fratele său şi averea pe care o avea i—au dat patima banilor. Considerîndu—se prea bogat ca să exploateze doar pe ţăranii săraci, care nu—i aduceau destule venituri, s—a lansat în speculaţii mari. Dar aici a dat de alţii mai isteţi şi mai şmecheri ca el, şi, în cîţiva ani, asociaţii l—au ruinat atît de bine, încît, după ce vînduse tot ce avea, biroul, casa din Dol, domeniul care îi adusese atîta bătaie de cap şi atîtea griji, tot îi mai lipseau vreo douăsprezece mii de franci ca să—şi poată achita toate datoriile.

Tocmai atunci împlinisem vîrsta de optsprezece ani şi devenisem major, aşa că puteam dispune cum voiam de averea moştenită de la unchiul meu Indianul. La sfaturile mamei şi ale domnului Bihorel, am vrut să—l ajut pe unchiul Simon, dar el a primit atît de rău propunerea mea, încît a trebuit să—i achit creditorii fără voia lui şi pe ascuns. A venit la noi şi ne—a făcut o scenă groaznică : eram „nişte neghiobi, nişte prăduitori de bani". Acum trăieşte dintr—o pensie pe care i—o plătim noi. Dar trebuie să procedăm cu băgare de seamă, pe ocolite.

La început se stabilise să—i dăm o anumită sumă de bani în fiecare an. Dar în curînd am aflat, că în loc să folosească aceşti bani pentru nevoile lui, cea mai mare parte din ei îi dădea cu camătă, pe termen scurt, şi ca să—i cheltuiască cu o măruntă negustorie de vechituri. În prezent l—am băgat în pensiune la nişte oameni cumsecade, cărora le plătim pentru casă şi masă. Însă chiar cu această precauţiune el tot găseşte mijlocul să—şi satisfacă plăcerea de o strînge cîţiva gologani : îşi vinde hainele noi pe care i le dăm.

Cînd îi facem vreun reproş, ne răspunde că risipa ne va ruina şi că într—o bună zi vom fi fericiţi să găsim la el banii pe care el are înţeleaptă prevedere să—i agonisească.